

Strategija omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2009.-2014. godina

Zenica, januar 2010. godine

Na osnovu člana 37. stav 1. tačka f) Ustava Zeničko-dobojskog kantona, Skupština Zeničko-dobojskog kantona na nastavku zasijedanja 38. sjednice, održane dana 14.01.2010. godine, donosi

Strategiju omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2009.-2014. godina

UVOD

Savremenu omladinsku politiku možemo definirati kao konceptualiziranje i realiziranje javnog interesa za mlade od strane države. Tu je riječ o svjesnim i manje ili više sistematskim intervencijama države, odnosno njenih organa u društveno polje omladinske problematike (obrazovanje, odgoj, zabava, omladinska sub/kultura, zdravstvena zaštita, zapošljavanje, sport, informisanje mladih...) s namjerom da se ono kao cjelina ili pojedini njegovi segmenti usmjere u određenom pravcu. "Politika prema mladima predstavlja ukupne institucionalne mehanizme brige vlasti prema mladima"¹. Omladinsku politiku na svojoj razini djelovanja trebaju imati i općinski organi vlasti, omladinske organizacije, omladinski centri, međunarodne organizacije, nevladine organizacije itd.

Omladinska politika nastaje kao rezultat dijaloga između vladinog i nevladinog sektora koji najviše nose odgovornosti za njen razvoj. Javni sektor obuhvataju ustanove zadužene za brigu za mlade (obdaništa, škole, univerziteti, bolnice...), uključujući i vlade na svim nivoima, kao i nadležna ministarstva. Civilni sektor (omladinske organizacije i nevladine organizacije u cjelini) predstavljaju partnera i korektiv vladinom sektoru. Omladinske organizacije su najčešće nositelji zahtjeva za utvrđivanjem konzistentne i sistemske omladinske politike. Cjelovita omladinska politika nastaje ako država uspijeva da obezbijedi uticaj oba sektora i usaglasi njihove interese.

Omladinska politika jednog društva ispoljava se u u tri segmenta:

1. teorijskih postavki (sociologija mladih, sociologija omladine...),
2. definisanih ciljeva i zadataka omladinske politike (strategija omladinske politike),
3. metoda i instrumenata realizovanja ciljeva i zadataka omladinske politike.

Ponekad se pod pojmom *omladinske politike* označava dokument, odnosno strategija s utvrđenim ciljevima i programima djelovanja iz pojedinih oblasti koju institucije vlasti poduzimaju u cilju poboljšanja položaja mladih i njihovih životnih uslova.

Omladinska politika nije zakonski regulisana na nivou države Bosne i Hercegovine. Na entitetskim nivoima, ova oblast je regulisana u Republici Srpskoj, gdje je 2004. godine donešen *Zakon o omladinskom organizovanju*. Na nivou Federacije Bosne i Hercegovine izrada zakonskog prijedloga je trenutno u proceduri (*Zakon o mladima Federacije BiH*), na čemu intenzivno saraduju predstavnici *Komisije za koordinaciju i pitanja mladih u Bosni i Hercegovini* i Federalnog ministarstva kulture i sporta sa kantonalnim predstavnicima i omladinskim nevladinim sektorom. Usvajanjem ovog zakona utvrđivanje omladinske politike će postati zakonska obaveza svih nivoa

¹ Nacrt Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine

vlasti.

Investiranje u mlade je, prema *Evropskoj povelji o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou*, važan korak ka razvoju, stabilnosti i prosperitetu i jedini način da se uspije smanjiti broj mladih ljudi koji, prije svega iz egzistencijalnih razloga, nastoje napustiti Bosnu i Hercegovinu.

Ulaganje napora na osiguranju boljeg položaja mladih je značajan korak koji moraju poduzeti svi društveni faktori. Uređenje stanja u oblasti obrazovanja i odgoja mladih, sporta, zdravstvene zaštite, socijalne zaštite, zapošljavanja, omladinske infrastrukture, finansiranja potreba mladih, veliki je korak i potrebno je aktivnim angažmanom krenuti ka zakonskim rješenjima iz pomenutih ali i iz drugih oblasti na koje će se ukazati *Strategijom omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona*.

Strategija omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2009.-2014. godina opredjeljuje se za stvaranje socijalnih, obrazovnih, kulturnih, materijalnih, političkih, ekoloških i drugih uvjeta za trajnu dobrobit mladih te njihovo aktivno, potpuno i odgovorno sudjelovanje u društvenoj zajednici, te svim područjima ekonomske i političke djelatnosti.

Mladi u odnosu na druge društvene grupe predstavljaju zaseban socijalni entitet. Značenje pojmova *mladost* i *omladina* se u teoriji vremenom mijenjalo², tako da smo danas često suočeni sa različitim tumačenjima ovih pojmova. Mladost je posebno životno razdoblje u kojem se, uz tjelesno i duševno sazrijevanje, odvija i proces integracije pojedinca u društvenu zajednicu. Tokom tog razdoblja od mladih se očekuje da razviju socijalne vještine i sposobnosti za preuzimanje trajnih društvenih uloga na svim područjima ljudskog djelovanja. Taj proces u pravilu traje dok se ne postigne primjereni stepen socijalne autonomije, odgovornosti i samostalnosti. Teško je jednoznačno odrediti i definirati dobne granice mladosti pa se i formalna određenja ovog životnog razdoblja razlikuju na razini Ujedinjenih nacija, Evropske unije i nacionalnih institucija. Mladi su u ovoj kantonalnoj strategiji definirani kao pripadnici dobne skupine od 15-30 godina starosti. U Zeničko-dobojskom kantonu živi 400.848 stanovnika³ od kojih mladi čine jednu trećinu.

Strategijom omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona definiraju se sljedeći ciljevi:

- unaprijediti zakonodavstvo koje se odnosi na potrebe i probleme mladih;
- definirati zadatke pojedinih resora, nadležnih tijela državne uprave i javnih ustanova u ispunjavanju međunarodnih, ustavnih i zakonskih obaveza vezanih za mlade;
- poboljšati kvalitetu života svih građana, posebno mladih, uvažavajući njihove interese, a prema evropskim standardima i modelima dobre prakse;
- uključiti što veći broj mladih u procese odlučivanja, naročito o potrebama i problemima mladih;
- pomladiti upravljačke strukture društva;
- mobilizirati sve potencijale u društvu, posebno mlade i najkreativnije članove zajednice za stvaranje novih materijalnih i duhovnih vrijednosti, za otvoreni i samoodrživi razvoj, aktivnu ulogu u procesu evropskih integracija i razvoja demokratskoga društva i pravne države;
- utvrditi postojeći društveni položaj mladih, te društvene faktore koji bi poboljšali njihov položaj,
- poticati javno djelovanje mladih u svrhu izgradnje partnerskog odnosa s tijelima kantonalne uprave i lokalne samouprave,
- poboljšati kvalitetu života svih građana, posebno mladih,
- poticati kreativnost mladih,
- stvoriti uvjet za društvenu i kulturnu afirmaciju mladih,
- smanjiti odlazak mladih u druge kantone ili inostranstvo, odnosno stvoriti preduvjete za

² Vidi: Lawrence Grossberg – Dekonstrukcija mladosti: u M. Haralambos-M. Holborn: Sociologija: teme i perspektive, Golden marketing, Zagreb, 2002, str. 915-916.

³ Podaci Federalnog zavoda za statistiku, juni 2009. godine (www. fzs.ba)

- kvalitetan život mladih u Zeničko-dobojskom kantonu,
- izgraditi partnerski odnos s udruženjima mladih i za mlade, te jedinicama lokalne samouprave u postizanju ciljeva za dobrobit mladih,
- poticati razvoj civilnog društva,
- poticati cjeloživotno učenje i promovirati ga kao jednu od temeljnih strateških odrednica sistema obrazovanja.

Dokument *Strategija omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2009.-2014. godina* strukturiran je iz četiri dijela: u prvom dijelu - *Ocjena stanja* - se po oblastima daje prikaz trenutnog društvenog položaja mladih u Zeničko-dobojskom kantonu; u drugom dijelu - *Ciljevi Strategije omladinske politike* – se po navedenim segmentima utvrđuju osnovni ciljevi politike prema mladima; u trećem dijelu - *Radni plan omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona* – se obavezuju tijela državne uprave da u petogodišnjem razdoblju (2009.-2014.) provedu mjere za realiziranje ciljeva. *Radni plan* podrazumijeva plan provedbe pojedine mjere na način da taj plan sadržava: precizno definiranu mjeru i način njenog provođenja, nositelje sa zaduženjima, vrijeme provedbe.

Poseban dio *Strategije* čini *ANEKS* – gdje su dati osnovni statistički podaci o mladima i omladinskoj politici. Ovaj dio je metodološki odvojen od ostalog dijela *Strategije* radi bolje preglednosti i uvida.

Osnov za izradu *Strategije* predstavljala je od Skupštine Kantona razmatrana *Informacija o položaju mladih u Zeničko-dobojskom kantonu, Informacija o nevladinim organizacijama na području Zeničko-dobojskog kantona i Smjernice za izradu omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za 2009.-2014. godinu*. *Smjernice* su imale za cilj da trasiraju put za izradu *Strategije*, te da definiraju osnovne ciljeve i načela kojih se treba pridržavati prilikom izrade *Strategije*. Također, je prilikom izrade *Strategije* korišten i dokument pod nazivom "Položaj mladih na seoskom području" (rezultati istraživanja u općini Zenica).

Pored navedenih dokumenata kao osnova korištene su i odredbe i smjernice zakona i dokumenata koji su donoseni od strane organa Federacije BiH i organa Bosne i Hercegovine, a koji regulišu problematiku od interesa za mlade, kao što su zakoni iz oblasti obrazovanja, socijalne i zdravstvene problematike, zakoni iz oblasti organizovanja civilnog sektora, krivični zakoni – posebno odredbe koje regulišu maloljetničko prestupništvo, zakoni iz oblasti informisanja i pristupa informacijama, Zakon o sportu u BiH, zakone iz oblasti humanizacije odnosa i ravnopravnosti spolova itd. Takođe su konsultovana rješenja i smjernice predviđene brojnim strategijama koje tretiraju problematiku vezanu za mlade (strategije o maloljetničkom prestupništvu; o prevenciji i borbi protiv HIV/AIDS-a; strategije vezane za nasilje u porodici, a naročito za nasilje nad mladim, kao i akcioni planovi za djecu i omladinu koji su u funkciji implementacije Konvencije o pravima djeteta itd).

Evaluacija *Strategije* izvršit će se za 5 godina, kada će se donijeti nove mjere ili uskladiti postojeće. *Strategija* svojim odredbama ističe veliku važnost u područjima: obrazovanja, zapošljavanja i privrede, socijalne politike, zdravstvene zaštite i reprodukcijaskog zdravlja, aktivnoga sudjelovanja mladih u društvu, izgradnje civilnoga društva i volonterskoga rada, kulture mladih, te mobilnosti, informiranja i savjetovanja.

Strategija iskazuje jasno i dugoročno opredjeljenje u stvaranju socijalnih uvjeta za trajnu dobrobit mladih te njihovo aktivno, potpuno i odgovorno sudjelovanje u društvenoj zajednici. *Strategijom* se utvrđuju osnovna načela kantonalne politike prema mladima te radni plan kojim Zeničko-dobojski kanton daje osnovne zadaće organima uprave za provedbu utvrđenih ciljeva.

Nadamo se da će svi relevantni faktori svojim djelovanjem pomoći u ostvarenju ciljeva i mjera koji su navedeni u ovoj *Strategiji*.

I DIO - OCJENA STANJA

U prvom dijelu Strategije - *Ocjena stanja* - se po oblastima daje prikaz trenutnog društvenog položaja mladih u Bosni i Hercegovini i Zeničko-dobojskom kantonu. Prikazuje se i ocjenju se stanje u oblastima: obrazovanje i nauka, zdravstvena zaštite mladih, borba protiv bolesti ovisnosti, mladi i zapošljavanje, sportske aktivnosti mladih, maloljetnička delinkvencija, socijalna zaštita i standard mladih, kulturna i medijska djelatnost mladih, omladinska politika i učešće mladih u političkom životu, mladi i civilno društvo i finansiranje potreba mladih.

1. Obrazovanje i nauka

Prema podacima ankete MICS (UNDP, 2006), u predškolski odgoj i obrazovanje uključeno je 9% populacije, a stopa upisa djece u osnovno obrazovanje u BiH iznosi 97,2%. Stopa upisa u srednje škole iznosi 76,2%, a 54% učenika završi srednju školu u redovnom roku, dok je generacijska stopa upisa srednjoškolaca na fakultete svega 24%.

U pogledu uključenosti u odgojno-obrazovni sistem, očigledan je veliki raspon između pojedinih nivoa obrazovanja i zaostajanje u odnosu na prosječnu uključenost u velikom broju evropskih zemalja, naročito u predškolskom odgoju i obrazovanju i visokom obrazovanju. S druge strane, kao jedan od faktora, dugotrajna nezaposlenost onih koji su završili srednje obrazovanje nameće pitanje praktične upotrebljivosti stečenog znanja i njegovu prilagođenost tržištu rada.

Posmatrajući BiH u cjelini proces reforme obrazovanja teče relativno sporo i neujednačeno. *Ciljevi postavljeni u Srednjoročnoj razvojnoj strategiji Bosne i Hercegovine, 2004.-2007. godine*, u sektoru obrazovanja nisu realizirani u potrebnoj i dovoljnoj mjeri. To se posebno odnosi na javnu upravu u obrazovanju, finansiranje obrazovanja, zaokruživanje zakonskog okvira po nivoima obrazovnog sistema, ostvarivanja jednakog prava na obrazovanje i, u okviru toga, eliminacije svakog vida diskriminacije u obrazovanju.

1.1. Oblast obrazovanja u Zeničko-dobojskom kantonu

U Zeničko-dobojskom kantonu došlo je do značajnih pozitivnih promjena u obrazovnom sistemu. Nastavljena je implementacija devetogodišnjeg obrazovanja, tako da su učenici u školskoj 2008/09. godini upisani u peti razred devetogodišnje osnovne škole. Reforma gimnazije je okončana, a reforma srednjeg stručnog obrazovanja se nastavlja. U skupštinskoj proceduri je donošenje *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju* koji će regulirati obavezu pohađanja predškolskog odgoja i obrazovanja prije polaska u osnovnu školu i *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o srednjoj školi* koji tretira srednje stručno obrazovanje.

Univerzitet u Zenici je svoju djelatnost u najvećoj mjeri utemeljio na bolonjskim principima. Studentski centar i Metalurški institut „Kemal Kapetanović“ su integrirani u Univerzitet.

1.1.1. Predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje

Na području Kantona u 18 predškolskih ustanova u 2009. godini je smješteno 1.464 djece. Od

18 predškolskih ustanova 11 ih je u privatnom vlasništvu i u njima je u 2009. godini bilo smješteno 382 djece, a u 7 predškolskih ustanova u državnoj svojini je smješteno 1.082 djece. Privatne dječije ustanove locirane su u općinama: Tešanj, Žepče, Zenica i Kakanj. Predškolske ustanove, koje su u državnoj svojini, locirane su u Zenici, Brezi, Visokom, Kaknju, Maglaju, Zavidovićima i Varešu.

Trenutno je u skupštinskoj proceduri donošenje *Zakona o predškolskom odgoju i obrazovanju*, kojim će se zaokružiti segment obaveznog predškolskog osnovnog odgoja i obrazovanja na području Zeničko-dobojskog kantona. Kao što je rečeno po prvi put se uvodi obaveza pohađanja predškolskog odgoja i obrazovanja prije polaska u devetogodišnju osnovnu školu (minimum 150 sati), čime se upotpunjuje cjelokupan sistem obrazovanja i podiže kvalitet odgojno obrazovnog procesa.

Na području Kantona djeluju 62 osnovne škole (sa 145 područnih škola) koje je u školskoj 2008/09 pohađalo 43.942 učenika. Nastavljena je implementacija koncepta devetogodišnje osnovne škole. Svim učenicima su 2008. godine do petog razreda osnovne škole podijeljeni besplatni udžbenici na upotrebu, kao i učenicima starijih razreda osnovne škole Romske nacionalnosti i učenicima socijalno ugroženih porodica. U područnim školama u ruralnim sredinama nije u dovoljnoj mjeri razvijen predmet tjelesnog o zdravstvenog odgoja, čemu u narednom periodu treba posvetiti više pažnje.

Srednjih škola je na području Kantona 34 koje je u školskoj 2008/09. pohađalo 16.681 učenika. Mladi sa posebnim potrebama koji se ne mogu uključiti u inkluzivnu nastavu imaju u mreži srednjih i osnovnih škola škole koje im omogućavaju osnovno i srednje obrazovanje. Reforma srednjih stručnih škola je u toku. Kantonalna Skupština je usvojila *Nacrt zakona o izmjenama i dopunama Zakona o srednjoj školi* kojim se vrši usklađivanje sa odredbama *Okvirnog zakona o srednjem stručnom obrazovanju i obuci u Bosni i Hercegovini*. Akcenat je stavljen na saradnju sa privrednicima i usklađivanju sa potrebama tržišta rada. Proces reforme srednjeg stručnog obrazovanja započet je 1997. godine Phare-VET programom, nastavljen Phare-VET Bridging programom 1999., EU-VET programom, EU-VET II programom i EU-VET III programom. Kompletan proces reforme provodi se imajući u vidu približavanje Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji.

Resorno ministarstvo je težište svojih aktivnosti usmjerilo ka nastavku sveobuhvatnih reformi na svim nivoima obrazovno-odgojne djelatnosti uz servisiranje obaveza prema javnim ustanovama obrazovanja i odgoja. Također, Ministarstvo je nastavilo aktivnosti u cilju donošenja podzakonskih akata, kao i nastavka saradnje sa *Federalnim ministarstvom za obrazovanje i nauku*, te institucijama međunarodne zajednice zaduženim za monitoring i evaluaciju prihvaćenih standarda i zakonskih rješenja. Ministarstvo će, pored toga, u narednom periodu novčano pomagati izradu i odbranu magistarskih i doktorskih radova, učešće učenika na federalnim, državnim i međunarodnim takmičenjima, organiziranje naučnih skupova i učešće naučnih radnika i studenata na naučnim skupovima u zemlji i inostranstvu, izdavanje univerzitetskih udžbenika, kraće studijske boravke i specijalizacije mlađih naučnih radnika, kao i inovatore. Pored toga resorno ministarstvo će u skladu sa svojim zakonskim nadležnostima realizirati sve planirane poslove i zadatke iz oblasti saobraćajne edukacije (provođenje postupka za dodjelu licenci, verifikacije i re-veferifikacije rada auto-škola, zamjena i izdavanje novih dozvola vozača-instruktor, osposobljavanje kandidata za vozača motornih vozila, osposobljavanje i sprovođenje ispita za nove vozače-instruktor i preventivne aktivnosti za učesnike u saobraćaju).

Ključni ciljevi Pedagoškog zavoda se ogledaju u pomoći i podršci nastavnicima, stručnim saradnicima i menadžmentu osnovnih i srednjih škola da provode započete reformske procese u obrazovanju. U cilju identifikacije eventualnih slabosti te njihovog otklanjanja Zavod je vršio stručne analize i provodio razvojni istraživački projekt o promijenjenoj ulazi nastavnika i učenika,

pratio i vrednovao rad direktora i pomoćnika direktora, kao i rad nastavnika. Zavod će nastaviti izdavanje stručnog časopisa «Didaktički putokazi», te organizirati kantonalno takmičenje učenika osnovnih i srednjih škola iz matematike, fizike, informatike, engleskog i njemačkog jezika. U cilju ispunjavanja zakonske obaveze da rad svih nastavnika i stručnih saradnika bude ocijenjen Pedagoški zavod će sačiniti bazu podataka u kojoj će biti prezentirani podaci o broju nastavnika i stručnih saradnika, kadrovskim i tehničkim potencijalima Pedagoškog zavoda, potrebnim finansijskim sredstvima, eventualnim poteškoćama u obavljanju navedenog posla, kako bi se dalje aktivnosti u narednom periodu mogle kvalitetno realizirati.

1.1.2. Visoko obrazovanje i nauka

Skupština Zeničko-dobojskog kantona je 2005. godine donijela Zakon o visokom obrazovanju i Zakon o Javnoj ustanovi Univerzitet u Zenici, kao njen osnivački akt. U zakone su ugrađeni svi osnovni principi Bolonjskog procesa pa je u akademskoj 2005/2006. godini na Univerzitetu u Zenici upisana prva generacija «bolonjaca».

Sa početkom akademske 2005/2006. godine Univerzitet u Zenici krenuo je sa novom organizacionom strukturom pod kojom su „pod jednim krovom“ fakulteti, instituti, zajedničke katedre, centri, laboratorije, biblioteke, finansijski poslovi, upravljanje ljudskim resursima, vođenje i koncipiranje obrazovnog i naučno-istraživačkog rada i drugo, a od 01.01.2006. godine Univerzitet u Zenici je jedini pravni subjekt predstavljanja svih organizacionih jedinica, članica Univerzitetu u Zenici.⁴

Na ovaj način UNZE je bio jedna je od prvih visokoškolskih institucija u BiH koja svoju budućnost gradi na integrisanom modelu ustroja i razvoja, uz sve prednosti koje takva organizacija visokoškolske ustanove znači u raspolaganju resursima (kadar, prostor, oprema).

Kada je Parlamentarna skupština BiH 2007. godine usvojila Okvirni zakon o visokom obrazovanju u Bosni i Hercegovini, stvorena je zakonska obaveza usklađivanja kantonalnih zakona iz oblasti visokog obrazovanja sa Okvirnim zakonom.

Skupština Zeničko-dobojskog kantona je 31.03.2009. godine usvojila novi Zakon o visokom obrazovanju i Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o Javnoj ustanovi Univerzitet u Zenici, koji su stupili na snagu 06.05.2009. godine, čime se Zeničko-dobojski kanton svrstao u malobrojne kantone koji su ispunili tu obavezu.

Misija Univerziteta u Zenici bazirana je na dvije osnovne komponente visokog obrazovanja:

- nastavno-naučni (obrazovni) rad i
- naučno-istraživački rad.

Ove dvije komponente visokog obrazovanja su međusobno povezane kroz:

- obrazovanje (nastavni i naučno-istraživački proces) visoko kvalitetnih, mladih stručnjaka, kao i odraslih,
- kontinuirano praćenje i unapređivanje naučno-istraživačkog rada na Univerzitetu,
- osposobljavanje i uključivanje što većeg broja mladih ljudi (asistenata i drugog podmlatka) u ovaj proces,
- povezivanje univerziteta s okolinom, privrednim i kulturnim zbivanjima.

Misija Univerziteta u Zenici uključuje i pružanje doprinosa ekonomskom, socijalnom i kulturnom razvoju unutar i izvan granica regiona i države, uz obezbjeđenje naučne i tehničke podrške, odnosno, usmjeravanje buduće aktivnosti nastavno-naučnog i naučno-istraživačkog rada u funkciji ekonomskog i ukupnog društvenog razvoja Zeničko-dobojskog kantona i šire regije.

Strateški cilj razvoja visokog obrazovanja i naučno-istraživačkog rada u Kantonu je razvoj Univerziteta, a to će biti moguće ostvariti realizacijom niza pojedinačnih zadataka, kao npr:

- stvaranjem uslova za donošenje dugoročnog programa razvoja visokog obrazovanja i

⁴ Strateške odrednice razvoja Univerziteta u Zenici za period 2009.-2014.

- naučno-istraživačkog rada u skladu sa potrebama regije i Zeničko-dobojskog kantona,
- neposrednijom saradnjom sa privredom u funkciji prilagođavanja obrazovnog procesa potrebama prestrukturiranja i razvoja privrede kao i realizacija što većeg broja aplikativnih projekata (tehnološkog transfera) i gdje se rezultati istraživanja najbrže primjenjuju u praksi,
 - značajnijim povećanjem obuhvatnosti mlade generacije univerzitetskim obrazovanjem, jer postojeći procenat u BiH (p.a. oko 12-15% završenika srednjih škola nastavlja studij) je apsolutno neprihvatljiv. Na taj način se podiže nivo znanja mlade generacije koja dolazi i koja će na taj način biti generator ideja i razvoja,
 - stvaranjem boljih uslova iz oblasti studentskog standarda (stanovanje, ishrana, prevoz, nastavne potrebštine i učila, zdravstvena zaštita, kulturne i sportske aktivnosti i uključivanje u međunarodnu saradnju i dr.).

Vizija razvoja Univerziteta je da postane moderna i cijenjena visokoškolska institucija, uključena u zajednički akademski prostor Evrope i svijeta. Ovom vizijom Univerzitet bi do 2014. godine trebao postati manji fleksibilni univerzitet sa 10-12 članica (organizacionih jedinica: fakulteta, instituta i dr.), koji će davati do 30 vrsta diploma i imati 6.000–8.000 studenata koji će živjeti i raditi u više funkcionalnih kampusa.

U akademskoj 2008/09. godini na 7 fakulteta Univerziteta u Zenici upisano je ukupno 4.803 studenta i to: (tabela u aneksu).

Ukupan broj studenata koji početkom 2009. godine studiraju na organizacionim jedinicama Univerziteta u Zenici se kreće oko 5.500. Redovni studenti čine oko 55% ukupne studentske populacije, vanredni oko 40% i studenti postdiplomci oko 5%. Najveći broj studenata je na prvoj godini studija (oko 35% od ukupnog broja). Kada je riječ o broju studenata na pojedinim fakultetima treba reći da se najveći broj njih obrazuje na Pedagoškom fakultetu a najmanji na Fakultetu za metalurgiju i materijale.

Organizacione jedinice Univerziteta u Zenici:

1. Mašinski fakultet,
2. Fakultet za metalurgiju i materijale,
3. Pedagoški fakultet,
4. Pravni fakultet,
5. Ekonomski fakultet,
6. Zdravstveni fakultet,
7. Islamski pedagoški fakultet (u statusu pridružene članice),
8. Metalurški institut „Kemal Kapetanović“,
9. Studentski centar.

Na univerzitetu u Zenici u primjeni su oba koncepta trajanja ciklusa studija: 3+2+3 i 4+1+3. U akademskoj 2008/2009. godini drugi ciklus studija organizovan je na Zdravstvenom fakultetu i na Odsjeku za islamsku vjeronauku na Islamskom pedagoškom fakultetu, s obzirom da je u akademskoj 2007/2008. godini studij okončala prva generacija dodiplomskog studija. U akademskoj 2009/2010. godini drugi ciklus će biti organizovan na ostalim fakultetima. Na Univerzitetu u Zenici prisutan je problem diplomanata Zdravstvenog fakultete, čije zanimanje ne prepoznaje tržište rada.

Aktivno učešće studenata u procesu visokog obrazovanja je neophodno. Ono podrazumijeva predstavnike studenata u svim tijelima univerziteta – fakulteta, kako Senatu tako i naučno-nastavnim vijećima te drugim stručnim tijelima i oni moraju biti prihvaćeni kao ravnopravan i dragocjen partner u procesu reforme koja se u najvećoj mjeri tiče upravo njih.

Studenti su spremni za promjene, otvoreni za rad i ostvarenje novih ideja, pa je posebno značajno njihovo učešće u sistemu osiguranja kvaliteta na Univerzitetu. Njihov je stav da treba

promjeniti koncept nastave, a osnovni problemi su rad u prevelikim grupama, nedostatak praktičnog, laboratorijskog i terenskog rada, zastarjelost gradiva, slaba komunikaciju sa nastavnikom kao i problemi sa literaturom, te slaba ili nedovoljna informatička infrastruktura.

U narednom petogodišnjem periodu za očekivati je da Univerzitet u Zenici dostigne 8.000 studenata i oko 500 stalno zaposlenih. Planirano je otvaranje još najmanje dva fakulteta, te novi studijski odsjeci na fakultetima na bazi sveobuhvatnih analiza tržišta. Svakako, najprije su to Politehnički fakultet i Akademija umjetnosti za koje su već urađeni elaborati o osnivanju.

Pored novih objekata Pravnog i Ekonomskog fakulteta u planu je izgradnja objekta Zdravstvenog fakulteta, te renoviranje i dogradnja postojećih objekata.

Potrebno je pronaći prostor za još jedan studentski dom, sportske sadržaje (dvorana, bazen, trim-staza i dr.). Na taj način će Univerzitet ispuniti pedagoške standarde i normative prostora potrebne za validnu državnu akreditaciju.

2. Zdravstvena zaštita mladih

2.1. Prava osiguranika iz reda omladine

Uzimajući u obzir da omladina čini populacionu grupu životne dobi od 15 do 30 godina, kao osiguranici definišu se u više kategorija i to:

- a) –učenici,
- b) –studenti,
- c) –osobe prijavljene na biro za zapošljavanje,
- d) -aktivni osiguranici (oni koji su u radnom odnosu),
- e) -osigurani po nekom drugom osnovu (preko centra za socijalni rad, zemljoradničko zdravstveno osiguranje i dr.),
- f) -neosigurani

Prema kategorijama osiguranika različita su i prava iz Odluke o neposrednom učešću osiguranih lica u troškovima korištenja zdravstvene zaštite na Kantonu: učenici, studenti na redovnom školovanju do navršene 26 godine života, oni koji su prijavljeni na biro za zapošljavanje i socijalno ugrožene kategorije - oslobođeni su plaćanja učešća u troškovima korištenaj zdravstevne zaštite, a omladina koja je u radno aktivnom statusu osiguranja plaća učešće u troškovima korištenja zdravstvene zaštite.

Neosigurana lica prema usvojenom osnovnom paketu, imaju pravo na zdravstvenu zaštitu, ukoliko se radi o hitnom medicinskom stanju ili pravo na liječenje ukoliko se radi o teškom po život opasnom oboljenju.

2.2. Trenutno stanje u oblasti zdravstvene zaštite mladih na području Zeničko-dobojskog kantona

Implementacijom i razvojem ambulanti porodično-obiteljske medicine primarna zdravstvena zaštita omladine se obavlja prema teritorijalnoj pripadnosti u gravitirajućim ambulantom porodično-obiteljske medicine.

1. Porodični ljekar je zadužen za brigu o zdravstvenim problemima omladine, uz obavezu korištenja konsultativno-specijalisitičkih usluga specijalista doma zdravlja ili bolničkih

specijalista. Neophodno je preventivno djelovanje ljekara u smislu pravilne ishrane, preveniranja rizika obolijevanja od kardiovaskularnih bolesti, uticaja na odvikavanje od pušenja, prepoznavanja psihičkih problema i problema bolesti ovisnosti, problema alkoholizma, nadalje ljekar je obavezan obavljati kućne posjete, poznavati socijalno-familijarnu kartu mladog pacijenta – to znači biti u potpunosti predani obiteljski ljekar.

2. Zaštita mentalnog zdravlja omladine se obavlja putem centara za mentalno zdravlje od strane psihijatra, psihologa socijalnog radnika i obučenog srednjeg medicinskog kadra. Trenutno sljedeće općine na Kantonu imaju organizirani rad psihijata (neuropsihijata): Zenica, Kakanj, Visoko, Breza, Vareš, Tešanj i Zavidovići, dok ostali domovi zdravlja organiziraju rad psihijatra po dva sata u 15 dana ugovorom o djelu (ili na neki drugi način).

3. Zubozdravstvena zaštita se obavlja u stomatološkim službama domova zdravlja, finansiranje sredstvima obaveznog zdravstvenog osiguranja se vrši za populaciju životne dobi od rođenja do 26 godina pod uslovom da su redovni učenici odnosno redovni studenti. Ostale kategorije osiguranika plaćaju primarni nivo stomatoloških usluga, izuzetak čini samo sekundarni nivo usluga oralne hirurgije (npr: ukoliko hirurškim putem treba izvaditi zub ili zubni korijen ne plaća se usluga).

4. Fizijatrijske usluge u CBR-ovima za fizikalnu medicinu i rehabilitaciju pri domovima zdravlja, obzirom da svi domovi zdravlja nemaju uposlene fizijatere pa se angažiraju po ugovoru o djelu da dolaze određeni broj puta u toku mjeseca dovoljno govori da ta oblast nije optimalno kadrovski pokrivena.

5. Laboratorijska dijagnostika primarnog nivoa i određene usluge sekundarnog nivoa se realiziraju u domovima zdravlja na svakoj općini Kantona. Rentgen dijagnostika (dio sekundarnih usluga) se obavlja u svakom domu zdravlja po općinama kao i ultrazvučna dijagnostika abdomena.

6. Konsultativno specijalistička zdravstvena zaštita mladih se vrši u općinama stanovanja za sljedeće medicinske oblasti: opća hirurgija, opća interna medicina, ORL, oftalmologija i dermatovenerologija, ostale specijalističke usluge mogu biti realizirane u konsultativno specijalističkim službama nadležnih bolnica. To se odnosi ne samo na specijalističke preglede nego i na usluge dijagnostike: laboratorije, transfuziologije, radiologije, mikrobiologije.

7. Bolnička zdravstvena zaštita može biti realizirana u ili izvan Kantona u ugovornim kliničkim centrima, a nakon dobijanja odluke o liječenju van Kantona.

8. Tretman bolesti ovisnosti metadonskom zamjenskom terapijom i detoks tretmanom se obavlja na Kantonu u odgovarajućim službama Zavoda za borbu protiv bolesti ovisnosti, odnosno u isturenim jedinicama ove institucije na Kantonu. Problematika ovisnosti kod mladih će biti posebno opisana i predstavljati će zasebnu cjelinu ove strategije.

9. Populaciona grupa mladih do 18 godine života, preko Fonda solidarnosti ima pravo koristiti određene lijekove za indicirana stanja (humani imunoglobulin), pravo na liječenje u inostranstvu u ugovorenim zdravstvenim ustanovama drugih država za stanja koja se ne mogu tretirati u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i pravo na aparate i trakice za kontrolu šećera u krvi i dr.

2.3. Problematika zdravstvene zaštite mladih na području Zeničko-dobojskog kantona

1. Implementacijom ambulanti porodične medicine došlo je do ukidanja školskih dispanzera i službi za medicinu rada. Zdravstveni kartoni su prebačeni kod porodičnih doktora, prema mjestu stanovanja. Ukoliko bi se radilo po doktrinarnim stavovima porodične medicine, kvalitet zdravstvene zaštite svih korisnika bio bi zadovoljen. Međutim, realnost je potpuno drugačija. Nedovoljan broj porodičnih ljekara utiče na to da pregled ljekara gubi na sadržaju i kvalitetu.

Gašenjem školskih ambulanti i prevođenjem specijalista školske medicine u educiranog porodičnog doktora, koji mora voditi brigu o zdravlju pacijenata svih uzrasta (od rođenja do kraja života) sigurno utiče na pad kvalitete u praćenju, preveniranju i liječenju svih osiguranika Kantona,

a naročito veoma osjetljive populacione skupine kao što je omladina. Prema novim (nedavno izmijenjenim) standardima iz porodične medicine su isključena djeca životne dobi od rođenja do 7 godina i vraćeni su ponovno u dječije dispanzere, samo tamo gdje postoji specijalista pedijatar, a u ruralnim ambulantomama i dalje porodični ljekari ili opšta medicina pokrivaju kompletno stanovništvo.

Pravo osiguranika da sam odabire porodičnog ljekara u većini slučajeva se krši, naime pacijenti su raspoređeni striktno prema mjestu stanovanja, jer se registracija pacijenata obavljala po mjesnim zajednicama. U praksi kada osiguranik želi promijeniti ljekara nailazi na niz poteškoća, što je zakonski regulisano ali u praksi teško izvodljivo.

Porodičnim ljekarima je stavljeno u nadležnost i vođenje radno aktivnog stanovništva (uposlenika-radnika), jer su ukinute medicine rada u domovima zdravlja, specijalisti medicine rada su sada doeducirani porodični doktori i imaju sve registrirane pacijente (misli se na sve kategorije osiguranika) kojima sigurno ne mogu posvetiti dovoljno pozornosti kao što se moglo kada su postojale dispanzerske službe, a porodična medicina je bila pokrivena opštom medicinom i vodila je brigu o odraslim članovima porodica i penzionerima, što sada nije slučaj i sigurno znači nazadovanje u preventivnom i terapijskom tretmanu omladine (osiguranik od 15 do 30 godina života). Trenutno imamo velike primjedbe i nezadovoljstvo školske omladine, uposlenika odnosno velikih firmi koje svakodnevno imaju veliki broj radnika na bolovanju, osim toga to iziskuje dodatna finansiranja (refundacije bolovanja preko 42 dana idu na teret sredstava obaveznog zdravstvenog osiguranja, nadalje tim porodične medicine košta više nego tim opšte medicine itd).

Kada je u pitanju ova oblast primarne zdravstvene zaštite, sve se čini na njenom unapređenju u smislu uvođenja informatičkog sistema i zapošljavanja novih ljekara, tako da popunjavanje ambulanti porodične medicine dovoljnim brojem ljekara će omogućiti direktno podizanje kvaliteta rada istih, odnosno omogućiti će ljekaru da ima dovoljno vremena da se istinski posveti svakom pacijentu i prati njegovo zdravstveno stanje na najbolji mogući način.

2. Zaštita zdravlja žena, iako je i ova medicinska oblast planirana da pređe u nadležnost ljekara porodične medicine u nekom doglednom periodu, to se za sada nije dogodilo - nego u svakom domu zdravlja na Kantonu postoje dispanzerske službe koje vode brigu o zdravlju žena, a rad u dispanzerima vrše specijalisti ginekologije i akušerstva.

Problem se ogleda u tome da nema adekvatnog izdvojenog ili izoliranog prostora u kojem će se moći voditi briga o ginekološko-urološkim problemima mladih, obzirom na sredinu i još uvijek prisutnu tradiciju i specifičan mentalitet, nedovoljno se vodi računa o zaštiti spolnog zdravlja, preveniranju spolnih bolesti, kontracepciji, seksualnom obrazovanju mladih, planiranju porodice itd. Ne treba spominjati stanja bolesti ili trudnoće kada bi bilo neophodno zaštititi identitet mlade osobe i pomoći joj na najbolji mogući način.

3. Oralno zdravlje mladih: obzirom da pravo na zubozdravstvenu zaštitu bez plaćanja učešća imaju samo učenici i redovni studenti do navršene 26 godine života postavlja se pitanje šta je sa ostalim mladim koji ne spadaju u navedene kategorije. Normativi, koji regulišu ovu oblast su veoma nepovoljni, što dovodi do takvog stanja da se gotovo sve stomatološke usluge pružene u domovima zdravlja moraju naplaćivati (osim za pobrojane kategorije osiguranika iz reda djece i omladine).

Obzirom na postojeće ekonomsko stanje u našem društvu, stagnaciju i nazadovanje svih segmenata života, imamo katastrofalno stanje oralnog zdravlja mladih na Kantonu. Ko od mladih čiji su roditelji na birou za zapošljavanje može priuštiti redovnu stomatološku zdravstvenu zaštitu uz plaćanje dosta visokih cijena usluga kod privatnih stomatologa ili usluga u samim domovima zdravlja?

4. Zaštita mentalnog zdravlja mladih na Kantonu nije adekvatno riješena. Obzirom da doba puberteta i adolescencije spada u životno razdoblje psihički najopterećenijeg i najnepovoljnijeg razdoblja razvoja čovjeka (preobražaj djeteta u odraslu osobu) to zahtijeva poseban nadzor i stručno

pomaganje educiranih psihijatara i psihologa. Nepostojanje adolescentnog psihijatra na Kantonu uveliko otežava pravilan stručan tretman mladih kojima je isti neophodan. Sve se svodi na rad centara za mentalno zdravlje (ima ih pet na Kantonu), a da pojedine općine nemaju niti jednog stručnjaka koji bi mogao tretirati mentalne probleme mladih. Dolazak neuropsihijatara se organizira periodično jednom nedeljno ili dva puta mjesečno (Maglaj, Žepče, Usora). Psihijatrijski odjel Kantonalne bolnice Zenica nema nadležnog stručnjaka koji će se baviti samo psihijatrijom mladih, niti posjeduje adekvatan prostor za smještaj te kategorije osiguranika, kojima zasigurno treba poseban nadzor i pažnja.

5. Bolesti lokomotornog sistema mladih, se trenutno tretiraju na način nedovoljnog angažmana porodičnih ljekara (koji bi trebali prepoznavati određeni deformitet i poremećaj u najranijem stadiju i upućivati na dalji tretman nadležnim stručnjacima). Prije je to bolje funkcionisalo kada su radili školski dispanzeri u domovima zdravlja. Danas je situacija više nego teška, naime pogrešan način sjedenja u školskim klupama, nošenje modernih teških nefunkcionalnih školskih torbi, nepravilno i dugotrajno zadržavanje pred kompjuterima, prevelika tjelesna težina usljed nedovoljnog kretanja i pogrešne ishrane omladine dovodi do pojave veoma teških oboljenja i deformiteta kičmenog stuba mladih koji se moraju operativno tretirati, a nakon toga iziskuju nošenje skupih ortopedskih pomagala i doprinose nastanku trajnih invaliditeta u tako ranoj fazi života. Ne postoji preventivno djelovanje u smislu sistematskih pregleda omladine od strane nadležnih stručnjaka (pedijatra, specijaliste školske medicine, ortopeda i fizijatra). Ne postoji stručni nadzor i zdravstvena zaštita omladine koja se bavi sportom, jer poznato je da stručna medicinska pomoć mladim sportistima može prevenirati niz bolesti i povreda, a osim toga može doprinijeti zdravom formiranju jedne kompletne mlade ličnosti. Na Kantonu ne postoji dovoljan broj fizijatara koji bi mogli aktivno profesionalno djelovati ne samo kod mladih sportista nego cjelokupne mlade populacije Kantona, tako što će preventivno djelovati u smislu primarne prevencije ili adekvatnog načina liječenja na vrijeme otkrivenih deformiteta.

6. Pušenje i konzumiranje alkohola mladih kao jedan veoma izraženi problem ne samo zdravstva nego i cijelog društva trebalo bi sistemski rješavati na način striktnog poštivanja Zakona o zabrani pušenja. Isto bi se odnosilo i na zabranu točenja i prodaje alkohola osobama mlađim od 18 godine života. Otežavajuća okolnost je izuzetna pošast pušenja u familijama u kojima djeca odrastaju i od malena su izložena opasnosti pasivnog pušenja. Dokazano je da većina djece iz takvih familija postaju pušači u najranijem periodu svoga života. Nije dovoljno samo djelovati preko zdravstvenog sistema na opasnost pušenja i konzumiranje alkohola, nego svi segmenti društva moraju istrajati u dosljednom donošenju i sprovođenju adekvatnih mjera koje će dovesti do smanjenja korištenja ovih negativnosti koje za direktnu posljedicu imaju stradanje kardiovaskularnog sistema u ranoj životnoj dobi, nadalje dovode do stvaranja invalida, ranih umiranja što u konačnici ima negativan učinak na cijelo društvo.

7. Životna okolina i njen uticaj na zdravlje mladih: prvenstveno se misli na zaštitu od negativnog djelovanja zagađene životne sredine, a s obzirom na postojanje velikih nezaštićenih zagađivača atmosfere na Kantonu. Trebalo bi zakonski urediti i ovu oblast, naime poznato je da imamo veliki broj oboljelih od malignih oboljenja mladih ljudi što je u direktnoj vezi sa postojanjem velikog broja kancerogenih elemenata u zraku, zemlji i vodi. Nadalje porast bolesti hroničnog obstruktivnog bronhitisa u gradu Zenici je direktno povezana sa radom ArcelorMittala i nezaštićenom ispuštanju štetnih tvari u atmosferu. Odgajanje omladine od najranijeg životnog razdoblja u smislu zaštite životne sredine, brige za zdraviji okoliš, izbjegavanja zatvorenih zadimljenih prostorija, stvaranja lijepih životnih navika, vođenja zdravog načina života - će sigurno doprinijeti preveniranju mnogih bolesti i dovesti do stvaranja jednog zdravijeg i ljepšeg okruženja, što će stvoriti zdraviju životnu sredinu za generacije koje dolaze.

8. Lijekovi, ortopedska i druga pomagala njihovo korištenje i prava kod populacije omladine na

Kantonu nisu adekvatno riješeni. Specifična veoma skupa terapija kao što je hormon rasta je nedostupan za osobe starije od 16 godina, bezglutensko brašno za oboljele od celiakije je takođe nedostupno djeci-omladini preko 15 godina života, nadalje potreba korištenja specifične terapije u tretmanu posljedica na mikrocirkulaciju ekstremiteta i unutrašnjih organa kod oboljelih od šećerne bolesti (za omladinski uzrast) nije uopće riješena. Ortopedska pomagala (torakolumbosakralni korzeti i mideri) za tretman deformiteta kičme na Kantonu se obezbjeđuju samo osobama mlađim od 18 godina.

2.4. Mladi i ekologija

Ekologija pokušava da nađe odgovor i rješenje za brojne probleme okoliša. Nažalost, mnogi problemi današnjice su ljudskog porijekla. Globalno posmatrano zagađenje zraka, zemlje i vode je dostiglo nivo da je potrebna hitna akcija kako bi se budućim generacijama omogućio normalan život na planeti. U Bosni i Hercegovini stanje zagađenosti nije ništa povoljnije nego u drugim zemljama.

Iz Analitičkih osnova koje su rađene za potrebe Prostornog plana Zeničko-dobojskog kantona vidljivo je da su na području Kantona locirane firme sa tehnologijama koje značajno ugrožavaju životnu sredinu i devastiraju tlo, vazduh i vodu. Situaciju dodatno pogoršava i činjenica da u svim općinama nisu riješena pitanja uklanjanja otpada svih vrsta, zaštita izvorišta vode i korektno snabdijevanje pitkom vodom građana.

Posljedice zagađenja će najviše osjetiti mladi. Mladi će u budućnosti biti obavezni da se nose sa posljedicama grešaka iz prošlosti, te je nužno podržati aktivnosti i projekte koji promoviraju održivi razvoj i zaštitu okoliša, i koji uključuju mlade i njihove organizacije. Tehnologije značajno djeluju na uslove rada i mikroklimu radnih mjesta na kojima su angažovani izvršioци iz kategorije mladih a i ostalih radnika. Godišnji izvještaji o stanju zdravlja građana Kantona, koje priprema Zavod za javno zdravstvo Zeničko dobojskog kantona ukazuju da je uzrok znatnog broja oboljenja građana neadekvatna životna i radna sredina.

Sve navedeno značajno usloznjava i neadekvatan nivo svijesti o potrebi očuvanja životne okoline. Suočene sa rastućim očiglednim uništavanjem okoliša, lokalne i kantonalne vlasti trebaju dati finansijsku podršku edukativnim projektima u školama i udruženjima građana, osmišljenim tako da pobude svijest stanovništva o zagađenosti prirode.

Može se konstatovati da je ova oblast dovoljno istražena i da je definisan negativan uticaj zagađenosti na život mladih, ali da u proteklom periodu nisu poduzimane efikasnije mjere da se sistemski i kontinuirano pristupi poboljšanju uslova života za sve građane Kantona.

3. Borba protiv bolesti ovisnosti

Veoma značajan segment brige o mladima je i razvoj programa tretmana, prevencije i rehabilitacije narkomanije, jer je narkomanija u bliskoj vezi sa maloljetničkom delinkvencijom, zaraznim bolestima (Hepatitis, AIDS), agresivnošću, gubitkom socijalne mreže, prekidom školovanja, razaranju porodica, itd. Vlada Zeničko-dobojskog kantona je u tom smislu napravila značajan iskorak osnivanjem JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti. Time su tretman, prevencija i rehabilitacija narkomanije postali kontinuirani, s visokom stopom dostupnosti mladima, bazirani na savremenim principima. Dostupnost svih usluga omogućena je i marginalizovanim grupama, a holistički pristup usmjerava pažnju na sve elemente bitne za

poboljšanje kvalitete života ovisnika.

3.1. Osnovni statistički pokazatelji za Zeničko-dobojski kanton

Tokom aprila i maja 2009.godine Zavod je proveo obimno istraživanje o rasprostranjenosti droge među mladima na području Zeničko-dobojskog kantona. U obradu rezultata uključeno je 3.982 validna upitnika, sa prostora 12 općina Zeničko-dobojskog kantona. Osnovni podaci o uzorku vidljivi su u tabelama 1, 2 i 3 Aneksa. Osnovni rezultati istraživanja su:

- I. Dostupnost psihoaktivnih supstanci (PAS):
 - a) Cigarete: u tabeli br. 4 u Aneksu vidljivo je da mladi izvještavaju o visokom procentu dostupnosti cigareta. Između ostalog 46,8% mladih odgovara da je do cigareta, ako bi to željeli, veoma lako doći.
 - b) Alkohol: tabela br. 5 u Aneksu pokazuje da je situacija slična kao i za cigarete, te 43,4% mladih izjavljuje da je do alkohola veoma lako doći.
 - c) Marihuana ili hašiš: u tabeli br. 6 u Aneksu vidljivi su svi odgovori ispitanika. Procenat dostupnosti se značajno smanjuje u odnosu na cigarete i alkohol, ali je još uvijek veoma velik obzirom da se radi o ilegalnoj drogi (9,8% ispitanika ističe da je veoma lako doći do ovih PAS-a, a 17,4% da je prilično lako).
- II. Rasprostranjenost PAS-i među mladima:
 - d) Cigarete: tabela br. 7 pokazuje upotrebu cigareta u zadnjih 30 dana (18,8%),
 - e) Alkohola: tabela br. 8 pokazuje upotrebu alkohola u zadnjih 30 dana (31,4%),
 - f) Marihuane: tabela br. 9 pokazuje upotrebu marihuane u cijelom životu (5,9%). Ipak na pitanje kako su mladi prvi put došli do ilegalnih droga odgovorilo je 8,2% ispitanika, što ukazuje da je broj mladih koji su probali ilegalne droge barem 8,2% (tabela br. 10).
- III. Prva upotreba PAS-a: prema ranijim podacima sa istraživanja donja granica prve upotrebe PAS je bila 12 godina (također i podaci iz baze pacijenata JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti upućivali su na ovu dobnu granicu), međutim aktuelno istraživanje pokazuje da je jedan broj mladih prvi put upotrijebio marihuanu sa 9 godina ili manje (tabela br. 11).
- IV. Kako prijatelji upotrebljavaju PAS vidljivo je u tabelama 12, 13 i 14.
- V. Zadovoljstvo mladih: kao jedan od indikatora zadovoljstva mladih interesovalo nas je koliko bi mladih željeli ići iz zemlje. Odgovori su veoma zabrinjavajući i prikazani su na grafikonu br. 1.

Prema ranijim istraživanjima podaci su slijedeći:

Podaci Zavoda za javno zdravstvo Zeničko-dobojskog kantona pokazuju da se kod djece od V do VIII razreda osnovne škole nalazi 0,9% onih koji puše; od I do IV razreda srednje škole taj je procenat 27,97% učenika. Kada je u pitanju alkohol, procjenjuje se na osnovu istraživanja drugih ustanova da je od V do VIII razreda osnovne škole 5,3% učenika probalo alkohol, a od I do IV razreda srednje škole 28,8% učenika. Naše istraživanje provedeno tokom ljeta 2007.godine pokazalo je da se alkohol (u najvećem broju slučajeva radi se o pivu) prodaje u prodavnicama i pije u, ispred ili iza prodavnice, čime je dostupnost alkohola postala izrazito velika. Istraživanja o zloupotrebi ilegalnih droga upućuju da je približno 6,7% učenika srednjih škola probalo opojne droge. Za svaku drogu se može utvrditi pozitivna korelacija sa starošću, tj. povećanjem razreda povećava se i procenat mladih koji su probali drogu, bilo legalnu bilo ilegalnu.

Objedinjena istraživanja pokazuju kako je prva kritična dobna granica 11/12 godina starosti kada

dolazi do prvog eksperimentisanja sa drogama, i druga na prelasku iz osnovne u srednju školu, dok najnovnije istraživanje pokazuje da je nastavljen trend snižavanja donje granice prvog uzimanja PAS (već sa 9 godina počinje eskperimentisanje sa PAS).

3.2. Statistički pokazatelji Zavoda

Zaključno sa mjesecom julom 2009.godine u Zavodu je registrovano 492 pacijenta, od čega 90,3% muških, te 9,7% ženskih pacijenata. Na supstitucijskom tretmanu je 180 ovisnika, od čega 7,8% žena. Najmlađi ovisnik na tretmanu ima 20 godina, a najstariji 52 godine. Po gradovima od ukupnog broja registrovanih ovisnika 72,56% je iz Zenice, 6,71% iz Visokog, 8,13% iz Tešnja, iz Breze 3,46%, iz Kaknja 2,24%, Zavidovića 0,81%, Maglaja 2,4 %, Doboja 2,03%, i ostala mjesta 1,83%. Od ukupnog broja pacijenata na tretmanu 18,33% ima hepatitis C, i 1,20% hepatitis B. Do sada nismo zabilježili AIDS među ovisnicima. U komunama je na dan izvještavanja bilo 16 klijenata.

3.3. Dostupnost usluga

3.3.1. Tretman bolesti ovisnosti – narkomanija

Na prostoru Zeničko-dobojskog kantona razvijen je decentralizovani sistem liječenja uz visok nadzor i kontrolu tretmana. U vrijeme pravljenja Strategije postoji 8 ambulanti (Zenica, Tešanj, Doboj-Jug, Maglaj, Zavidovići, Kakanj, Breza i Visoko), čime dostupnost usluga pacijentima iznosi 100%. U ostalim općinama nije do sada bilo prijavljenih pacijenata za liječenje, a po prijemu pacijenata slijedit će i otvaranje ambulanti u ostalim općinama. Stručni tim Zavoda svake sedmice vrši obilazak ambulanti i provodi na terenu medicinske, psihološke i socijalne usluge. U okviru Zavoda je formiran i bolnički odjel Detoks, čiji je kapacitet 6 kreveta (4 plus 2 kreveta). Ovo je drugi odjel ovakvog tipa u Bosni i Hercegovini. Zavod posjeduje registarsku bazu ovisnika i pod punim nadzorom prati distribuciju i provođenje terapije metadonom.

3.3.2. Primarna prevencija

U Zavodu postoji i Odjeljenje za prevenciju u čijem sastavu je i Savjetovalište. Savjetovalište je otvoreno u poslijepodnevним terminima, a usluge je moguće dobiti i putem Antidroga telefona (023 244 544). Pravci djelovanja primarne prevencije usmjereni su ka razvoju sistema edukatora i u tom smislu provode se obimne edukacije edukatora u oblasti sistema obrazovanja (obuhvaćene sve škole Zeničko-dobojskog kantona) i vjerskih zajednicama (4 vjerske zajednice). Također u pravcu jačanja resursa u školama i vjerskim zajednicama formiraju se tzv. mini-biblioteke sa stručnom literaturom o ovisnostima, pripremaju se tri edukativna CD-a za učenike, provodi se obimno istraživanje o rasprostranjenosti droga među mladima Zeničko-dobojskog kantona, razvija se pilot projekat Mikro-sistem prevencije u školi, te priprema autobiografska knjiga izliječenog ovisnika. Svi projekti su u toku realizacije. Značajno je izdvojiti i razvijen sistem informisanja mladih (putem dva lista i internet stranice), te obimnu izdavačku djelatnost.

3.3.3. Rehabilitacija ovisnika

U okviru Zavoda postoji i Odjeljenje za rehabilitaciju čiji dinamičniji razvoj je planiran za 2010.godinu. Razvoj će ići u pravcu koncepta dnevnog centra uz korištenje resursa već postojećih terapijskih zajednica.

3.3.4. Reklamiranje legalnih psihoaktivnih supstanci (PAS)

Pojava reklamiranja alkohola i duhana je prisutna na svim medijima i svim mjestima. Dostupnost reklame mladima je veoma velika. Skoro niti jedno sportsko takmičenje nije prošlo bez reklame legalnih droga, što je u suprotnosti sa porukama o zdravom načinu života vezanog uz sport. Čak i državne sportske selekcije (fudbal, rukomet...) reklamiraju duhansku industriju. Ovakva praksa je u mnogim zemljama ukinuta, te je potrebno pokrenuti inicijativu za zabranu reklamnih kampanja vezanih za duhan i alkohol i u našem kantonu. Ove aktivnosti su i u skladu sa odlukom države za ulazak u EU.

3.3.5. Preventivna politika

U tek usvojenoj Državnoj strategiji nadzora nad opojnim drogama, sprečavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini stoji: „Ovisnost o opojnim drogama je sociopatološka pojava koja remeti fizičko, psihičko zdravlje, socijalnu i ekonomsku ravnotežu, pogađa kako pojedinca tako i njegovu porodicu, kao i širu zajednicu. Neophodan je kompleksan, multisektorski pristup u rješavanju svih oblika i faza ove pojave.“ U tom smislu je potrebno pristupiti izradi strategije prevencije bolesti ovisnosti na nivou kantona i općina (nakon usvajanja Akcionog plana na nivou države).

4. Mladi i zapošljavanje

U skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, oblast radnog i socijalnog prava u Bosni i Hercegovini je u isključivoj nadležnosti entiteta, tako da ne postoji jedinstveni zakon o radu na nivou države koji bi regulirao osnovne principe iz oblasti radnih odnosa. Ustav Bosne i Hercegovine obavezuje državu na najviši nivo zaštite međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda. Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda (1950. godina) je direktno inkorporirana u domaći pravni sistem i štiti prava i slobode pojedinaca kada je kršitelj tih prava i sloboda država. Pored Konvencije, najznačajniji dokumenti koje Bosna i Hercegovina mora primjenjivati na cijeloj teritoriji, a koji pružaju značajnu zaštitu socijalnih i ekonomskih prava su Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (Pakt, 1966. godina) i Konvencije Međunarodne organizacije rada. Pakt, prije svega, proklamuje pravo na rad, povoljnije i pravedne uslove rada, pravo na socijalno osiguranje, pravo na adekvatan životni standard, pravo svakog da uživa najveću moguću mjeru tjelesnog i psihičkog zdravlja, pravo na obrazovanje i usavršavanje, itd.

Prema Ustavu Federacije Bosne i Hercegovine, Evropska socijalna povelja i dopunski protokoli (1961. godina) se primjenjuju u pravnom sistemu Federacije Bosne i Hercegovine kao instrumenti za zaštitu ljudskih prava koji imaju snagu ustavnih odredbi. Grupu prava garantovanih ovom Poveljom, između ostalih, čine pojedinačna prava iz radnog odnosa kao što su pravo na rad, zabrana diskriminacije, zaštita u radnoj sredini, pravo na odgovarajuće uslove rada, pravična naknada, pravo organizovanja, pravo kolektivnog pregovaranja, pravo radnika na informaciju i konsultacije i posebna zaštita određenih kategorija radnika: djece i mladih, žena, hendikepiranih lica i radnika migranata.

Kako je već navedeno, oblast radnog i socijalnog prava u Bosni i Hercegovini je u isključivoj nadležnosti entiteta. Tako, domaći pravni propisi koji regulišu oblast rada i radnih odnosa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine su: Zakon o radu Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj: 43/99, 32/00 i 29/03), Opći kolektivni ugovor za

teritoriju Federacije Bosne i Hercegovine (“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj: 54/02), te Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba (“Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine”, broj: 55/00, 41/01, 22/05 i 9/08). Zeničko-dobojski kanton je jedan od rijetkih kantona koji je donio Zakon o radu, a koji je objavljen u “Službenim novinama Zeničko-dobojskog kantona”, broj: 11/02 i 11/05).

Upražnjavanje prava na rad daje svakom čovjeku osjećaj dostojanstva i samopoštovanja i omogućava mu obezbjeđenje zadovoljenja osnovnih potreba za sebe i svoju porodicu. Problem nezaposlenosti, koji nije specifičan samo za mlade, nego za sve nezaposlene osobe neovisno o starosnoj dobi, uslovljen je generalnim stepenom privrednog razvoja Bosne i Hercegovine, a samim tim i Zeničko – dobojskog kantona. Nezaposlenost je problem koji treba rješavati neovisno o tome koja skupina ljudi je njome zahvaćena i to mora biti jedan od osnovnih zadataka vlasti i institucija. Ipak, nezaposlenost je uvijek izraženija kod mladih, a ukoliko traje duže ozbiljno usporava njihovo socio-ekonomsko osamostaljivanje, jer mlade osobe kroz zapošljavanje i preuzimanje delegiranih ovlaštenja postaju svjesnije odgovornosti i obaveza koje se pred njih stavljaju, te stiču osjećaj sigurnosti i samostalnosti. Zapošljavanje mladih postaje prioritetni projekat, kako Zeničko-dobojskog kantona, tako i cijele države. Problem zapošljavanja mladih složen je problem koji se ne može riješiti parcijalnim programima, već zahtijeva multidisciplinarni pristup, bolje rečeno istovremeni angažman svih nadležnih ministarstava, zavoda i ureda.

Analiza stanja u ovoj oblasti uključuje nekoliko bitnih aspekata i to: mladi na tržištu rada, oblik zaposlenja, neformalno zapošljavanje, uticaj obrazovanja na zaposlenost, karijerno vođenje i savjetovanje mladih, aktivne mjere i programi zapošljavanja, razvoj poduzetništva.

4.1. Mladi na tržištu rada

U ukupnoj nezaposlenosti udio mladih je izrazito visok, u čemu, nažalost, pratimo gotovo sve evropske zemlje gdje je stopa nezaposlenosti mladih znatno viša u odnosu na odrasle.

Ovom strategijom mladi su definirani kao pripadnici dobne skupine od 15 do 30 godina života, znači oni koji traže prvo zaposlenje, odnosno oni potencijalno radno - aktivni.

Za mjesec maj 2009. godine na evidenciji Službe za zapošljavanje Zeničko – dobojskog kantona, bilo je prijavljeno ukupno 62.719 nezaposlenih osoba. Od toga u dobi od 15 do 30 godina bilo je 23.888 osoba, odnosno 38,08%, od čega 12.654 ili 52,97% žena. U toj dobnoj skupini 28,97% mladih ima srednje, više ili visoko obrazovanje, 51,13% ima nižu stručnu spremu i polukvalifikaciju, a 19,73% je bez kvalifikacije (tabela br. 1 u Aneksu).

S obzirom na nedovoljnu usklađenost obrazovnog sistema sa potrebama tržišta rada mladima je veoma teško da nađu posao bez obzira na dostignuti nivo obrazovanja. Naime, većina mladih je dugoročno nezaposlena, s tim da blizu 4/5 mladih čeka na zaposlenje duže od godinu dana. Također, veoma je visok priliv mladih na tržište rada koji prvi put traže zaposlenje, što u osnovi doprinosi rastu ukupne stope nezaposlenosti u Zeničko-dobojskom kantonu. Broj novoprijavljenih mladih osoba do 30 godina starosti na evidenciju Službe u periodu januar-maj 2009. godine je 3.816, što je za 1.462 osobe više u odnosu na isti period u prošloj godini (tabela br. 2 i 3 u Aneksu).

Razlozi za visoku stopu nezaposlenosti mladih su: nedovoljan privredni razvoj, nedovoljna usklađenost obrazovanja sa tržištem rada, siva ekonomija, a u manjoj mjeri odlaganje rada zbog školovanja, visoka stopa učešća žena također zbog obrazovanja ili posvećenosti porodici, nizak nivo kvalifikacija ili neodgovarajuće obrazovanje za one koji to nisu stekli tokom školovanja, ili su prekinuli školovanje ali nisu uspostavili vezu sa tržištem rada.

4.2. Oblik zaposlenja

Većina mladih zasniva svoj prvi radni odnos kod poslodavca radeći za platu dok je veoma mali broj onih koji se opredjele za samozapošljavanje, a ostali su pomažući članovi u domaćinstvu. U skupini mladih ljudi koji rade za plaću velik je broj onih koji imaju zaključen ugovor na određeno radno vrijeme, na što ukazuje i podatak da je za 74,8% mladih osnov za prestanak radnog odnosa istek vremena rada (tabela br. 4 u Aneksu).

Analiza o položaju mladih i omladinskog sektora, koja je urađena uz koordinaciju Komisije za mlade pri Vijeću ministara govori da se u većini slučajeva mladi zapošljavaju kao konobari, trgovci, prosvjetni radnici i zanatlije, a rijetko kao državni službenici.

Svaka peta zaposlena mlada osoba nema potpisan ugovor sa poslodavcem. Neformalno tržište rada mladih značajno je veće u FBiH nego u RS. Mlade osobe sa radnim iskustvom dvije trećine radnog staža provedu kao prijavljeni, a ostatak rade na "crno". Veliki broj mladih ljudi, koji rade kod poslodavaca bez prijavljenog radnog odnosa, rade u teškim uslovima, više od 8 sati dnevno, bez sedmičnog i godišnjeg odmora. Kada je u pitanju zapošljavanje mladih u javnom sektoru, način zapošljavanja je u velikoj mjeri bez konkursa, na osnovu federalnog Zakon o radu, koji formalno ne poznaje institut konkursa, ali ova obaveza proističe iz principa jednakosti pred zakonom, tako da su mladima uskraćene jednake šanse da se natječu za posao.

Svaka četvrta mlada osoba radi na poslovima koji su u potpunosti različiti od poslova za koje su školovani. Tek svaka deseta osoba od 15 do 30 godina ima radno iskustvo u drugim sredinama izvan općine vlastitog prebivališta.

4.3. Uticaj obrazovanja na zaposlenost

Obrazovanje, odnosno profil obrazovanja, je jedna od presudnih odrednica u budućem statusu mladih na tržištu rada. Neposjedovanje odgovarajućih kvalifikacija osnovni je uzrok nezaposlenosti mladih u Zeničko-dobojskom kantonu. Naime, naprijed navedeni podaci pokazuju da je 19,73% mladih bez kvalifikacije, 51,13% ima nižu stručnu spremu i polukvalifikaciju, a 28,97% mladih ima srednje, više ili visoko obrazovanje neodgovarajućih obrazovnih profila za kojima postoji slaba potražnja na tržištu rada.

Kvalifikaciona struktura mladih žena je nešto nepovoljnija. Među nezaposlenim mladim ženama koje čine 52,97% nezaposlenih mladih, 21,92% je žena bez kvalifikacija, 46,13% posjeduje nižu stručnu spremu ili polukvalifikaciju, dok je 31,98% mladih nezaposlenih žena sa srednjom, višom ili visokom stručnom spremom.

Dakle, na bolje šanse za zapošljavanje mladih ne utiče samo nivo nego i profil i kvalitet obrazovanja.

Analiza uticaja obrazovanja na zapošljavanje mladih ukazuje i na problem sistema obrazovanja koji mlade osobe ne priprema dovoljno dobro kako bi im, nakon završene škole omogućio kvalitetno i uspješno ispunjenje zadataka koji se pred njih postave. Dosadašnji profili i kvalitet obrazovanja, naročito kada govorimo o stručnim zanimanjima, tokom obrazovnog postupka u praktičnom dijelu nastave nisu pružali potrebne vještine i nisu u dovoljnoj mjeri pripremali mlade za samostalno obavljanje poslova, što je kao rezultat izazivalo sumnju kod potencijalnih poslodavaca u angažovanje mladih osoba, a samim tim smanjilo mogućnost prelaska u proces rada mladih odmah nakon završetka školovanja.

Stoga se može očekivati rastući jaz između nivoa obrazovanja i vještina, usljed toga što će sektor malih i srednjih preduzeća u nastojanju da ostanu na tržištu tražiti nova znanja koja obrazovni sistem neće biti u stanju da pruži ukoliko ne bude pratio potrebe moderne privrede. Vodeći se navedenim, reformu školskog sistema bi trebalo uskladiti sa potrebama za radnom snagom na tržištu rada, a obrazovne programe postaviti fleksibilno.

4.4. Karijerno vođenje i savjetovanje mladih

Karijerno vođenje i savjetovanje mladih obuhvata pružanje pomoći mladim u školama i na fakultetima i to o izboru smjera i zanimanja, daljnjeg obrazovanja, zapošljavanja kao i usmjeravanje mladih u programe obuka i dodatnog obrazovanja.

Dakle, efikasno provođenje politike zapošljavanja moguće je samo uz neposrednu spregu obrazovnog sistema i institucija tržišta rada, kroz mjere informisanja i savjetovanja za zapošljavanje, koje podrazumjevaju da su u njih uključene prethodno urađene procjene zapošljivosti i sačinjeni individualni planovi zapošljavanja.

4.5. Aktivne mjere i programi zapošljavanja

Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona u periodu 2005-2007. godine realizirala je niz aktivnih i pasivnih programa za podsticaj zapošljavanja kao što su: zapošljavanje VSS, VŠS i SSS/KV pripravnika, zapošljavanje invalidnih osoba, novo zapošljavanje – posao za sve, samozapošljavanje u poljoprivredi i malom biznisu, edukacijom do zaposlenja (posao za sve), javni radovi (pošumljavanje Zeničko-dobojskog kantona-pasivna mjera), očuvanje postojećeg nivoa uposlenosti (pasivna mjera), kućna njega (pomoć starim i iznemoglim-pasivna mjera), zapošljavanje osoba smještenih u domovima bez roditeljskog staranja, poticaj angažiranja volontera medicinske i obrazovne struke (pasivna mjera).

Služba je u tri posmatrane godine (zaključno sa 31. januarom 2008. godine) realizirala ukupno 19 različitih aktivnih i pasivnih programa poticaja zapošljavanja, te u tom periodu uložila novčana sredstva u iznosu od 11.256.724 KM ili oko 3,75 miliona prosječno po godini, a najveća ulaganja bila su u 2005. godini koja su iznosila oko 5 miliona KM. U okviru navedenih programa aktivno je zaposleno ukupno 2.032 nezaposlenih osoba u koje nisu uračunate sufinansirane osobe u pasivnim programima, a u programe zapošljavanja pripravnika, što se direktno odnosi na mlade osobe, uloženo je ukupno 5.042.267 KM odnosno 44,80% od ukupno uloženog iznosa poticajnih sredstava za promatrane godine. Tačan broj zaposlenih mladih osoba kroz navedene programe nije moguće utvrditi s obzirom da su se programi odnosili na nezaposlena lica svih starosnih dobi. Međutim, zbog donošenja Zakona o pravima demobiliziranih boraca i članova njihovih porodica i finansijske obaveze kantonalnih službi za uplatu novčanih sredstava onemogućeno je, do daljnjeg, obavljanje osnovne djelatnosti službe i uvođenje novih poticaja za zapošljavanje mladih i ostalih nezaposlenih osoba.

4.6. Razvoj poduzetništva

Nedovoljno se razvijaju poduzetničke vještine kod mladih, kao i njihovo uključivanje u programe samozapošljavanja, a što je rezultat još uvijek neadekvatnih obrazovnih programa u srednjim školama koji bi podsticali razvijanje poduzetništva kod mladih. Stoga je neophodno kreirati posebne programe za mlade kojima bi se podsticalo omladinsko poduzetništvo. Međutim, ipak bi se moglo zaključiti da su mladi zainteresovani za razvijanje sopstvenog poslovanja s obzirom na broj mladih koji su pohađali obuke za poduzetnike u okviru Biznis star-up centra (u daljnjem tekstu: BSC).

Razvoj poduzetništva u Zeničko-dobojskom kantonu provodi se kroz niz različitih i nadopunjujućih inicijativa, aktivnosti, programa koje provode nadležna ministarstva Zeničko-dobojskog kantona, Privredna komora Zeničko-dobojskog kantona, Biznis Servis Centar Zeničko-dobojskog kantona, i drugi, kao što su: programi poticaja i razvoja poslovnih zona, program poticaja obrtništva, malih i srednjih preduzeća kroz poticaj povrata administrativnih troškova kod izgradnje proizvodnih objekata, uvođenje međunarodnih standarda za kvalitetu, regresiranje kamata za proizvodne investicije, poticaji inovatorima, kao i hotelima, motelima i pansionima,

poljoprivredi, te kreditiranje. Navedeni programi nisu generalno namjenjeni mladim poduzetnicima tako da za njihovo korištenje aplicira veliki broj poduzetnika, te je nemoguće reći koliki je broj mladih koristilo iste.

Veliki broj potencijalnih mladih korisnika nema informacije o postojećim poticajnim mjerama i mogućnostima a nositelji poticajnih mjera također nisu dovoljno informirani o potrebama mladih kao potencijalnih korisnika te je potrebno razvijati sistem međusobnog povezivanja nositelja poticajnih mjera i samih mladih.

5. Sportske aktivnosti mladih

Oblasti sporta u Zeničko-dobojskom kantonu posvećena je posebna pažnja i ova oblast ima status djelatnosti od posebnog interesa za općine i Kanton u cjelini. To se posebno vidi iz vrlo jasnih opredjeljenja Vlade i Skupštine Kantona u dijelu *Zakona o sportu* koji govori javnom interesu u oblasti sporta.

Zakonom o sportu Zeničko-dobojskog kantona i to članovima 3., 50., 51. i 52. utvrđeno je da je sport oblast od posebnog interesa i da kantonalni organi vlasti kroz ispoljavanje javnog interesa utvrđuju okvire svoje aktivnosti u oblasti sporta.

Članom 3. Zakona o sportu je definisan opći okvir javnog interesa gdje je rečeno: „*Javni interes u sportu obuhvata sportske aktivnosti kojima se postiže unapređenje zdravlja građana, posebno djece i omladine i osoba sa tjelesnim invaliditetom, te sportske aktivnosti u kojima se postižu vrhunski sportski rezultati.*„ Polazeći od ove opće postavke članom 50. definisani su slijedeći ciljevi kojima će težiti kantonalni organi vlasti, organi lokalne samouprave i drugi subjekti koji djeluju u oblasti sporta:

- *Unapređenje sportsko-rekreativnih aktivnosti svih građana koje su u funkciji očuvanja zdravlja i poboljšanja psihofizičkih sposobnosti;*
- *Unapređenje vanastavnih sportski aktivnosti djece, omladine i studenata;*
- *Unapređenje sportskih i rekreativnih aktivnosti osoba sa invaliditetom;*
- *Unapređenje kvaliteta zvaničnih sportskih takmičenja;*
- *Osiguranje uvjeta za rad sportistima sa već ostvarenim značajnim rezultatima i perspektivnim sportistima za postizanje vrhunskih sportskih rezultata;*
- *Osiguranje i unapređenje prostornih uvjeta za razvoj sporta;*
- *Unapređenje stručnog rada ,obrazovne i informativne djelatnosti u sportu;*

U ostvarivanju navedenih ciljeva Kanton i općine će osiguravati u budžetima sredstva za sufinansiranje sportskih programa, propisivati olakšice koje će potpomagati razvoj sporta i planski raditi na izgradnji objekata namjenjenih sportu. Pored obezbjeđenja određene finasijske potpore Zakonom su inicirane i obaveza kontinuiranog praćenja stanja u oblasti sporta, jer je evidentno da je interes mladih za ovu oblast izražen. Polazeći od pomenutih obaveza Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport je od maja 2002. godine obezbjedilo da Vlada i Skupština Kantona svake godine dirktno ili indirektno sagledavaju problematiku u ovoj oblasti.

Zahvaljujući istraživanjima, koja su bila u funkciji izrade informacija o sportu, formirana je baza podataka koja omogućava korektno sagledavanje problematike u oblasti sporta.

Tako je za uopštavanja i formulaciju pojedinih stavova u informacijama korišteno:

- više stotina upitnika - intervjuja iz sportskih kolektiva (iz 300 klubova, udruženja i njihovih asocijacija)
- intervjuje sa preko 500 mladića i djevojaka iz svih općina Kantona (od toga oko 50% mladih sa ruralnih područja)
- intervjuje sa preko 80 posto direktora osnovnih i srednjih škola i predškolskih ustanova Kantona,
- odgovore na ciljana pitanja od svih načelnika općina odnosno njihovih saradnika – službi zaduženih za oblast sporta,

Raspoloživa baza podataka omogućava da se daju osnovne informacije o stanju u pojedinim oblastima sporta i o stepenu implementacije osnovnih odredaba zakona koji regulišu neposredno problematiku sporta i oblasti koje su nerazdvojive od sporta. Na osnovu prispjelih podataka i informacija pokušali smo dati informacije o: problematici organizacije sporta, školskom i studentskom sportu, takmičarskom sportu, sportskom angažmanu invalida, o rekreaciji odnosno o „Sportu za sve“, i finansiranju sportske oblasti.

5.1. Organizacija sporta u Kantonu

Oblast sporta i aktivnosti koje neposredno utiču na sport organizovane su na osnovu zakona iz oblasti obrazovanja, Zakona o udruženjima i fondacijama, Zakona o bezbjednosti održavanja sportskih takmičenja na području Zeničko-dobojskog kantona, Zakona o sportu Kantona i propisima domaćih i međunarodnih sportskih asocijacija.

Tako je tjelesni i zdravstveni odgoj, odnosno školski i studentski sport regulisan već pomenutim zakonima za oblast obrazovanja, a organizacija takmičarskog i rekreativnog sporta regulisana je Zakonom o sportu, Zakonom o udruženjima i fondacijama, Osnovnim principima statusa nevladinih organizacija u Evropi i propisima domaćih i međunarodnih sportskih organa.

Polazeći od navedenih pravnih osnova, u Kantonu postoje slijedeći organizacioni oblici:

a) Nivo općine

- Klubovi,
- Općinski sportski savezi,
- Obrazovne ustanove,
- Općinske službe za društvene djelatnosti,
- Komisije za sport (Član 56 Zakon o sportu Kantona),
- Udruženja (pedagoga fizičke kulture, sudija,...),
- Općinski savez za sport i rekreaciju invalida.

b) Nivo kantona

- Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport,
- Pedagoški zavod,
- Komisija za raspodjelu sredstava namjenjenih sportu Budžetom Kantona (Član 55 Zakon o sportu Kantona),
- Granski sportski savezi,
- Sportski savez studenata,
- Sportski savez Kantona,
- Savez za sport i rekreaciju invalida,
- Kantonalna udruženja građana (sportske sudije, pedagozi fizičke kulture, NVO koji u svojim misijama imaju i sport itd).

Stanje organizovanja u oblasti sporta detaljnije je sagledano prilikom razmatranja Informacije o nevladinom sektoru u Kantonu. Predlagači Informacije o stanju NV Sektora u Kantonu i poslanici istakli su da ima određenih nejasnoća u organizovanju i funkcionisanju ovog sektora u oblasti sporta. Posebno je istaknuto da je procedura za osnivanje udruženja vrlo jednostavna što ima za posljedicu osnivanje klubova, škola i drugih asocijacija u sportu iako za to ne postoje osnovni uslovi: prostor, trajniji izvori finansiranja, odgovarajući kadrovi i slično. Ovoj situaciji doprinosi i činjenica da se u ovim slučajevima ne primjenjuju odredbe Zakona o sportu Zeničko-dobojskog kantona (članovi 11.,12.,13. i 14.).

Problem predstavljaju i stavovi pojedinih sportskih klubova i udruženja, koji smatraju da je dovoljno da se osnuju, a da je obaveza Kantona odnosno općina da finansiraju njihovu djelatnost – misiju. Ipak iz prispjelih informacija može se konstatovati da već postaje dominantna praksa i mišljenja da su udruženja (klubovi, savezi i druge asocijacije) partneri Vladi i lokalnim zajednicama i da Vlada, odnosno općine podržavaju samo programe koji idu u prilog implementaciji opredjeljenja odredaba Zakona o sportu i drugih zakona koji regulišu problematiku vezanu za sport.

Na osnovu nekoliko istraživanja javnog mnjenja može se konstatovati da su klubovi uglavnom saglasni sa postojećom organizacijom, ali ne i aktivnostima pojedinih organizacionih oblika i njihovom zastupljenošću u pojedinim općinama.

Evidentno je, naprimjer, da u znatnom broju općina nema klubova iz oblasti temeljnih – osnovnih sportova kao što su: atletika, plivanje, gimnastika i zimski sportovi. U ruralnim srdenama nije ispitan interes za sport. Slična je situacija i sa postojanjem općinskih sportskih saveza i udruženja pedagoga fizičke kulture, koji su osnovani i funkcionišu samo u nekoliko općina (u smjernicama koje će biti upućene općinama za implementaciju Strategije posebno će se apostrofirati obaveza da se kroz planove općina i mjesnih zajednica favorizuje obezbjeđenje uslova za sportske aktivnosti mladih koji žive u seoskim i prigratskim mjesnim zajednicama).

Prisutne su i dileme vezane za osnivanje više klubova u pojedinim oblastima iako je evidentno da za to ne postoji ni osnovni uslovi (prostori za sjedište klubova, prostori za trenige, sredstva za aktivnosti itd). Već postoje inicijative u pojedinim sportskim oblastima da se ide na udruživanja pojedinih klubova u cilju organizacionog i kadrovske jačanja (tenis, borilački sportovi i dr.).

U Zakonu o sportu, a i u Zaključcima Skupštine potencirane su inicijative vezane za školski i studentski sport. Dosadašnje analize upućuju da se iz godine u godinu u ovoj oblasti postižu značajni rezultati i stalno se potvrđuje stav da mladi imaju izuzetan interes za Male olimpijske igre (MOI) i za aktivnosti koje se organizuju u okviru vanastavni i vanškolskih aktivnosti. Značajan je pokazatelj i indikator za ovakav stav je i činjenica da se iz godine u godinu povećava broj škola koje se uključuju u MOI, da se povećava broj sportova i da se, istina prilično sporo, uključuju i učenici nižih razreda osnovnih škola. Takođe je evidentna činjenica da se u MOI uključuje i sve veći broj učenika. Navedenim pozitivnim trendovima djelimično doprinosi sve konkretnija saradnja obrazovnih ustanova i nevladinih organizacija iz oblasti sporta (klubovi, asocijacije i udruženja koja u djelatnosti imaju i sportske aktivnosti).

6. Maloljetnička delinkvencija

6.1. Maloljetničko prestupništvo

Maloljetnička delinkvencija je protudruštveni oblik ponašanja, opasna i složena socijalno-patološka pojava, delikatan ne samo kriminološki, pravni, ekonomski i sociološki, nego isto tako porodični, medicinski i pedagoški problem najtežih oblika poremećenog ponašanja mladih.

Društveno neprihvatljivo ponašanje djece i maloljetnika i razlozi zbog kojih oni dolaze u sukob sa zakonom posljedica su nepovoljnih postratnih okolnosti i ukupnih prilika u kojima maloljetnici žive, te poremećenih odnosa u porodici, nedostatka brige i kontrole od strane roditelja, nasilništvo, alkoholizam, neposredno okruženje maloljetnika i djece kao i neka obilježja adolescenata kao što su: socijalna i emocionalna nezrelost, niska tolerancija na frustracije, potreba za dokazivanjem uz negativnu identifikaciju i slično.

U Bosni i Hercegovini kako u entitetima tako i na nivou države, još uvijek ne postoji jedinstven zakon koji u potpunosti reguliše oblast maloljetničkog prestupništva niti su postojeći zakoni usaglašeni sa Konvencijom o pravima djeteta kojom je članom 1. propisano da se djetetom smatra svako lice mlađe od 18 godina, ukoliko se zakonom date zemlje punoljetstvo ne stiče ranije, a Krivičnim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine u članu 2. stav 1. tačka (9) utvrđeno: je „Dijete je, u smislu ovog zakona lice koja nije navršilo 14 godina života“, a tačkom (10) istog člana: „maloljetnik je u smislu ovog zakona, osoba koja nije navršila 18 godina života.“. Na identičan način to je regulisano i u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine i u Krivičnom zakonu Republike Srpske kao i u krivičnom procesnom zakonodavstvu, ali u ostalim odredbama o djeci i maloljetnicima zakonodavstvo Bosne i Hercegovine je usklađeno sa svim međunarodnim konvencijama.

6.2. Pravna regulativa

Položaj maloljetnika u sukobu sa zakonom u Bosni i Hercegovini uređen je posebnim normama u okviru: Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine i Krivičnog zakona Republike Srpske, te Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine i entitetskim zakonima o krivičnom postupku, Zakona o izvršenju krivičnih sankcija Bosne i Hercegovine i entitetskim zakonima o izvršenju krivičnih sankcija. Međutim, bez obzira da li se radi o državnom ili entitetskom zakonodavstvu postoje norme koje određuju položaj maloljetnih prijestupnika. Kod maloljetnih prijestupnika u pravnoj regulativi, prednost je data

mjerama pomoći, preodgoja i socijalne integracije maloljetnika.

Posebne odredbe krivičnog zakonodavstva kako materijalnog tako i procesnog naglašavaju odvojenost maloljetnog od punoljetnog izvršioca krivičnih djela i posebnu pažnju poklanjaju uzrastu maloljetnika i to, kako u vrijeme izvršenja krivičnog djela, tako i u vrijeme suđenja.

U krivičnom zakonodavstvu maloljetnici koji su optuženi za povredu odredaba krivičnog zakona imaju pravo na sve garancije i prava pravičnog suđenja koja se primjenjuju za odrasle, ali i na dodatnu zaštitu. Tako u slučaju kada se u krivičnom postupku utvrdi da maloljetnik nije navršio 14 godina starosti, krivični postupak se obustavlja (o čemu se obavještava organ starateljstva) - što znači da se krivično zakonodavstvo ne primjenjuje prema djetetu mlađem od 14 godina, a maloljetnici stariji od 14 godina su podjeljeni u dvije grupe i to na mlađe maloljetnike koji su u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršili 14 godina života, a nisu navršili 16 godina života, i na starije maloljetnike koji su u vrijeme izvršenja krivičnog djela navršili 16, ali ne i 18 godina života.

Podjela maloljetnika na mlađe i starije maloljetnike je bitna radi izricanja sankcija pa se tako mlađem maloljetniku mogu izreći odgojne mjere, a starijem maloljetniku odgojne mjere i kazna maloljetničkog zatvora. Osim odgojnih mjera i kazne maloljetničkog zatvora krivično zakonodavstvo propisuje i odgojne preporuke koje doprinose zaštiti, brizi, pomoći i nadzoru nad maloljetnim počiniocima krivičnih djela.

Odgojne preporuke imaju za cilj da se da prednost vansudskim mogućnostima odgoja i preodgoja prema maloljetnim počiniocima djela u odnosu na izricanje sudske sankcije. Odgojne preporuke se maloljetnicima mogu izreći ako su počinili krivična djela za koja se mogu izreći novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine. Primjena odgojnih preporuka predstavlja alternativu krivičnom gonjenju i krivičnom postupku, a istu može primijeniti nadležni tužilac ili nadležni sud. Uvjet da bi se ista primjenila je priznanje krivičnog djela i spremnost maloljetnika na pomirenje sa oštećenim. Svrha odgojnih preporuka je da se ne pokreće krivični postupak i da se primjenom odgojne preporuke utiče na maloljetnika da ubuduće ne učini krivično djelo. Odgojne preporuke se primjenjuju kad postoji kod maloljetnika spremnost na saradnju, a primjena istih u Federaciji Bosne i Hercegovine regulisana je Uredbom o primjeni odgojnih preporuka prema maloljetnicima („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj: 6/09) kojom Uredbom je propisan način primjene odgojnih preporuka prema maloljetnim učiniocima krivičnih djela, vrste i uvjeti za njihovu primjenu, ciljevi koji se njima žele postići, rokovi za primjenu i provođenje, te organi koji učestvuju u postupku.

Odgojne preporuke: lično izvinjenje oštećenom, naknada štete oštećenom, redovno pohađanje škole, te posjećivanje odgojnih, obrazovnih, psiholoških i drugih savjetovališta primjenjuje nadležni tužilac, dok odgojne preporuke: rad u korist humanitarne organizacije ili lokalne zajednice, prihvaćanje odgovarajućeg zaposlenja, smještaj u drugu porodicu, dom ili ustanovu, liječenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi primjenjuje nadležni sud.

Primjena odgojnih preporuka se zasniva na principima dobrovoljnosti, nepristrasnosti, neposrednosti, srazmjernosti i poštivanju građanskih i ljudskih prava, sve u najboljem interesu maloljetnika. Pri izboru određene odgojne preporuke uzima se u obzir interes maloljetnika i oštećenog i mora se voditi računa da se pri tome ne dovede u pitanje maloljetnikovo redovno školovanje ili njegov rad. Odgojne preporuke izriču sudija za maloljetnike ili tužilac i to prije donošenja odluke o pokretanju krivičnog postupka. Ako se izrekne odgojna preporuka to znači da se krivični postupak neće pokrenuti.

Evidenciju o izrečenim odgojnim preporukama, u okviru svoje nadležnosti, vode nadležna kantonalna tužilaštva i općinski sudovi, a podaci o odgojnim preporukama mogu se dati samo nadležnim organima starateljstva koji je ujedno u skladu sa navedenom Uredbom organ za provedbu postupka posredovanja, praćenja i izvještavanja o uspješnosti primjene odgojne preporuke

Pored odgojnih preporuka naše zakonodavstvo propisuje i odgojne mjere koje se mogu izreći maloljetnom počiniocu krivičnog djela i to:

- upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike: na određen broj sati tokom praznika, na određen broj sati tokom dana i na neprekidan boravak, ali najduže 20 dana;
- mjere pojačanog nadzora: od roditelja, usvojitelja ili staratelja, u drugoj porodici ili od nadležnog tijela socijalne zaštite;
- zavodske mjere: upućivanje u odgojnu ustanovu, upućivanje u odgojno-popravni dom, upućivanje u drugu ustanovu za osposobljavanje.

Evidenciju o izrečenim odgojnim mjerama vode organi nadležni za socijalnu zaštitu.

Starijem maloljetniku sud može pored izricanja odgojnih mjera izreći kaznu maloljetničkog zatvora, ako je učinio krivično djelo s propisanom kaznom zatvora težom od pet godina, a zbog teških posljedica djela i visokog stepena krivične odgovornosti. Kazna maloljetničkog zatvora ne može biti kraća od 1 niti duža od 10 godina zatvora.

Kada je riječ o prekršajima počinjenim od strane maloljetnika može se konstatovati da za prekršaj nisu odgovorni maloljetnici do navršenih četrnaest godina života. Maloljetniku koji je u vrijeme izvršenja prekršaja navršio 14 godina, a nije navršio 16 godina života mogu se izreći samo odgojne mjere. Prema Zakonu o prekršajima vrsta odgojnih mjera je ista kao odgojne preporuke koje se izriču u skladu sa krivičnim zakonom, s tim što se maloljetniku može izreći za počinjeni prekršaj ukor i uslovna osuda. U krivičnom zakonu je jasno propisano da se maloljetnom učiniocu krivičnih djela ne može izreći sudski ukor kao ni uslovna osuda.

Starijem maloljetniku koji počini prekršaj mogu se izreći odgojne mjere kao i bilo koja sankcija koja se može izreći i punoljetnom licu (novčana kazna, uvjetna osuda, ukor i zaštitna mjera), kao i mjere oduzimanja imovinske koristi i obavezna naknada štete. Zaštitne mjere su: oduzimanje predmeta, zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti, potpuna ili djelimična zabrana upravljanja motornim vozilom i bolničko liječenje od zavisnosti. Što se tiče prekršajnog postupka prema maloljetnicima, na isti se primjenjuju odredbe Zakona o krivičnom postuku Federacije Bosne i Hercegovine –glava XXVII: Postupak prema maloljetnicima.

Kada je riječ o izvršenju sankcija potrebno je znati da izvršenje odgojnih mjera ima za cilj da pruži zaštitu, pomoć i nadzor maloljetnim počiniocima krivičnih djela i u najvećoj mjeri obezbijede njihovo odgajanje, popravljanje i pravilan razvoj kao i da ih spriječe u vršenju krivičnih djela. U tom cilju sud koji je vodio krivični postupak protiv maloljetnika, može odrediti da se s izvršenjem pojedinih odgojnih mjera može početi i prije pravosnažnosti sudske odluke, ako je to za maloljetnika korisno i istovremeno potrebno radi izdvajanja maloljetnika iz sredine u kojoj je živio, radi pružanja pomoći, zaštite i smještaja maloljetnika, ako taj smještaj nije moguće osigurati na drugi način ili kada je to potrebno da ga spriječi u vršenju krivičnih djela i asocijalnog ponašanja.

Zavodske mjere –upućivanje u odgojnu ustanovu usmjerene su na zaštitu, pomoć i nadzor nad maloljetnim počiniocem krivičnog djela. Po prijemu u zavodsku ustanovu maloljetnik se upućuje u odgovarajuću odgojnu grupu, zavisno od uzrasta, završenog razreda škole, psiho-tjelesnih svojstava i stepena njegova odgojne zapuštenosti. U odgojnoj ustanovi maloljetnik se upućuje u osnovnu školu, a uz saglasnost roditelja i maloljetnika i u odgovarajuću srednju školu. Odgojno popravni zavod namjenjen je za izvršenje ove odgojne mjere koji se osniva u tu svrhu i koji u procesu odgoja maloljetnika obezbjeđuje ostvarivanje svrhe izvršenja predmetne odgojne mjere. Međutim, izrečene zavodske mjere upućivanja u odgojno-popravni dom ne mogu se izvršiti. Naime, u Federaciji Bosne i Hercegovine još uvijek ne postoji odgojno-popravni dom u kojima bi se izvršavala izrečena zavodska mjera.

Nepostojanje adekvatnih ustanova za izvršavanje zavodskih mjera ima za posledicu nemogućnost pružanja pomoći maloljetnoj osobi. Dakle, zbog nepostojanja zakonom predviđenih

instrumenata, nema ni adekvatnog preventivnog djelovanja, niti primjene adekvatnog tretmana u resocijalizaciji djece i maloljetnih delinkvenata.

Konačno Zakon o izvršenju sankcija Zeničko-dobojskog kantona predviđa da se disciplinske mjere među koje spada i upućivanje u disciplinski centar za maloljetnike na određen broj sati u dane praznika, a najduže četiri praznika i na određen broj sati u toku dana izvršavaju u centrima za socijalni rad na području prebivališta maloljetnog počinioca krivičnog djela, a da se sa nekim od disciplinskih centara za maloljetnike osnovanim na području F BiH zaključi ugovor kako bi se maloljetne osobe upućene u disciplinski centar za maloljetnike na neprekidan boravak, a najviše 20 dana uputile u takav centar.

U Zeničko-dobojskom kantonu, prema podacima Kantonalnog tužilaštva/tužiteljstva Zeničko-dobojskog kantona u 2006. godini protiv maloljetnika je otvoren 181 predmet, u 2007. godini 179 predmeta i u 2008. godini 170 predmeta u kojim su lica mlađa od 18 godina počinila krivična djela.

Maloljetnici se u periodu 2006.-2008. godina najviše javljaju kao počinioci krivičnih djela protiv imovine pa je od strane maloljetnika počinjeno u 2006. godini u 50, u 2007. godini 36 i 2008. godini 49 krivičnih djela krađe, a u 2006. godini 78, u 2007. godini 83 i u 2008. godini 45 krivičnih djela teške krađe.

Prema podacima Kantonalnog tužilaštva/tužiteljstva Zeničko-dobojskog kantona maloljetnici se javljaju kao počinioci krivičnih djela: ubistva, teške tjelesne povrede, lake tjelesne povrede, teške krađe, razbojništva, šumske krađe, napad na službenu osobu u vršenju poslova sigurnosti, oštećenja tuđe stvari, posjedovanja i omogućavanja uživanja opojnih droga, spolnog odnošaja s djetetom, ugrožavanja javnog prometa, ugrožavanja javnog prometa opasnom radnjom, nasilničko ponašanje, nedozvoljeno držanje oružja i eksplozivnih materija, povreda mira pokojnika.

Za počinjena krivična djela maloljetnim izvršiocima je u 2008. godini od strane Kantonalnog tužilaštva/tužiteljstva izrečena jedna odgojna preporuka i to osobno izvinjenje oštećenom, a od strane općinskih sudova s područja Zeničko-dobojskog kantona maloljetnim počiniocima krivičnih djela su izricane odgojne mjere i to: mjera pojačanog nadzora od strane roditelja i mjera pojačanog nadzora od strane organa socijalne zaštite.

U 2007. godini zbog krivičnog djela ubistva izrečena je kazna maloljetničkog zatvora u dva predmeta, a u 2008. godini u jednom predmetu također zbog krivičnog djela ubistva iz člana 166. stav 1. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine izrečena je kazna maloljetničkog zatvora.

6.3. Stanje maloljetničke delinkvencije u periodu 2003-2007. godina

U periodu 2003-2007. godina, na području Kantona izvršeno je 17.096 krivičnih djela za koje je prijavljeno 11.093 počinitelaca od kojih 965 ili 8,72% maloljetnika. Ovo nam ukazuje da učešće maloljetnika u strukturi krivičnih djela za navedeni period iznosi 8,72%.

Izvršena je i analiza strukture krivičnih djela za koja su prijavljena maloljetna lica te je utvrđeno da su u periodu 2003-2007. godina maloljetnici prijavljeni uglavnom za krivična djela krađa, teška krađa, razbojnička krađa, oštećenje tuđe stvari, teška tjelesna povreda, laka tjelesna povreda, posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga te ostala krivična djela iz Krivičnog zakona FBiH.

6.4. Stanje maloljetničke delikvencije u 2008. godini

U MUP-u Zeničko-dobojskog kantona u 2008. godini vršena je analiza maloljetničke delikvencije u Zeničko-dobojskom kantonu, a zbog aktuelne situacije oko usložnjavanja sigurnosne situacije u Federaciji uzrokovane porastom maloljetničke delikvencije sa posebno povećanim učešćem maloljetnika u vršenju teških krivičnih djela.

U 2008. godini je prema službenim evidencijama evidentiran 181 maloljetni počinitelj krivičnih djela, što je za 6,2 % manje nego u prethodnoj godini. Maloljetnici su prijavljeni za slijedeća krivična djela:

- „ubistvo“	1 počinitelj
- „ubistvo u pokušaju“	1 počinitelj
- „teška tjelesna povreda“	12 počinitelja
- „laka tjelesna povreda“	2 počinitelja
- „učestvovanje u tuči“	3 počinitelja
- "nasilje u porodici"	1 počinitelj
- " krađa"	64 počinitelja
- " teška krađa"	66 počinitelja
- " razbojništvo"	3 počinitelja
- "oštećenje tuđe stvari"	8 počinitelja
- " prevara"	4 počinitelja
- „oštećenje, uništenje i nedozvoljen izvoz spomenika kulture i zaštićenih objekata prirode“	1 počinitelj
- "izazivanje opće opasnosti"	4 počinitelja
- "teška krivična djela protiv sigurnosti javnog prometa"	3 počinitelja
- "lažno prijavljivanje"	1 počinitelj
- "nasilničko ponašanje"	5 počinitelja
- "nedozvoljeno držanje oružja ili eksplozivnih materija"	1 počinitelj

Kada je u pitanju starosna dob maloljetnih delikvenata utvrđeno je da je najviše maloljetnika prijavljeno u dobi od 17-18 godina, zatim u starosnoj dobi od 16-17 i u starosnoj dobi od 14 do 16 godina.

Nakon procesuiranja maloljetnika od strane ovlaštenih službenika Ministarstva unutrašnjih poslova Zeničko-dobojskog kantona isti se predaju nadležnom tužilaštvu koje je vodilo predmetni slučaj odnosno istragu.

U 2008. godini samoubistvo je izvršio jedan maloljetnik (ispod 18 godina), dva lica u dobi od 18 do 24 godine, a u dobi od 25 do 30 godina tri lica. Ukupno su se desila 42 samoubistva.

U 2008. godini, na području Kantona, zabilježena su 2.973 prekršaja javnog reda i mira, koje je počinilo 3.698 lica. Od ukupnog broja prekršaja, 91 je počinjeno od strane maloljetnika.

Od ukupnog broja prekršaja počinjenih od strane maloljetnika uglavnom su tuče, naročito drsko ponašanje, omalovažavanje policijskih službenika, posjedovanje i uživanje droge na javnim mjestima i ostale vrste prekršaja.

Prema mjestima činjenja prekršajnih djela maloljetnici su najviše prekršaja počinili na ulicama i drugim otvorenim prostorima, u ugostiteljskim objektima i školama i školskim dvorištima, dok su ostali prekršaji počinjeni na sportskim stadionima, vozilima javnog saobraćaja i dr.

Smanjenju broja izvršenih krivičnih djela i prekršaja od strane maloljetnika su svakako doprinjele i pojačane aktivnosti policijskih službenika na poduzimanju operativnih i preventivno represivnih mjera u vidu racija, pretresa lica i prostorija, nadziranja objekata i lokaliteta, preventivnih obilazaka i drugih vidova policijskih aktivnosti usmjerenih na sprečavanje narušavanja javnog reda i mira u brojnim objektima i na brojnim lokalitetima pri čemu su posebni akcenti stavljani na objekte i lokalitete gdje su ranije bile zabilježene učestale pojave činjenja krivičnih djela i prekršaja naročito od strane maloljetnika.

6.5. Stanje u periodu januar-juni 2009. godine

U periodu januar-juni 2009. godine evidentirana su 54 maloljetna delikvenata, što je za 44,9% manje nego u istom periodu prethodne godine.

Maloljetnici su prijavljeni za slijedeća krivična djela:

- “laka tjelesna povreda” - 1 počinitelj
- “neovlašteno optičko snimanje” - 1 počinitelj
- “spolni odnošaj sa djetetom” - 1 počinitelj
- “posjedovanje i omogućavanje uživanja opojnih droga” - 1 počinitelj
- “krađa” - 12 počinitelja
- “teška krađa” - 24 počinioca
- “razbojništvo” - 3 počinioca
- “oštećenje tuđe stvari” - 3 počinioca
- “nasilničko ponašanje” - 8 počinitelja.

7. Socijalna zaštita i standard mladih

7.1. Socijalna zaštita

Socijalna zaštita predstavlja jedno od temeljnih ljudskih prava koje je BiH dužna osigurati svojim građanima na osnovi potpisanih međunarodnih konvencija. BiH je potpisnik Evropske socijalne povelje iz 1961. godine, koja je izmijenjena 1996. godine. Zakonski okvir kojim je trenutno reguliran socijalni sektor u BiH obuhvaća ovu međunarodnu konvenciju. Povelja ističe da socijalna pomoć, da bi bila učinkovita, mora biti zakonski definirana i zasnovana na objektivnim kriterijima, te ostvariva i neuvjetovana ničim drugim do potrebom korisnika. BiH je potpisala Povelju 11.maja 2004. godine.

Dejtonski mirovni sporazum, u odjeljku VII, navodi da su zemlje potpisnice obavezne osigurati: “svim osobama, na svom teritoriju, najveći stepen međunarodno priznatih ljudskih prava i temeljnih sloboda”, što obuhvaća i pravo na socijalnu pomoć.

Nadležnosti iz oblasti socijalne politike mogu se ostvarivati zajednički ili odvojeno po kantonima, uz obavezu stalne koordinacije od strane Vlade FBiH. Prema Ustavu FBiH, kantoni imaju sve nadležnosti koje nisu izričito dane Vladi FBiH, a u to spadaju i nadležnosti za provođenje socijalne politike. Ovakav mehanizam raspodjele odgovornosti u oblasti socijalne zaštite jedan je od uzroka zbog kojih se prava na socijalnu zaštitu ne pružaju jednako i dosljedno svim građanima FBiH. Ustav FBiH nije u potpunosti jasan kad je u pitanju raspored nadležnosti kantona i Vlade FBiH, što rezultira nejasnoćama u pogledu nadzora nad pružanjem socijalne pomoći, kao i nepotpunom primjenom entitetskog zakona na nivou kantona i općina.

Članom 11. stav 1. i 2. Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (“Sl. novine F BiH” broj: 36/99, u daljem tekstu: Federalni zakon) data je definicija socijalne zaštite i socijalne potrebe koja glasi: “Socijalna zaštita u smislu ovog zakona,

je organizirana djelatnost u Federaciji, usmjerena na osiguranje socijalne sigurnosti njenih građana i njihovih porodica u stanju socijalne potrebe. Socijalnom potrebom, u smislu stava 1. člana 11. ovog zakona, smatra se trajno ili privremeno stanje u kome se nalazi građanin ili porodica, prouzrokovano ratnim događajima, elementarnim nesrećama, općom ekonomskom krizom, psihofizičkim stanjem pojedinca ili drugih razloga, koji se ne mogu otkloniti bez pomoći drugih lica.”

7.1.1. Stalna novčana pomoć je novčana naknada licima koja ispunjavaju uslove iz člana 21. Kantonalnog zakona. Na području Zeničko-dobojskog kantona evidentirano je 166 korisnika, i najveći broj na području općine Zenica.

7.1.2. Smještaj u ustanovu radi osposobljavanja je pravo mladih na smještaj u specijalizirane ustanove radi obrazovanja i osposobljavanja, kada da zbog specifičnih psihofizičkih potreba, to ne mogu ostvariti u krugu porodice i sredine iz koje potiču. Smještaj u ustanove sa kojima Kanton ima zaključen Ugovor, finansira se djelimično ili u cjelosti iz Budžeta Kantona.

7.1.3. Dječiji doplatak je novčana pomoć socijalno ugroženim porodicama za vrijeme dok se mladi nalaze na redovnom školovanju. Visina dječijeg doplatka se utvrđuje u visini od 2% prosječne plaće za predhodnu godinu po djetetu, odnosno 3% za dijete sa posebnim potrebama.

7.1.4. Smještaj u ustanovu mladih sa mentalnim poteškoćama. U slučaju kada nije moguće normalno funkcionisanje lica u porodici zbog mentalnih poteškoća, tada se ta lica smještaju u specijalizirane ustanove, a trenutno je smješteno 39 mladih sa područja Zeničko-dobojskog kantona.

7.1.5. Djeca bez roditeljskog staranja. Zbog raznih uzroka 137 mladih sa područja Zeničko-dobojskog kantona je ostalo bez roditeljskog staranja (napušteni od roditelja, neadekvatna socijalna situacija u porodici, siročad itd.), i oni su zbrinuti na dva načina:

- a) institucionalno – 69, te
- b) u hraniteljskim porodicama - 68.

7.1.6. Naknada porodiljama Jedno od prava zagarantovanih Kantonalnim i Federalnim zakonom jeste pravo na naknadu majci za vrijeme trudnoće, porođaja i njege novorođenčeta. Zakon razlikuje dvije kategorije porodilja, i to:

- a) zaposlene, i
- b) nezaposlene.

7.1.7. Pravo na pomoć i njegu od strane drugog lica zagarantovano je Kantonalnim i Federalnim zakonom, međutim obzirom da je korištenje predmetnog prava povoljnije po Federalnom zakonu, to se i korisnici odlučuju za njega.

7.1.8. Zdravstvena zaštita lica, koja ne ostvaruju pravo na zdravstvenu zaštitu po drugom osnovu, Kanton izdvaja sredstva radi osiguranja predmetnog prava navedenim licima.

7.1.9. Jednokratne novčane pomoći i pomoći naturalnog karaktera osigurava se za lica koja je nađu u stanju socijalne pomoći zbog bolesti, smrti člana porodičnog domaćinstva, elementarne nepogode, i sl., a finansira se iz Budžeta Kantona i Budžeta općina.

Postojeći sistem socijalne zaštite, utemeljen na raspodjeli sredstava različitim tradicionalno definiranim kategorijama, nužno treba biti reformiran u BiH. S jedne strane iskustvo je pokazalo da je javna potrošnja na programe socijalne zaštite imala vrlo negativan utjecaj. Ovaj utjecaj svodio se

na stimuliranje nezaposlenosti i umanjenje ponude na tržištu rada. S druge strane, provedene analize potvrđuju neefikasnost u odabiru korisnika socijalne pomoći. Evidentan je i problem fiktivnog prijavljivanja boravka na području općine Ilijaš stanovnika iz općina ZDK, u cilju ostvarivanja prava na zdravstvenu i socijalnu zaštitu u Kantonu Sarajevo, gdje je ona znatno bolje organizirana.

Broj korisnika pojedinih prava socijalne zaštite mladih prikupljeni su od Centara za socijalni rad i općinskih službi nadležnih za pitanja socijalne zaštite iz svih općina ZDK, i za period od donošenja Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom ("Sl. novine Zeničko-dobojskog kantona ", broj: 13/07, u daljem tekstu: Kantonalni zakon), do danas. Broj korisnika pojedinih prava po općinama Zeničko-dobojskog kantona decidno je prikazan u tabeli 1. Ukupan broj korisnika pojedinih prava na području Zeničko-dobojskog kantona prikazan je u tabeli 2.

7.2. Standard mladih

Trenutni položaj i standard mladih zahtjeva višesektorski pristup i potrebnu saradnju nadležnih institucija za socijalnu politiku, obrazovanje, rad i zapošljavanje, zdravstvo, te rad s mladima, a što je uvjet za održivu politiku njihove socijalne uključenosti.

Postojeći sistem socijalne pomoći i zaštite nije u stanju prepoznati i odgovoriti na potrebe domaćinstava s nedovoljnim prihodima, a pogotovu ne odgovoriti na složene probleme koji stoje pred posebno osjetljivim grupama. Jedna četvrtina mladih živi u domaćinstvima čiji je ukupan prosječan mjesečni prihod ispod 430 KM, tj. 60 % prosječnog prihoda ukupne populacije. Tek 7 % mladih koji žive u domaćinstvima sa niskim prihodima primaju određenu vrstu socijalne pomoći. Ovaj podatak je osigurala empirijskim istraživanjem Komisija za koordinaciju pitanja mladih u BiH i GTZ, 2008. Ranije provedene analize pokazuju da je svega 4% siromašnih domaćinstava zahvaćeno nekim programom socijalne zaštite. Ovaj podatak, kao i taj da 75% korisnika programa nisu siromašni, ukazuje na krajnje neučinkovit socijalni sistem. U jednoj drugoj analizi potvrđeno je da svega 4,7% siromašnih prima neki oblik socijalne pomoći, dok 77,2% korisnika nisu siromašni.

Ono što je važno naglasiti u kontekstu analize sektora mladih, a u vezi je sa socijalnom politikom, jest da su mladi koji žive u domaćinstvima ispod linije siromaštva krajnje ugrožena populacija, čija je budućnost potpuno neizvjesna. Mladi iz tih domaćinstava u većini slučajeva prerano napuštaju obrazovanje, zapošljavaju se u neformalnom sektoru koji ne pruža sigurnost, te imaju vrlo malo osnove za osamostaljivanje, rješavanje stambenog pitanja i formiranje porodice.

Osnova za definiranje održive i učinkovite socijalne politike jeste određivanje stvarnog socijalnog položaja stanovništva. Zbog razvijenosti neformalne ekonomije i velikog obima neprijavljenih prihoda iznimno je teško utvrditi stvarni standard mladih. Stoga se nameće kao potreba uspostavljanje mehanizma za odabir korisnika socijalne pomoći zasnovanog na procjeni ukupnog imovinskog stanja. Ovakav pristup mnogo bi bolje rješavao problem siromaštva nego postojeći sistem zasnovan na kategorijskom pristupu. Imajući u vidu čini se da većina onih kojima je pomoć potrebna ne prima nikakvu socijalnu pomoć. Socijalne mjere borbe protiv siromaštva obavezno moraju imati u vidu posljedice koje nosi život u ovakvim domaćinstvima za mlade osobe.

Slaba ekonomska situacija, poteškoće sa kojima se mladi suočavaju u pronalasku posla i loš kvalitet poslova koji su na raspolaganju mladima, rezultiraju sa osjećajem potpunog nedostatka perspektive među mladima. Nedostatak perspektive uzrokuje emigraciju mladih, u većini slučajeva, najsposobnijih i najobrazovanijih mladih ljudi. "Odliv-mozgova" postaje ozbiljan problem koji dugoročno može naštetiti razvoju BiH. Ovo je potvrđeno u UNDP istraživanju koje je pokazalo da 62% intervjuisanih mladih želi da napusti Bosnu i Hercegovinu. Nezaposlenost je vjerovatno najveći problem koji afektira mladu populaciju.

Iako nezaposlenost afektira sve segmente populacije u Bosni i Hercegovini, postoji nekoliko

grupa koje su više i disproporcionalnije afektirane nezaposlenošću. Mladi starosti između 15 i 30 godina, jedna su od ovih grupa. Zapostavljeni od strane vlade i politike, kao i uopšte od strane društva, mladi su prepušteni sami sebi i onima koji su spremni da iskoriste nedostatak brige od strane BiH institucija za mlade ljude. Poslodavci mladim ljudima pružaju poslove slabog kvaliteta i slabo plaćene poslove, bez zvaničnog prijavljivanja. Veliki dio mladih u BiH pronalaze svoje poslove u neformalnom sektoru ili imaju slabo plaćene poslove koji ne obezbjeđuju prihod dovoljan za pokrivanje osnovnih potreba. Obzirom na to da ova grupa populacije čini oko 1/4 ukupne BiH populacije i obzirom na to da je značajan dio mladih bez posla ili da radi u nepovoljnim uvjetima, neophodno je na strukturiran način adresirati probleme sa kojima se suočava ovaj dio populacije, na osnovu sveobuhvatne politike zapošljavanja mladih.

Politikom zapošljavanja mora se osigurati podrška mladima od samog završetka školovanja, pronalaska zaposlenja i zaštite u slučaju nezaposlenosti. Kroz fiskalnu politiku i politiku prihoda nadležne institucije moraju početi misliti o stambenim problemima mladih i tome slično, usmjeravajući javnu potrošnju na osnovi analiza stvarnih potreba.

Poražavajući podatak je da od 500 anketiranih mladih, njih oko 70 %, još izdržavaju roditelji ili bliži članovi porodice, a ostatak obezbjeđuje svoju egzistenciju uglavnom radeći na crno, dok veliki broj porodica u kojima ni jedan član nema stalno zaposlenje tada je slika standarda mladih kompletirana.

Neizvjesno je kada će se položaj mladih popraviti u ovom segmentu, jer podaci koji govore o zapošljavanju u općinama, Kantonu, BiH, bez obzira na uložene napore, su obeshrabrujući. Treba napomenuti da je ustaljena praksa da se Budžetom Kantona redovito izdvajaju sredstva za poboljšanje studentskog standarda.

Tržište rada i zapošljavanje dugoročno je jedan od najprimjerenijih mehanizama za izlazak iz siromaštva i smanjenje socijalne isključenosti, što prije svega zavisi od ukupnog ekonomskog razvoja. Prema podacima Direkcije za ekonomsko planiranje, posljednjih nekoliko godina BiH je zabilježila rast ukupnog društvenog proizvoda od oko 5,5% na godišnjem nivou. Međutim, ovaj rast zbog posljedica rata, velike nezaposlenosti, posljedica procesa privatizacije i sporog razvoja privrede ne rezultira većim postotkom smanjenja nezaposlenosti. Relativno visok rast ublažava samo priliv radne snage koja svake godine dolazi na tržište rada, ali ne i ukupnu nezaposlenost. Stoga je socijalni sektor krajnje uvjetovan učinkovitošću sektora zapošljavanja, aktivnih i specifičnih politika zapošljavanja, te razvoja sitnog, malog i srednjeg poduzetništva. Također, socijalni sektor je indirektno pogođen kašnjenjem sa reformama u obrazovnom sistemu koji nije povezan sa tržištem rada u BiH, u EU niti sa procjenama o budućim potrebama.

Sporo rješavanje stambenih problema mladih ostavlja negativne posljedice na formiranje porodice, ali i na mnoge druge privatne i društvene aspekte života mladih. 93% mladih parova koji su u braku ne posjeduju vlastiti prostor za stanovanje. Dodatno, svega 1% svih mladih živi u internatu ili studentskom domu, što govori o uvjetima studenata, njihovom broju, te količini organizirane društvene podrške.

Vlada Zeničko-dobojskog kantona je donijela Odluku o uslovima i kriterijima za odobravanje kredita za rješavanje stambenih potreba mladih, te osigurala sredstva u iznosu od 6 miliona konvertibilnih maraka. Zabrinjavajući je podatak da je do 24.06.2008. godine, kada je urađena Informacija o realizaciji Odluke o kreditiranju stambenih potreba mladih, od 128 mladih, koji je ispunilo uvjete za dobijanje predmetnog kredita, njih 47 taj kredit i realiziralo.

Na raznim skupovima mladi posebno potenciraju i pozdravljaju napore koje posljednje dvije do tri godine ulažu općine i Kanton u izgradnji objekata namjenjenih sportu i kulturi jer smatraju da je i to značajan pokazatelj poboljšanja standarda mladih.

8. *Kulturno i medijsko djelovanje mladih*

Kultura mladih jedan je od osnovnih elemenata identiteta mladih i iznimno važno područje njihove afirmacije, komunikacije i stila života. To je zapravo područje kroz koje mladi kritički preispituju tradicionalne kulturne obrasce i naslijeđe kao dio svojega identiteta i stvarajući nove obrasce i estetiku kreiraju prostor za vlastito prepoznavanje i djelovanje.

S obzirom da je odnos prema kulturi i esteticima stvar učenja i odgoja, od velike važnosti je shvatiti na koji način institucionalno pristupiti i pomoći mladima na tom polju.

Nerijetko se pod pojmom kulture mladih podrazumijeva alternativno i vaninstitucionalno kulturno stvaralaštvo mladih, no ti su segmenti tek dio kulture mladih jer u nju spadaju i mnogi oblici institucionalnoga kulturnoga i umjetničkog stvaranja kroz koje se nastoji afirmirati puno veći broj mladih.

U oblasti muzičke djelatnosti na području Zeničko-dobojskog kantona podržane su brojne manifestacije koje okupljaju mlade stvaraoce, kao i brojni projekti plesnih ansambala i suvremenog plesnog izraza. Svoju relevantnost ima i pozorišni festival BH drame i programi iz područja kulturno-umjetničkog amaterizma, te u području filma i video stvaralaštva djece i mladih. Podržane su i brojne multimedijске akcije koje populariziraju kulturu mladih putem elektronskih medija.

Participacija mladih u sistemu odlučivanja i kreiranja slobodnih aktivnosti je nedostatna i zanemariva. Kada mladi sami iniciraju, oblikuju i počnu provoditi programe osmišljavanja slobodnoga vremena, lokalna samouprava često ne nalazi načina da ih u tome podupre i ne osigurava im prostorne uvjete za rad. Zato se mnoge inicijative i poduhvati, suočeni s visokim troškovima pogona, zakpunine i sl., postupno komercijaliziraju i time, suprotno osnovnoj ideji, smanjuju dostupnost širemu krugu korisnika. Mnogi pokušaji samoorganiziranja mladih i pridonosenja lokalnoj zajednici svojim idejama, nakon početnog razdoblja entuzijazma, propadaju ili se zatamljuju zbog nedostatka financijskih sredstava i prostora za okupljanje, ali i zbog nepovjerenja zajednice.

Rezultati istraživanja koja su realizovana na području Zeničko-dobojskog kantona potvrđuju stav da je problematika organizovanog korištenja slobodnog vremena mladih u našem Kantonu od posebnog značaja i to za sve kategorije mladih, bilo da se radi o predškolskim, školskim, studentskim i ostalim kategorijama mladih koji nisu uključeni u obrazovni sistem. Već je dokazano da je organizovano korištenje slobodnog vremena jedan od osnovnih faktora u razvoju mlade ličnosti i da je obrnuto proporcionalno razmjeri sa delinkvencijom, nesocijalnim ponašanjima i nezdravim pojavama.

Prisutnost mladih u javnom prostoru, kao i omogućavanje mladima da koriste medije i informacijske tehnologije, važan je preduvjet za sudjelovanje mladih u društvenom i ekonomskom razvoju. Pružiti mogućnost mladima da aktivno stvaraju vlastiti javni prostor znači omogućiti im da, kroz razmjenu ideja i stavova, promoviranje vlastitih vrijednosti i kritičko preispitivanje trendova u društvu, razvijaju svijest o vlastitoj ulozi u razvoju zemlje. Cjelovit sistem informiranja mladih ne postoji. Nekadašnji omladinski i studentski listovi i mjesečnici, koji su u socijalističkom političkom sistemu igrali važnu ulogu u afirmaciji demokratije, a naročito ljudskih prava i političkih sloboda, uspostavom demokratskog sistema izgubili su svoju društvenu ulogu i ubrzo se ugasili. Međutim, zbog postojećeg marginaliziranog društvenog položaja mladih i nemogućnosti da javno iskažu svoje probleme i ideje evidentna je potreba za ozbiljnim i utjecajnim studentskim i omladinskim medijima. Mediji "od mladih za mlade" u Bosni i Hercegovini postoje u formi školskih i studentskih časopisa, neformalnih periodičnih izdanja koja su uglavnom vezana uz muzičku i kulturnu scenu, ili se prezentiraju razvijanjem sadržaja na Internetu. Zbog nepostojanja sistema konstantne potpore ovim medijima ili njihove razvojne strategije, intenzitet i broj mladih uključenih

u ovakve djelatnosti je vrlo malen.

9. Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu

Na području Zeničko – dobojskog kantona su primjetne pozitivne promjene u učešću mladih u političkom životu. U proteklom periodu u pojedinim općinama na inicijative kantonalnih i općinskih organa vlasti i Omladinske informativne agencije, kao i nekih nevladinih organizacija koje okupljaju mlade ili rade za mlade pristupilo se osnivanju lokalnih omladinskih vijeća, klubova mladih, savjeta mladih u općinama, kao i komisija mladih pri općinskim vijećima i Kantonalnoj skupštini. U sistematizacijama stručnih službi Kantona i nekim općinama predviđeni su posebni referati za pitanja mladih. Posebno treba istaknuti da su putem budžeta Kantona, a i nekih općina obezbjeđena sredstva za podršku aktivnostima mladih.

Sve ove aktivnosti vezane za ustoličenje omladinske politike imaju za cilj da pokrenu proces političkog angažmana mladih i razbijanje shvatanja da mladi nisu u stanju da nose teret svojih obaveza za učešće u razvoju demokratskih odnosa i građenju društva po mjeri i potrebama građana i mladih koji čine preko 1/3 ukupnog stanovništva Kantona. Da će trebati još mnogo truda i konkretnih aktivnosti za aktiviranje mladih i umanjenje averzije prema političkom i društvenom angažmanu, pokazuju i rezultati istraživanja na nivou Kantona i na nivou BiH.

U anketi koja je relizovana u Kantonu od 500 ispitanika na pitanje: da li ste zainteresovani za bavljenje politikom negativno je odgovorilo 338 (67%) samo 95 se izjasnilo da su zainteresovani za politički rad. Sigurno da ovakom odnosu mladih doprinosi i nizak stepen njihovog angažmana u raznim organima. U organima mjesnih zajednica angažovano je samo 19 anketiranih, u općini 2, u organima stranaka 21, a 429 nije angažovano u društveno političkim strukturama.

10. Mladi i civilno društvo

Pojam civilno društvo se često poistovjećuje s pojmom nevladine organizacije. Međutim, taj pojam je svojim obimom širi od obima pojma nevladine organizacije. Termin civilno društvo etimološki, potiče od latinske riječi *civis*, *civilis* što znači građanin, što je suprotno terminu vojnik. U tom smislu građansko ili civilno društvo stoji nasuprot vojnom društvu, dakle, stoji kao alternativa društvu uređenom na militarnim načelima. Međutim, njegovo ključno određenje nastaje u odnosu prema državi.

Pojedine definicije civilnog društva u taj pojam uključuju i političke stranke i tržište. Međutim, mnogi to osporavaju tvrdeći da u civilnom društvu kao nečem neprinudnom i slobodnom nema mjesta za političko djelovanje i tržište. Ma koju definiciju prihvatili svima njima je zajedničko slobodno udruživanje pojedinaca u udruženja raznovrsnog karaktera i usmjerenja. Jedan od pokazatelja razvijenosti civilnog društva u nekoj zemlji, a koji je važniji od broja udruženja, jeste višestruko članstvo pojedinaca u udruženjima. Na ovom višestrukome članstvu se gradi društvo koje nije samo zbir udruženja. Zahvaljujući svojoj zasnovanosti na individualnoj autonomiji, civilna udruženja ovise o volji, interesima, težnjama pojedinaca koji u njih ulaze i iz njih izlaze.

Možemo zaključiti da civilno društvo obuhvaća sve institucije i udruženja koja djeluju potpuno odvojeno od države. U užem smislu, civilno se društvo poistovjećuje s dobrovoljnim udruženjima građana. Od svih oblika civilnog društva, NVO ipak imaju jednu od najvažnijih uloga u učvršćivanju demokratije, posebno u zemljama koje prolaze kroz tranziciju. One sudjeluju u oblikovanju političkog i društvenog života putem vanjske kontrole rada vladinih službi, vršenja pritiska na vladu i njene odluke, zaštite ljudskih prava, promicanja vrijednosti tolerancije,

prihvatanja različitosti i solidarnosti. Ključna uloga građanskih asocijacija u građanskom društvu i demokratskoj državi jeste *izražavanje građanskih zahtjeva, njihovih želja i potreba*, s ciljem da postanu dio političkih zahtjeva i da uđu u proceduru političkog odlučivanja u institucijama vlasti. Ove organizacije su važan oblik *političke mobilizacije i političke socijalizacije* građana. Kroz slobodu udruživanja građana društvo njeguje *pluralizam vrijednosti i mišljenja*. Značaj ovih organizacija *ogleda se u zadovoljavanju interesa i potreba građana u onim sferama u kojima te potrebe ne mogu zadovoljiti državni organi*. Da bi građansko društvo steklo željenu autonomiju potrebno je razvijati institucije civilnog društva: *javno mnijenje, interesne grupe, nevladine organizacije, društvene pokrete, slobodu medija*.

Učešće mladih u civilnom sektoru od esencijalnog je značaja za razvoj svakog društva, a posebno bosanskohercegovačkog tranzicijskog društva. Pošto položaj mladih u našem društvu još nije zadovoljavajući njihovo aktivno učešće u civilnom društvu, nevladinim organizacijama, je od značaja kao ključni faktor koji će uticati na promijenu položaja mladih u društvu. Djelovanje mladih u civilnom sektoru je od suštinskog značaja za razvoj i oporavak našeg društva.

10.1. Omladinski civilni sektor u Zeničko-dobojskom kantonu

Analize registarskih dokumenata u nadležnim tijelima Zeničko-dobojskog kantona ukazuje da je struktura udruženja odnosno nevladinog sektora na području Kantona vrlo raznolika i da su djelatnostima udruženja obuhvaćene skoro sve potrebe građana, bilo da se radi o registrovanom udruženju ili udruženju sa neformalnim statusom. Posebno su prisutne aktivnosti udruženja u oblasti socijalne zaštite. Međutim, veliki broj ostalih udruženja u svojim odlukama o osnivanju navode i aktivnosti vezane za širu društvenu problematiku. Pored udruženja u oblasti socijalnog sektora brojna su udruženja koja se bave edukacijom, ljudskim pravima, problematikom djece i omladine. Među najbrojnijim udruženjima su razna sportska i kulturno-umjetnička udruženja. Treba istaći činjenicu da su u najvećem broju slučajeva članovi ovih udruženja mladi ljudi.

Na osnovu trenutno raspoloživih informacija može se reći da su udruženja na području Kantona dala veliki doprinos zadovoljavanju potreba građana u raznim oblastima života. Kvantifikacije doprinosa civilnog sektora, bit će predmet posebnih informacija, istraživanja i analiza, ali se može reći da je nemjerljiv doprinos udruženja i njihovih donatora u oblasti: ekonomskog i privrednog razvoja, socijalne zaštite, sporta, kulture, razvoja demokratije, borbe za ljudska prava, zaštitu okoline, obrazovanju, zdravlju, zaštiti djece i omladine, organizovanom korištenju slobodnog vremena građana svih uzrasta, radnog angažovanja i voluntarizma.

U odnosu na korisnike i članstvo evidentna su tri osnovna oblika udruženja: udruženja koja rade za članstvo (naprimjer udruženja lovaca, ribara, invalida, boraca itd.), udruženja koja rade samo za korisnike (udruženja za djecu, borbu protiv narkomanije, humanitarne organizacije i sl.) i kombinovana udruženja koja se osnivaju i za korisnike i za članstvo (sportske organizacije, organizacije za mlade, staleške organizacije itd). Dominatni status aktivista je volonterski. Procjenjuje se da je u upravama udruženja i raznim timovima angažovano preko 5.000 volontera – aktivista. Broj povremenih ili stalnih korisnika nekih od „usluga“ udruženja (humanitarne pomoći, sportske aktivnosti, edukacije, kulturne aktivnosti, aktivnosti zaštite okoline itd.) u proteklom periodu premašuje cifru od jednog miliona što će reći da je svaki stanovnik Kantona više puta koristio neku "uslugu" neke domaće ili strane NVO. Može se konstatovati da je u sadašnjim udruženjima angažovano oko 4.000 volontera i oko 200 stalno zaposlenih aktivista, a broj članova i broj direktnih korisnika premašuje cifru od 30.000 građana a indirektno preko 100.000.

11. Finansiranje potreba mladih

Značajan dio budžeta Kantona i općina usmjeren je u oblasti u kojima mladi direktno ili indirektno zadovoljavaju svoje potrebe i ostvaruju svoja prava. Na osnovu grube preraspodjele - razgraničenja (jer dio ulaganja ide i za druge građane) za finansiranje potreba mladih svih uzrasta Budžetom Kantona za 2009 godinu ("Službene novine Zeničko-dobojskog kantona", broj:5/09) planirano je da se utroši za:

- osnovno obrazovanje – 65.060.185,00 KM
- srednje obrazovanje - 34.718.959,00 KM
- visoko obrazovanje – 16.945.816,00 KM
- omladinske projekte - 127.000,00 KM
- stambeno kreditiranje mladih – 3.000.000,00 KM
- sport - 1.110.000,00 KM
- stipendije - 1.000.000,00 KM
- prevoz đaka – 4.700.000,00 KM
- sufinansiranje troškova smještaja studenata u domove – 1.442.000,00 KM
- "Transfer za djelovanje i koordinaciju organa za mlade Kantona"-10.000,00 KM
- "Transfer za posebno nadarene i talentovane mlade"-33.000,00 KM

Dio sredstava angažovat će se i iz drugih izvora-fondova (zdravstvo, zapošljavanje, općinski budžeti). U razgovorima koji su vođeni u nevladinim organizacijama, naročito sportskim, isticana je velika mogućnost uključivanja firmi u podršku aktivnostima mladih, ali uz određene stimulacije za davaoce donacija. Slični prijedlozi privrednika su i kod zapošljavanje mladih.

II DIO

CILJEVI STRATEGIJE OMLADINSKE POLITIKE NA PODRUČJU ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA ZA PERIOD 2009-2014.

U drugom dijelu *Strategije* se po analiziranim oblastima utvrđuju osnovni ciljevi politike prema mladima u Zeničko-dobojskom kantonu za period 2009.-2014. godina. Polazeći od principa decentralizovanog djelovanja svih državnih tijela i stručnih institucija, lokalne samouprave i nevladinih organizacija postavljaju se slijedeći ciljevi politike prema mladima:

Obrazovanje i nauka

- nastavak implementacije sistema devetogodišnjeg obrazovanja;
- osiguranje tehničkih i stručnih uslova za sistem osnovnog obrazovanja;
- promovirati sistem obrazovanja odraslih, naročito romske populacije;
- osigurati uvjete da se mladi u Zeničko-dobojskom kantonu na razini srednjeg obrazovanja školuju za zanimanja za koja postoji potreba na tržištu rada kako u Kantonu, tako i u BiH i zemljama EU;
- razviti sistem profesionalnog usmjeravanja učenika već od osnovne škole;
- osigurati kontinuirano profesionalno usavršavanje postojećeg nastavnog i rukovodećeg osoblja, nadgledanje rada školskih ustanova, te upotrebu novih nastavnih metoda u nastavi;
- stimulirati poslodavce na aktivnu saradnju sa školama i fakultetima;

- osigurati priznanje praktične nastave i stažiranja uz studiranje kao djelimično radno iskustvo;
- u nastavne planove i programe škola uvesti mogućnosti za pomoć i podršku mladima kroz programe podrške za profesionalnu orijentaciju mladih;
- jačati saradnju u obrazovnom sistemu između srednjih škola i univerziteta;
- povećati upis u visoko obrazovanje na razinu regionalnog prosjeka od barem 32 %;
- povezati visoko obrazovanje sa naučno-istraživačkim radom;
- nastaviti osiguravati sistemsko izučavanje stranih jezika i upotreba IT tehnologije;
- omogućiti provođenje funkcionalne integracije i jačanje autonomije univerziteta;
- omogućiti veću zastupljenost i obavezno sudjelovanje studenata u procesu odlučivanja⁵.
- **osigurati volonterski rad nastavnog kadra u školama i omogućavanje polaganja pripravničkog staža bez zasnivanja radnog odnosa.**

Zdravstvena zaštita mladih

- otvoriti nedostajuće zdravstvene službe pri zdravstvenim ustanovama na Kantonu i to: pri domovima zdravlja ambulate školske medicine i ginekološke ordinacije za omladinu. Pri Kantonalnoj bolnici Zenica službu za adolescentnu psihijatriju, a pri urološkoj ambulanti prostor za rad sa omladinom.
- unaprediti zdravstveno stanje mladih prije svega primarnom prevencijom bolesti. U narednom periodu od promotivnih aktivnosti kod mladih planirani su sljedeći programi koji se finansiraju sredstvima obaveznog zdravstvenog osiguranja:
 - podrška prestanku pušenja,
 - podrška zaštiti od pasivnog pušenja,
 - mala škola zdravlja,
 - prevencija povređivanja i trovanja.

Realizirati tri veoma značajna preventivna projekta na Kantonu i to:

- screening karcinoma grlića materice za žensku populaciju životne dobi od 24 do 65 godina,
- mamografski pregled i ultrazvuk dojki ženske populacije rizične starosne dobi,
- ljekarski pregled zuba školske djece.

Ekologija

- finansirati ekološke edukativne projekte
- finansirati istraživanja vezana za uticaj zagađenosti na zdravlje stanovništva
- osigurati volonterski rad nastavnog kadra u školama i omogućiti polaganje pripravničkog staža bez zasnivanja radnog odnosa

Borba protiv bolesti ovisnosti

⁵ Mladi trebaju omladinsku politiku, finalni izvještaj pripremljen za potrebe izrade omladinske politike BiH 2008, *Vijeće ministara BiH, Komisija za koordinaciju i pitanja mladih u BiH, GTZ*

Opći ciljevi su preuzeti iz zvaničnog dokumenta *Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprečavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini* (mart 2009.):

- povećanje svijesti kroz obrazovanje zajednice u cilju primjene zdravih stilova života i očuvanja mentalnog zdravlja,
- suzbijanje i sprečavanje daljeg širenja zloupotrebe opojnih droga,
- smanjenje šteta po zajednicu nastalih zbog zloupotrebe opojnih droga,
- smanjenje potražnje opojnih droga, prvenstveno kod mladih,
- jačanje institucionalnih kapaciteta i odgovornije uključivanje društva,
- unapređenje legislative i njene primjene,
- smanjenje ponude opojnih droga.

Kada je u pitanju tretman bolesti ovisnosti ciljevi su:

- sprečavanje razvoja bolesti ovisnosti, smrtnosti i oštećenja zdravlja zbog zloupotrebe opojnih droga,
- jačanje institucionalnih kapaciteta i odgovornije uključivanje društva,
- zaokruženje sistema liječenja u JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti,
- prevencija zaraznih bolesti putem razvijanja Programa vakcinisanja registrovanih ovisnika.

Mladi i zapošljavanje

- unaprijediti perspektive mladih na tržištu rada i stvoriti uslove za češće i kvalitetnije zapošljavanje mladih,
- obezbjediti veće učešće mladih u mjerama i programima aktivne politike zapošljavanja,
- podsticati otvaranje novih radnih mjesta, razviti samozapošljavanje i poduzetništvo mladih u svim sredinama,
- podsticati i stimulirati sve oblike zapošljavanja, samozapošljavanja i poduzetništva mladih,
- povećati profesionalnu i prostornu pokretljivost mladih,
- povećati zapošljavanje mladih pripadnika osjetljivih grupa,
- stalno usklađivati razvoj sistema obrazovanja i obuke sa sadašnjim i projektovanim zahtjevima tržišta rada.

Sportske aktivnosti mladih

- nastaviti finansijsku i svaku drugu podršku sportskim organizacijama, uspješnim sportašima, invalidskom sportu, studentskim i školskim takmičenjima,
- iznaći dodatne (osim Budžeta) izvore finansiranja sportskih organizacija,
- podržavati značajne državne i međunarodne sportske manifestacije,
- obezbjediti uslove za redovno educiranje pedagoga za fizički odgoj a naročito za nastavnika

razredne nastave

- detaljno razraditi načine individualnog rada učenika i organizovanja vanastavnih i vanškolskih aktivnosti, iznaći rješenja za uspješnu realizaciju nastave iz oblasti atletike, gimnastike, ritmike, plivanja i skijanja
- podržati dosadašnja nastojanja Vlade i Skupštine da se Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona što doslednije implementira.
- Unapređenje sportsko-rekreativnih aktivnosti svih građana koje su u funkciji očuvanja zdravlja i poboljšanja psihofizičkih sposobnosti;
- Unapređenje vanastavnih sportski aktivnosti djece, omladine i studenata;
- Unapređenje sportskih i rekreativnih aktivnosti osoba sa invaliditetom;
- Unapređenje kvaliteta zvaničnih sportskih takmičenja;
- Osiguranje uvjeta za rad sportistima sa već ostvarenim značajnim rezultatima i perspektivnim sportistima za postizanje vrhunskih sportskih rezultata;
- Osiguranje i unapređenje prostornih uvjeta za razvoj sporta, a posebno u ruralnim područjima Kantona;
- poboljšanja uslova za realizaciju Plana i programa vezanog za predmet Tjelesni i zdravstveni odgoj, a posebno u ruralnim područjima Kantona.

Maloljetnička delinkvencija

- smanjenje učešća maloljetnika u vršenju krivičnih djela, a što će se ostvariti kako dosljednom primjenom postojećih zakonskih i podzakonskih akata, tako i donošenjem nedostajućih akata,
- izrada sveobuhvatnih analiza i uključivanje i koordinirane aktivnosti svih društvenih subjekata u cilju, prije svega, preventivnog djelovanja i poduzimanja odgovarajućih aktivnosti.
- stvaranje uslova za primjenu odgojnih preporuka

Socijalna zaštita i standard mladih

- stvaranje dugoročne stambene politike, koja podrazumijeva kreditiranje po povoljnim uvjetima na osnovi kadrovskog i pronatalitetnog modela,
- kreirati socijalnu politiku prema potrebama mladih ljudi donošenjem zakonske regulative na svim nivoima vlasti,
- regulisati primanja porodilja na način da novčanu naknadu umjesto plaće za vrijeme korištenja porodiljskog odsustva ne primaju preko Centara za socijalni rad (jer one nisu socijalni slučajevi), nego od poslodavca, koji bi imao pravo na regres,
- osigurati majkama koje doje djecu primjerene vremenske pauze,
- osigurati jednakopravnost polova u svim segmentima i na svim nivoima, i priznavanje zaposlenim muškarcima i ženama pravo na jednaku platu za jednako vrijedan rad,
- priznati mladim radnicima pravo na plaću koja će njima i njihovim porodicama osigurati

- doličan životni standard,
- osigurati tehničko i profesionalno obrazovanje svih osoba, uključujući i hendikepirane, uz savjetovanje s organizacijama poslodavaca i radnika, te omogućiti olakšice za pristup visokom obrazovanju, poštujući jedino kriterij individualne sposobnosti,
- u okviru zaštite vojnih i civilnih žrtava rata, prioritet dati mladima,
- poboljšati učinkovitost službi za socijalnu zaštitu kroz organizacijske reforme i pojednostavljenje procedura,
- usklađivanje standarda, regulative i politika među različitim administrativnim jedinicama u čijoj će osnovi biti pravilo da se sredstva dodjeljuju na osnovi potreba,
- uspostaviti/održavati sistem socijalne sigurnosti na nivou, barem onakvom kakav je potreban za ratifikaciju Međunarodne konvencije o radu (br. 102) o minimalnim standardima socijalne sigurnosti,
- promicati ili organizovati službe koje će primjenom metoda socijalnog rada pridonijeti dobrobiti i razvoju pojedinaca i grupa u zajednici, kao i njihovom prilagođenju socijalnoj sredini,
- osigurati da svako može od nadležnih službi dobiti savjet i pomoć nužnu da bi spriječio, uklonio ili ublažio stanje lične ili porodične ugroženosti.

Kulturno i medijsko djelovanje mladih

- uključiti mlade u procese donošenja odluka o potrebama, strategiji i financiranju programa za kulturu mladih;
- razvijati mehanizme društvene afirmacije i promocije mladih talentiranih umjetnika nakon umjetničkih škola i akademija;
- osigurati multifunkcionalne centre za mlade na lokalnoj razini;
- podržavanje organiziranih društveno-kulturnih aktivnosti koje vode udruženja i organizacije mladih;
- razvijati sistem informisanja studenata putem srednjoškolskih i studentskih časopisa;
- osigurati veće učešće mladih kroz projekte medijskih kuća;
- podrška medijima koji u svojim sadržajima tretiraju projekte mladih.

Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu

- promoviranje organizacija mladih;
- učešće mladih u volonterskom radu;
- intenziviranje učešća mladih u političkom životu zajednice kroz vladin i nevladin sektor.

Mladi i civilno društvo

- implementacija odredaba Zakona o udruženjima i fondacijama;
- implementacija dokumenata Savjeta Evrope i EU;

- unapređenje djelatnosti omladinskog civilnog sektora.

Finansiranje potreba mladih

- nastojati u okviru realnih mogućnosti povećati finansijska izdvajanja na svim budžetskim stavkama koje su predviđene za finansiranje potreba mladih;
- formirati transfer za inovatore i kulturne radnike;
- posebno treba razmotriti mogućnost formiranje transfera za međugradsku, međudržavnu i međuregionalnu saradnju mladih Kantona;
- iznaći nove izvore finansiranja omladinskih aktivnosti.

III DIO

RADNI PLAN OMLADINSKE POLITIKE NA PODRUČJU ZENIČKO-DOBOJSKOG KANTONA ZA PERIOD 2009.-2014. GODINE

U trećem dijelu Strategije - *Radni plan omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona* – se obavezuju tijela državne uprave da u petogodišnjem razdoblju (2009.-2014.) provedu mjere za realiziranje ciljeva. *Radni plan* podrazumijeva: precizno definiranu mjeru, nositelje zaduženja i vrijeme provedbe.

Provođenje Strategije odvijat će se prema operativnim planovima pojedinih mjera koje će donijeti nadležna tijela, koje moraju sadržavati specifične provedbene aktivnosti s rokovima, finansijske pokazatelje s predviđenim izvorima sredstava.

1. Obrazovanje i nauka

- 1. Osigurati uslove za odvijanje kvalitetnog nastavnog procesa u osnovnim i srednjim školama**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod i općine
Rok: kontinuirano
- 2. Nastaviti sa sistemom inkluzivne nastave**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Pedagoški zavod
Rok: kontinuirano
- 3. Unapređivati i promovirati sistem obrazovanja romske populacije**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod, NVO i mediji
Rok: kontinuirano
- 4. Unaprijediti i promovirati princip cjeloživotnog učenja i obrazovanja mladih**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod
Rok: kontinuirano
- 5. Programima dokvalifikacije i prekvalifikacije poboljšati osposobljenost starijih omladinaca**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Služba za zapošljavanje Zeničko – dobojskog kantona

Rok: kontinuirano

6. **Kontinuirano putem seminara i stručnih skupova educirati nastavni kadar**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport i Pedagoški zavod
Rok: kontinuirano
7. **U okviru budžetskih mogućnosti planirati sredstva za nabavku kompjuterske opreme na svim obrazovnim nivoima**
Nosioci: Vlada Zeničko – dobojskog kantona i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport
Rok: kontinuirano
8. **Uspostavljanje saradnje obrazovnih institucija i tržišta rada. Riješiti problem diplomanata Zdravstvenog fakulteta.**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Ministarstvo zdravlja, Privredna komora Zeničko – dobojskog kantona, Obrtnička komora Zeničko – dobojskog kantona, Služba za zapošljavanje Zeničko – dobojskog kantona
Rok: kontinuirano, a problem Zdravstvenog fakulteta šro hitnije
9. **Usmjeravati obrazovanje u skladu sa zahtjevima tržišta rada**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod, Privredna komora Zeničko– dobojskog kantona, Obrtnička komora Zeničko – dobojskog kantona, Služba za zapošljavanje Zeničko – dobojskog kantona
Rok: kontinuirano
10. **Promovirati nastavak školovanja promotivnim kampanjama**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod i Univerzitet u Zenici
Rok: kontinuirano
11. **Uspostaviti novu funkciju studenata kao važnih faktora pri izboru nastavnih sadržaja i metoda rada**
Nosioci: Univerzitet u Zenici, Studentske organizacije
Rok: kontinuirano
12. **Razviti i promovirati važnost stručnih studija na Univerzitetu, te postdiplomskih specijalizacija kao fleksibilan odgovor na potrebe tržišta rada i interesa mladih**
Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Univerzitet u Zenici
Rok: kontinuirano
13. **Studentske centre reorganizirati i redefinirati kako bi postali prirodna sredina u kojoj studenti mogu zadovoljavati većinu svojih potreba (prehrana, privremeno zapošljavanje, kultura, sport, debate, klubovi, druženja) i omogućili veće sudjelovanje studentskih predstavnika u upravljanju tim centrima**
Nosioci: Univerzitet u Zenici, Studentski centar Zenica, Studentske organizacije
Rok: kontinuirano
14. **Podupirati sistemsko provođenje programa praćenja posebno nadarenih mladih.**

Ti programi trebaju stimulirati razvoj kreativnih potencijala mladih u svim područjima, uključujući i osiguravanje društvene brige o odgovarajućim mehanizmima potpore njihovom zapošljavanju i dugoročnom optimalnom usmjeravanju njihovih potencijala u radnom i tehnološko-naučnom okruženju

Nosioci: Vlada Kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod i Univerzitet u Zenici, općine, privredni subjekti, službe za zapošljavanje

Rok: kontinuirano

15. Osigurati provođenje principa jednakih šansi za dostupnost obrazovanju neovisno o mjestu rođenja i stanovanja, materijalnom i socijalnom statusu, spolu, stanju zdravlja

Nosioci: Izvršna i zakonodavna vlast na nivou Kantona i općina

Rok: kontinuirano

16. Realizirati u nastavi osnovnih i srednjih škola ekološke edukativne projekte

Nosilac: Pedagoški zavod i škole

Rok: kontinuirano

17. U svim područnim školama realizovati program koji se odnosi na predmet tjelesnog i zdravstvenog odgoja.

Nosilac: Pedagoški zavod i škole

Rok: kontinuirano

18. Osigurati volonterski rad nastavnika kadra u školama i omogućavanje polaganja pripravničkog staža bez zasnivanja radnog odnosa

Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice i JU Služba za zapošljavanje

Rok: kontinuirano

2. Zdravstvena zaštita mladih

Organizaciono strukturne promjene koje će uticati na poboljšanje kvaliteta zdravstvene zaštite omladine

19. Otvoriti (aktivirati) ambulante školske medicine u svakom domu zdravlja gdje postoji nadležni specijalista.

Nosioci: domovi zdravlja zajedno sa nadležnim Ministarstvom zdravstva.

Rok: šest mjeseci nakon izmjene važećih normativa zdravstvene zaštite

20. Formirati zasebne organizacione jedinice pri Službama za zaštitu zdravlja žena koje će biti izolirane i koje će pružati usluge samo korisnicama omladinskog uzrasta (od dječijeg uzrasta pa naviše). Unaprijediti reproduktivno zdravlje i boriti se protiv zaraznih spolnih bolesti.

Nosioci: domovi zdravlja

Rok: kontinuirano

21. Organizirati, po mogućnosti pri službi za urologiju Kantonalne bolnice Zenica, izolirani prostor koji će biti namjenjen za urološke preglede i terpijske metode osoba omladinskog uzrasta. Ili omogućiti zakazivanje pregleda u jednom posebnom terminu što bi umnogome doprinijelo poboljšanju urološkog

zdravstvenog stanja muškaraca uzrasta do 30 godina.

Nosioci: Kantonalna bolnica Zenica.

Rok: odmah po usvajanju Strategije.

- 22. Otvoriti ambulante za omladinu koja se bavi sportom profesionalno ili rekreativno (sportskih ambulanti) pri domovima zdravlja koji imaju zaposlene specijaliste fizikalne medicine (Zenica, Visoko, Kakanj, Maglaj, Tešanj, Žepče). Nužno je iznaći mogućnost otvaranja navedenih ambulanti i pronaći mogućnost finansiranja istih**

Nosioci: domovi zdravlja, Zavod zdravstvenog osiguranja Zeničko-dobojskog kantona

Rok: kontinuirano.

- 23. Izdvojiti određeni prostor na odjelu psihijatrije Kantonalne bolnice Zenica koji bi služio isključivo za smještaj psihijatrijskih slučajeva omladinskog uzrasta. Kantonalna bolnica bi trebala biti realizator ovog prijedloga odmah nakon usvajanja Strategije omladinske politike na Kantonu.**

Nosioci: Kantonalna bolnica Zenica

Rok: po usvajanju Strategije

- 24. Otvoriti dnevne centre za boravak osoba sa posebnim potrebama i članova njihovih familija, a u kontekstu ukupnih i do sada vođenih aktivnosti usmjerenih u pravcima unapređivanja sistema, te iznalaženju odgovarajućih rješenja koja mogu poboljšati položaj lica sa posebnim potrebama i njihovih porodica s ciljem podsticanja aktivnosti njihove integracije u društvo.**

Nositelj: Ministarstvo za rad socijalnu politiku i izbjeglice

Rok: kontinuirano

- 25. Finasirati istraživanja vezana za uticaj zagađenosti na zdravlje stanovništva**

Nositelj: Ministarstvo zdravstva

Rok: kontinuirano

3. Borba protiv bolesti ovisnosti

- 26. Imenovanje odgovornih osoba na općinskim nivoima za prevenciju ovisnosti**

Prevencija bolesti ovisnosti može biti funkcionalnija ukoliko u općinskim stukturama budemo imali osobu odgovornu za koordinaciju. Planovi i njihova realizacija će biti dosta efikasniji realizacijom ove tačke. Odgovorna osoba bi imala zadatak koordinacije škola, centara za socijalni rad, centara za mentalno zdravlje, NVO-a u toj općini, izradu godišnjih planova prevencije bolesti ovisnosti u nadležnoj općini. Također bi blisko saradivala sa Zavodom i bila član Mreže/Koordinacionog tijela.

Nosioci: općine, JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti.

Rok: 2010. godina

- 27. Formiranje Mreže ili Koordinacionog tijela**

Zbog specifičnosti rada na prevenciji bolesti ovisnosti nužno je formiranje Mreže/Koordinacionog tijela na nivou kantona koja bi u svoj sastav uključila predstavnike svih institucija i NVO-a koji rade na prevenciji bolesti ovisnosti (posebno referenata sa općinskih nivoa). Ovim bi protok informacija bio jednostavniji i brži, te bi prikupljanje podataka, planiranje i koordinacija budućih aktivnosti bila jednostavnija i efikasnija. Formiranje Mreže savjetuje Pompidou grupa Vijeća Evrope.

Nosioci: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Ministarstvo zdravstva, općine, JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti.

Rok: 2010. godina

28. Formiranje Dnevnog centra

Programi produženog liječenja i rehabilitacije mladih nakon zaliječenja od bolesti ovisnosti su izuzetno važni. Česti su recidivi upravo zbog povratka zaliječenog ovisnika u lokalnu zajednicu, u staro društvo a neposredno nakon provedenih programa liječenja. Terapijske zajednice i dnevni centri pružaju mogućnost nastavka liječenja i učenja novim životnim vještinama kako bi po povratku u lokalnu zajednicu spriječili recidiv.

Nosioci: Vlada kantona, Ministarstvo zdravstva, JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti,

Rok: 2010. godina

29. Iniciranje zakonskih rješenja za zabranu reklamiranja legalnih PAS i izdvajanja sredstava iz prodaje za organizaciju sistema prevencije i liječenja ovisnih o duhanu

Praksa u našoj zemlji pokazuje da se alkohol i duhan reklamiraju na mjestima gdje je to u najmanju ruku neukusno. To se naročito odnosi na organizacije koje promovišu zdrave životne stilove kao što su sporstki klubovi, državne reprezentacije u sportu, sportske dvorane, itd. Iniciranim zakonskim rješenjima omogućiti izdvajanje određenih sredstava iz prodatih cigareta za prevenciju i liječenje ovisnika o duhanu.

Nosioci: Ministarstvo za pravosuđe i upravu, Kantonalna uprava za inspekcjske poslove, općinske službe za inspekcjske poslove, sportski savezi.

Rok: kontinuirano

30. Provođenje Zakona o zabrani prodaje alkohola i duhanskih proizvoda mladima

Informacije dobivene od mladih prilikom kontakta sa njima upućuju da je mladima moguće doći do alkohola i duhanskih proizvoda. Stoga je potrebno dalje raditi na provođenju zakonskih mjera u ovom području. Naročito je evidentno i istraživanjem dokazano da brojne prodavnice preuzimaju i ulogu kafića/kafane jer prodaju alkohol ispred prodavnice. Ovim se mladima šalje jasna poruka o odobravanju ovakvih aktivnosti. „Kafići na travi“ kako smo ih nazvali funkcionišu i u gradskim zonama, a u selu je ovaj fenomen više raširen.

Nosioci: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kantonalna uprava za inspekcjske poslove, općinske službe za inspekcjske poslove, sportski savezi.

Rok: 2010. godina

31. Iniciranje zakonskih rješenja za prisilno liječenje mladih osoba

Sadašnji sistem liječenja podrazumijeva dobrovoljno liječenje. Ovisnici često na

liječenje dolaze u završnoj fazi bolesti ili kada više nemaju novca za kupovinu PAS. U ranoj fazi bolesti ovisnici i nisu motivisani za liječenje. Mogućnosti ranih intervencija se otvaraju u okviru rada organa unutrašnjih poslova i socijalnog sektora. Nakon rane identifikacije i ranog liječenja povećavaju se šanse za izliječenjem. Za već osuđene mlade prestupnike moguć je i razvoj modela zamjene kazne za kontinuirano liječenje (stručnjaci iz ove oblasti ističu kao primjer dobre prakse model u Austriji).

Nosioci: Ministarstvo za pravosuđe i upravu, Ministarstvo zdravstva, Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti

Rok: kontinuirano

32. Razvoj Sistema vršnjačke edukacije u sistema obrazovanja

Vršnjačka edukacija je proces u kojem obučeni mladi ljudi educiraju svoje vršnjake. Vršnjačka edukacija je model razvijen u mnogim zemljama i daje sasvim dobre rezultate. Moguća je primjena ovog sistema i prema maloljetničkoj delinkvenciji, agresivnosti, i sl. Jednom uspostavljen sistem se stalno obnavlja i razvija. U tom smislu Programom se definiše selekcija općinskih timova, edukacija edukatora, realizacija vršnjačke edukacije, te monitoring i evaluacija.

Nosioci: Pedagoški zavod, općine, Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti, NVO (UNFPA)

Rok: kontinuirano

33. Repliciranje Programa "Razvoj mikro-sistema prevencije u školama"

JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti je u saradnji sa JU Mješovita trgovinsko-ugostiteljsko-poljoprivredna srednja škola u Zenici razvio model prevencije u općem smislu u jednoj školi kao mikro-sistemu. Program ne zahtijeva posebna materijalna sredstva i može biti veoma brzo repliciran u sve škole. Uključuje aktivan angažman Vijeća učenika, Vijeća roditelja, pedagoga.

Nosioci: Pedagoški zavod, Vijeće učenika, Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti, NVO

Rok: kontinuirano

34. Kontinuirana edukacija edukatora na prostoru kantona

JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti je razvio model edukacije edukatora i u 2009. godini usmjeren je na sistem obrazovanja i vjerske zajednice. U svakoj školi se educira 10 nastavnika za provođenje mjera prevencije, i svi službenici vjerskih zajednica. Program je moguće proširiti i uključenjem drugih bitnih ciljanih populacija (sportski klubovi, policija, sudstvo, itd.)

Nosioci: Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti, MUP, Pedagoški zavod, vjerske zajednice, sportski klubovi, NVO.

Rok: kontinuirano

4. Mladi i zapošljavanje

35. Unaprijediti raznovrsnost i kvalitet obrazovanja na svim nivoima, afirmisati radnu etiku kod mladih;

Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta

Rok: kontinuirano

- 36. Omogućiti radno angažovanje mladih putem radne prakse, stažiranja, pripravničkog i volonterskog rada radi suzbijanja dugoročne nezaposlenosti mladih i sticanja neophodnih iskustava za zasnivanje kvalitetnog radnog odnosa;**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Služba za zapošljavanje
Rok: kontinuirano
- 37. Unaprijediti tehničke, kadrovske i profesionalna kapacitete inspekcija rada radi pravovremenog prepoznavanja i suzbijanja neregularnosti u radnim odnosima mladih i unaprijediti saradnju između inspekcija rada i poreskih inspekcija radi suzbijanja neformalnog zapošljavanja mladih.**
- Nosioci:** Vlada Kantona i Kantonalna uprava za inspeksijske poslove,
Rok: kontinuirano
- 38. Podsticati mlade da aktivno traže posao radi smanjenja stope nezaposlenosti mladih;**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, Služba za zapošljavanje, NVO
Rok: kontinuirano
- 39. Uspostaviti sistem evidentiranja i praćenja mladih koji napuštaju obrazovni sistem prije završetka redovnog školovanja, kao i mladih bez obrazovanja i omogućiti njihovo uključivanje u programe sticanja neophodnih vještina za uključivanje u proces rada;**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, Služba za zapošljavanje, NVO
Rok: kontinuirano
- 40. Obezbjediti mladima pristup programima dodatnog obrazovanja i obuka radi sticanja novih znanja i vještina, kao i popunjavanje jaza između znanja stečenih tokom obrazovanja i potreba tržišta rada;**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, Služba za zapošljavanje, NVO
Rok: kontinuirano
- 41. Unaprijediti postojeće i razviti nove efikasnije mjere i programe aktivne politike zapošljavanja mladih i mjeriti njihovu efikasnost**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Služba za zapošljavanje
Rok: kontinuirano
- 42. Podsticati informisanje, karijerno vođenje i savjetovanje mladih o mogućnostima samozapošljavanja i razvoja poduzetništva;**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, Služba za zapošljavanje, NVO
Rok: kontinuirano

- 43. Podsticati razvoj programa zapošljavanja, omladinskog poduzetništva i udruženja mladih, naročito usmjerenih na razvijanje visoko produktivnih i tehnološki intenzivnih grana (industrijski i tehnološki parkovi i slično);**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, Služba za zapošljavanje, NVO
Rok: kontinuirano
- 44. Stimulisati i podsticati lokalna partnerstva između lokalnih samouprava, socijalnih partnera i civilnih organizacija koje okupljaju mlade radi njihovog uključivanja u programe i projekte kojima se razvija poduzetnički sektor;**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, Služba za zapošljavanje, općine, NVO
Rok: kontinuirano
- 45. Stimulisati razvoj poduzetništva u posebnim ekonomskim granama (turizam, ekoturizam, agrobiznis);**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Privredna komora, BSC, Služba za zapošljavanje, udruženja građana
Rok: kontinuirano
- 46. Obezbjediti nove i unaprijediti postojeće kreditne linije radi povećanja zainteresovanosti mladih u svim sredinama za otpočinjanje sopstvenog poslovanja i rasta zaposlenosti;**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Privredna komora, BSC, Služba za zapošljavanje
Rok: kontinuirano
- 47. Uvesti sistem olakšica i subvencija radi stimulisanja poslodavaca da zapošljavaju mlade;**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Služba za zapošljavanje, organi lokalne uprave, razvojne agencije, NVO
Rok: kontinuirano
- 48. Uspostaviti sistem jedinstvenog i potpunog izvještavanja mladih o slobodnim radnim mjestima na lokalnom i kantonalnom tržištu rada**
Nosioci: Ministarstvo za privredu ZDK, Služba za zapošljavanje ZDK
Rok: 2010. godine
- 49. Razvijati sistem karijernog vođenja i savjetovanja mladih pripadnika osjetljivih grupa u svim sredinama;**
Nosioci: Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, udruženja građana, NVO
Rok: kontinuirano
- 50. Podsticati poslodavce na zapošljavanje mladih pripadnika osjetljivih grupa.**
Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Služba za zapošljavanje
Rok: kontinuirano

51. Usklađivati ponude formalnih i neformalnih oblika obrazovanja sa potrebama tržišta rada i željama mladih;

Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, Služba za zapošljavanje, NVO

Rok: kontinuirano

52. Stalno usklađivati ponudu obrazovnih profila u srednjim stručnim školama sa potrebama tržišta rada uz uvažavanje specifičnosti lokalnih sredina i principa održivog razvoja;

Nosioci: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo obrazovanja, nauke kulture i sporta, Služba za zapošljavanje

Rok: kontinuirano

53. Modernizovati i razvijati profesionalnu praksu i praktični nastavu, kako u srednjim školama i obrazovnim institucijama, tako i u preduzećima/privrednim društvima.

Nosioci: Ministarstvo za privredu, Služba za zapošljavanje, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport

Rok: kontinuirano

54. Ispitati potrebu izmjene Zakona o radu Kantona u dijelu koji se tiče sedmičnog odmora uvođenjem obaveznog neradnog dana poslodavca ukoliko to priroda djelatnosti dozvoljava.

Nosioci: Vlada Kantona i Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice

Rok: 2010. godina

55. Jačati suzbijanje korupcije u zasnivanju radnog odnosa (javni sektor) i u oblasti nadzora nad primjenom radnog zakonodavstva.

Nosioci: Vlada Kantona i Kantonalna uprava za inspekcijske poslove

Rok: kontinuirano

5. Sportske aktivnosti mladih

56. Nastaviti dosadašnja nastojanja Vlade i Skupštine da se Zakon o sportu Zeničko-dobojskog kantona što dosljednije implementira, s posebnim akcentom na implementaciju u ruralnim područjima

Nosioci: Vlada Kantona i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport,

Rok: kontinuirano

57. Poboljšanje uslova za realizaciju Plana i programa vezanog za predmet Tjelesni i zdravstveni odgoj

Nosioci: Pedagoški zavod i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport,

Rok: kontinuirano

- 58. Obezbijediti uslove za redovno educiranje pedagoga za Tjelesni i zdravstveno odgoj a naročito za nastavnika razredne nastave**
Nosilci: Pedagoški zavod i Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport,
Rok: kontinuirano
- 59. Izvršiti usaglašavanje odredaba Zakona o sportu ZDK sa odredbama Zakona o sportu BiH.**
Nosilac: Ministarstvo za obrazovanje,nauku,kulturu i sport
Rok: 2010. godine
- 60. Nastaviti sa afirmacijom takmičarskih aktivnosti među mladim svih uzrasta. Nastaviti sa afirmacijom Malih olimpijskih igara u svim općinama Kantona. U ovim aktivnostima ojačati funkcije sportskih asocijacija (sportskih društava u školama, mjesnim zajednicama i sl.). Osigurati uslove za ravnopravan tretman učenika i učenica u uključivanju u takmičarske i ostale sportske aktivnosti.**
Nosilac: Pedagoški zavod i Sportski savez ZDK
Rok: kraj 2010. godine
- 61. Poduzeti konkretne aktivnosti na obezbjeđenju usliva za omasovljenje temeljnih sportova: atletika, plivanje, gimnastika, zimski sportovi – skijanje - klizanje itd. Obezbijediti uslove da svaki završeni učenik –učenica osnovne škole zna da pliva i da ima osnovna teoretska i praktična znanja iz atletike.**
Nosilac: Ministarstvo za obrazovanje,nauku,kulturu i sport
Rok: kraj 2010. godine
- 62. U svim ruralnim sredinama jačati sportsku infrastrukturu izgradnjom sportskih objekata, tipa izgradnje koša za košarku, betonskog stola za stoni tennis i sl.**
Nosilac: Ministarstvo za obrazovanje,nauku,kulturu i sport
Rok: četiri godine

6. Maloljetnička delinkvencija

- 63. Upućivanje inicijative Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike da donese opće kriterije za izbor odgovarajućih ustanova i organizacija u javnom i društvenom sektoru za izvršenje odgojne preporuke rad u korist humanitarne organizacije.**
Nosilac: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
Rok: januar 2010. godine
- 64. Izbor i sačinjavanje liste preduzeća i ustanova u javnom i društvenom sektoru i nevladinih organizacija koje se bave poslovima od socijalnog, lokalnog ili ekološkog sadržaja, te zaključivanje sporazuma s istim radi izvršenja odgojne preporuke – rad u korist humanitarne organizacije.**
Nosilac: Centar za socijalni rad, odnosno službe socijalne skrbi
Rok: šest mjeseci po donošenju propisa o utvrđivanju općih kriterija za izbor odgovarajućih ustanova i organizacija u javnom i društvenom sektoru za izvršenje

odgojne preporuke – rad u korist humanitarne organizacije

- 65. Upućivanje inicijative Federalnom ministarstvu rada i socijalne politike da donese opće kriterije za izbor odgovarajućih ustanova i organizacija u javnom i društvenom sektoru za izvršenje odgojne preporuke – smještaj u drugu porodicu, dom ili ustanovu.**

Nosilac: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice

Rok: januar 2010. godine

- 66. Izbor i sačinjavanje liste porodice, doma ili ustanove za izvršenje odgojne preporuke – smještaj u drugu porodicu, dom ili ustanovu i zaključivanje sporazuma s istim.**

Nosilac: Centar za socijalni rad, odnosno službe socijalne skrbi

Rok: šest mjeseci po donošenju propisa o utvrđivanju općih kriterija za izvršenje odgojne preporuke smještaj u drugu porodicu, dom ili ustanovu.

- 67. Provođenje edukacije stručnog osoblja centara za socijalni rad i hraniteljskih porodica radi sticanja dodatnih znanja i vještina za vođenje postupka posredovanja i primjene odgojnih preporuka, odnosno njihovog izvršenja u skladu s Uredbom o primjeni odgojnih preporuka prema maloljetnicima.**

Nosilac: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice

Rok: 60 dana po donošenju propisa za izvršenje odgojnih preporuka u skladu s Uredbom o primjeni odgojnih preporuka prema maloljetnicima za čije je donošenje utvrđena nadležnost Federalnog ministarstva rada i socijalne politike.

- 68. Organizovati rad turističko-ugostiteljskih inspektora u dane vikenda (petak i subota) radi kontrole točenja alkoholnih pića maloljetnim licima u ugostiteljskim objektima**

Nosilac: Kantonalna uprava za inspeksijske poslove, općinske inspekcije i MUP

Rok: kontinuirano

- 69. Putem realizacije koncepta “Dani otvorenih vrata” organizovati posjete učenika osnovnih i srednjih škola organizacionim jedinicama Ministarstva unutrašnjih poslova (posebno struktura starosti od 14 do 18 godina), kojima će se prezentovati predstaviti policijski rad i djelovanje, zakonski propisi, kao i određene preventivne aktivnosti koje se poduzimaju na poboljšanju ukupnog stanja bezbjednosti.**

Nosilac: MUP

Rok: kontinuirano tokom školske godine

- 70. Putem seminara, okruglih stolova, javnih tribina i sredstava informisanja promovirati i djelovanje policije u smislu da se građani, a posebno omladina upozna sa vrijednostima projekta “Rad policije u zajednici”, odnosno kako se te vrijednosti prožimaju kroz ukupan rad i djelovanje policije.**

Nosilac: MUP

Rok: kontinuirano

71. U okviru projekta “Policajac u školi” organizovati predavanja u osnovnim i srednjim školama, gdje će se posebno učenicima od 14 do 18 godina prezentirati rad policije, zakonski propisi, određene negativne pojave u društvu (droga, alkohol, prostitucija, trgovina ljudima i dr.) a što se može dovesti u vezu sa navedenim populacijama.

Nosilac: MUP

Rok: kontinuirano

72. Putem policijskih patrola pojačati pristup policijskih službenika na prostorima u blizini školskih objekata i drugih prostora na kojima se okuplja omladina u smislu da se uspostavi bliži kontakt i dijalog (komunikacija) sa učenicima, nastavnim i rukovodnim osobljem u vezi određenih negativnih pojava, problema i načina rješavanja istih.

Nosilac: MUP

Rok: kontinuirano

73. Na sjednicama “Foruma bezbjednosti građana” (općinski nivo) analizirati stanje sigurnosti sa akcentom na maloljetničku delinkvenciju, gdje će se na osnovu toga na nivou svake općine donijeti određene mjere, radnje i aktivnosti u cilju poboljšanja stanja sigurnosti i sprječavanja određenih negativnih pojava i događaja.

Nosilac: MUP

Rok: kontinuirano tokom školske godine

74. Pojačana kontrola i legitimisanje lica, uključujući pregled i pretres lica i vozila, te ugostiteljskih objekata u skladu sa postojećim zakonima. Pojačano prisustvo policijskih službenika na identifikovanim mjestima gdje je do sada zabilježeno najčešće okupljanje kriminogenih lica, kao i lica sklonih narušavanju javnog reda i mira, te po procjeni preduzimati zakonom predviđene mjere i radnje. Vršiti češće obilaskе osnovnih i srednjih škola, posebno u vrijeme školskih odmora, te svakodnevno ostvarivati kontakt sa nastavnim osobljem, pedagogima i odgovornim licima navedenih institucija. Kroz kontrolu učesnika u saobraćaju vršiti pregled, a po ukazanoj potrebi vršiti i pretres vozila i lica u vozilima, a na osnovu ZKP-a FBiH-a, a sve u cilju pronalaska sredstava pogodnih za samopovređivanje, povređivanje drugih lica, te predmeta koja potiču iz krivičnih djela i pogodnih za izvršenje krivičnih djela.

Nosilac: MUP

Rok: kontinuirano

7. Socijalna zaštita i standard mladih

75. Omogućiti mladim ljudima da imaju pristup adekvatnim nivoima socijalne zaštite, posebno mladim ljudima koji nisu u obrazovanju, obuci ili u radnom odnosu i koji ne primaju beneficije za nezaposlenost.

Nosilac: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, centri za socijalni rad i službe nadležne za pitanja iz oblasti socijalne zaštite

Rok: kontinuirano

- 76. Promicati ekonomsku, pravnu i socijalnu zaštitu porodičnog života, posebno pomoću socijalnih i porodičnih potpora, poreznih olakšica, poticanja gradnje stanova prilagođenih potrebama porodice, pomoći mladim domaćinstvima i drugim odgovarajućim mjerama, a radi osiguranja uslova potrebnih za puni razvoj porodice, kao osnovne jedinice društva,**
Nosilac: Izvršna vlast na nivou Kantona i općina, udruženja mladih, NVO sektor, mediji
Rok: kontinuirano
- 77. Osigurati da zaposlenim porodiljama naknadu plaće za vrijeme odsustvovanja sa posla isplaćuje poslodavac, koji će imati pravo na refundaciju, izmjenom postojeće zakonske regulative. Naime, trenutna situacija jeste da se porodilja za vrijeme odsustvovanja sa posla radi trudnoće, poroda, i njege djeteta, vodi na evidenciji zaposlenih kod svog poslodavca, a naknadu joj isplaćuje Centar za socijalni rad, odnosno nadležna općinska služba.**
Nosilac: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice
Rok: 2010 godina
- 78. Promovirati pristup kvalitetnim poslovima i ponuditi novi početak u obliku obuke, do-obuke, radne prakse, posla ili druge mjere za osposobljavanje za zapošljavanje, prije nego što dosegnu šest mjeseci nezaposlenosti. Mladim ljudima treba osigurati visokokvalitetno obrazovanje i obuku za poboljšanje njihovih sposobnosti za dobijanje zaposlenja, u cilju poboljšanja životnog standarda.**
Nosilac: Ministarstvo za privredu, Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, Služba za zapošljavanje, mediji, udruženja mladih
Rok: kontinuirano
- 79. Postići jednakosti na tržištu rada za sve mlade ljude i poboljšanje uslova za zapošljavanje mladih, spriječiti diskriminiranje mladih ljudi na tržištu rada na osnovu starosti i osigurati da mladi ljudi imaju iste uslove kao i drugi radnici i da ne budu iskorišteni kao izvor jeftine i neobavezne radne snage. Kako bi se spriječila diskriminacija, mladi ljudi bi trebali biti informirani o svojim pravima u vezi sa radnim uslovima.**
Nosilac: mediji, udruženja mladih, NVO sektor
Rok: Kontinuirano
- 80. Obavezati nadležno Ministarstvo da pripremi poseban program socijalne zaštite u Kantonu sa osvrtom na zaštitu mladih i njihovih porodica, posebno status i naknadu zaposlenih porodilja, kao vid podsticaja mladih da zasnuju i prošire porodice, ali i spriječiti negativan stav poslodavaca prilikom zapošljavanja mladih žena-budućih majki, obzirom da je socijalna zaštita vrlo složen problem i dodiruje veliki broj mladih**
Nosilac: Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice, izvršna vlast na nivou Kantona i općina,
Rok: 2010 godine
- 81. Osigurati u Budžetu Kantona novčana sredstva za nastavak odobravanja kredita za stambeno zbrinjavanje mladih.**
Nosilac: Vlada Kantona

Rok: kontinuirano

8. Kulturno i medijsko djelovanje mladih

82. Izgradnja kulturnih navika treba biti jedan od glavnih stubova školskog odgoja i obrazovanja. Škole treba poticati na djelatnu suradnju s neprofitnim udrugama mladih i za mlade koje se bave organiziranim korištenjem slobodnoga vremena, naročito kulturom, zabavom, promoviranjem zdravog načina života, kreativnim i volonterskim radom mladih, odgojem za civilno društvo, neformalnim oblicima obrazovanja, omladinskim turizmom, sportom, rekreacijom i sličnim.

Nosioci: Pedagoški zavod, menadžmet škola, udruženja mladih

Rok: konitnuirano

83. U saradnji s udruženjima mladih potaknuti kreiranje programa praćenja i stimuliranja talentiranih mladih umjetnika, te osigurati veća sredstva u budžetima za posebno talenirane mlade kroz izgradnju informacijske mreže i baze podataka, kroz stipendiranje, uključivanje u javne manifestacije, posebne javne programe i programe međugradske i međunarodne saradnje i razmjene.

Nosioci: Ured premijera, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, udruženja mladih, ustanove kulture, općinski načelnici, općinske službe društvenih djelatnosti

Rok: kontinuirano

84. Osnovati kantonalni centar za mlade

Osigurati prostor te prepustiti upravljanje udruženjima mladih. Centar bi imao funkcije centralnog informativnoga centra, Internet kluba, pružanja tehničkih usluga za udruge i inicijative mladih, klupske i zabavne sadržaje i sadržaje neformalnog obrazovanja.

Nosioci: Vlada Zeničko-dobojskog kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, općine, udruženja mladih

Rok: 2014. godina

85. Omogućiti podršku posebno nadarenim mladim pojedincima putem stipendija.

Nosioci: Vlada kantona, Općine, Udruženja

Rok: kontinuirano, svake budžetske godine

86. Dati veću podršku i bolje uvezati posebna redovna takmičenja mladih na planu kulturnog i umjetničkog stvaralaštva, kao što je: gluma, ples, performansi, likovne izložbe, popularna muzika, grafiti, fotografija, skulptura, strip i sve druge aktivnosti od interesa za mlade.

Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod, škole, udruženja

Rok: kontinuirano

87. Omogućiti mladima korištenje prostora za organiziranje koncertnih, pozorišnih, umjetničkih i sportskih događaja.

Nosioci: Općinske vlasti, ustanove kulture, udruženja mladih

Rok: kontinuirano

88. Organiziranje programa za redovne grupne posjete učenika kulturnim institucijama.

Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, menadžment škola, ustanove kulture, općine,

Rok: kontinuirano tokom školske godine

89. Finansijski podupirati omladinska i studentska informativna i obrazovna glasila, prilikom sufinansiranja medija kao jedan od osnovnih kriterija treba uzimati koliko medijska kuća realizuje projekte koje se tiču mladih.

Nosioci: Ured premijera, mediji s područja Kantona

Rok: kontinuirano

90. Podržavati omladinske projekte koji za cilj imaju medijsku edukaciju mladih.

Nosioci: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, općine, NVO, medij

Rok: kontinuirano

9. Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu

91. Promovirati sudjelovanje mladih u demokratskim strukturama i procedurama donošenja odluka.⁶

Nosioci: Komisija za mlade Skupštine ZDK, NVO, Općinska vijeća, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport

Rok: 2010. godina

92. Promovirati uključenost mladih u stranački politički sistem i obuku

Nosioci: NVO

Rok: kontinuirano

93. Formirati omladinska tijela kantonalnog i općinskog nivoa kroz vladin i nevladin sektor.

Nosioci: Izvršna i zakonodavna vlast na kantonalnom i općinskom nivou, NVO

Rok: kontinuirano

10. Mladi i civilno društvo

94. U Budžetu Kantona i budžetima općina nastaviti planirati sredstva za projekte nevladinog sektora, a posebno omladinskog civilnog sektora (razmotriti mogućnost poreskih olakšica za nevladine organizacije i donatore);

Nosioci: nadležna ministarstva i općinske službe

Rok: svake budžetske godine

95. Poboljšati saradnju vladinog i nevladinog sektora pogotovo na nivou općina Kantona;

⁶ Evropska povelja o učešću mladih na lokalnom i regionalnom nivou, OSCE 2004. g.

Nosioci: kantonalni i općinski organi i nevladine organizacije

Rok: kontinuirano

- 96. Razmotriti već pokrenute inicijative na nivou Kantona u pravcu obezbjeđenja koordinacije i racionalizacije rada u NVO sektoru (osnivanje Foruma NVO Kantona);**

Nosioci: nevladine organizacije

Rok: po usvajanju Strategije

- 97. Nužno je da koordinaciono tijelo (Forum NVO) u toku 2010. godine koristeći raspoložive podatke i podatke koji će se dobiti dodatnim istraživanjima osigura cjelovit uvid u razvijenost i angažman NVO sektora u Kantonu, a posebno omladinskog NVO-a.**

Nosioci: nevladine organizacije

Rok: 2010-2011. godina

- 98. Sagledati mogućnosti povjeravanja vršenja javnih ovlasti nevladinom sektoru tamo gdje postoji potreba i interes zajednice.**

Nosioci: kantonalni organi

Rok: kontinuirano

- 99. Nastaviti sa intezivnijom realizacijom odredaba Zakona o udruženjima i fondacijama Federacije BiH i Države BiH. Posebno ubrzanije i hrabrije pristupiti implementaciji odredaba pomenutih Zakona koji sugerišu da se dio javnih ovlaštenja prenese na NVO, što bi značajno uticalo na poboljšanje referenci NVO i ugleda mladih koji su angažovani kao aktivisti u NVO sektoru. Dosadašnja iskustva potvrđuju da NVO mogu da realizuju veliki broj potreba mladih uz minimalni utrošak finasijskih i drugih sredstava.**

Nosilac: nadležna ministarstva i NVO

Rok: kontinuirano

- 100. Podržati i dalje razvijati praksu uključivanja NVO u izradi i pripremanju alternativnih analiza i izvještaja i njihovo uključivanje u programe rada Skupštine, Vlade i radnih tijela Skupštine, koji se odnose na položaj mladih i obezbjeđenje njihovih razmatranja na sjednicama Vlade, Skupštine ili njihovih radnih tijela.**

Nosilac: NVO

Rok: kontinuirano

- 101. Ustaliti praksu razvijanja partnerskih odnosa NVO sa organima vlasti, organima lokalne i mjesne samouprave po svim pitanjima koja su od interesa građana i organa vlasti. Odnose regulisati putem protokola sporazuma ili nekih drugih oblika pravnog utemeljenja i regulisanja odnosa. Obezbjediti uslove da se evidentiraju NVO i da se pozivaju na zasjedanja Skupštine. Uvesti praksu da se na radnim tijelima Skupštine saslušaju NVO koje to žele u skladu sa dnevnim redom ili programom Skupštine.**

Nosilac: Kolegij Skupštine i Stručna služba Skupštine

Rok: u toku trajanja Strategije

11. Finansiranje potreba mladih

102. Nastojati procentualno uvećavati transfer za sport sa uvećanjem Budžeta Kantona. Nosioци: Vlada Kantona, općine, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, sportski savezi, sportska udruženja
Rok: kontinuirano

103. Pored dosadašnjih transfera treba uvesti nove dodatne novčane stimulanse koji podržavaju vannastavne aktivnosti u školama, Nosioци: Vlada kantona, Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport
Rok: kontinuirano

104. Značajnije povećati sredstva za organizovanje Malih olimpijskih igara, Nosioци: Minsiatstrvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, općine, sportski savezi
Rok: kontinuirano

105. Treba razmotriti mogućnost formiranje transfera za međugradsku, međudržavnu i međuregionalnu saradnju mladih Kantona,

Nosioци: Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport, Pedagoški zavod, Univerzitet u Zenici, udruženja studenata

Rok: 2011. godina

IV DIO

ODGOVORNOST, MONITORING, EVALUACIJA I IZVJEŠTAVANJE

1. Za realizaciju *Strategije* odgovorni su:

Ministarstvo za obrazovanje, nauku, kulturu i sport; Ministarstvo za pravosuđe i upravu; Ministarstvo unutrašnjih poslova; Ministarstvo za privredu; Ministarstvo zdravstva; Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti; Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice; Ministarstvo finansija; Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline; Pedagoški zavod, JU Služba za zapošljavanje Zeničko-dobojskog kantona, Kantonalni zavod za javno zdravstvo, sve općine na području Kantona i nevladine organizacije koje u skladu sa Zakonom o udruženjima i fondacijama vrše javna ovlaštenja (Sportski savez Zeničko-dobojskog kanton, granski sportski savezi, općinski sportski savezi, društva pedagoga tjelesnog i zdravstvenog odgoja).

Svi naprijed navedeni subjekti se zadužuju da u svojim godišnjim programima rada ugrade elemente *Strategije omladinske politike* koji su u njihovoj nadležnosti. Također, se obavezuju da u budžetima svake godine planiraju sredstva za realizaciju predviđenih zadataka.

Odgovorni subjekti su dužni donijeti vlastite programe implementacije *Strategije*, te periodično podnositi izvještaje o realizaciji tih programa.

Odgovorni subjekti se zadužuju da šestomjesečno dostavljaju Monitoring timu - Vlade Kantona izvještaje o realiziranim aktivnostima, uočenim slabostima i prijedlozima za njihovo prevazilaženje, te da koordiniraju aktivnosti sa drugim nivoima vlasti.

2. Ostali realizatori

Organizacije civilnog društva svojim misijama i programima svrstavaju se u značajne subjekte koji mogu implementirati dijelove *Strategije*. Neophodno je, kroz saradnju i partnerstvo, aktivno uključenje nevladinih organizacija u implementaciju *Strategije*. Takođe nezaobilazan faktor u implementaciji *Strategije* su mediji. Vlada Kantona treba podržavati projekte medija kojima se afirmiraju mjere i ciljevi utvrđeni u *Strategiji*.

3. Monitoring tim

Vlada Zeničko-dobojskog kantona će formirati Monitoring tim za praćenje realizacije *Strategije omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2009.-2014. godina*. Sastav Monitoring tima treba da bude kompetentan i sposoban za valorizaciju i utvrđivanje stepena realizacije *Strategije*.

Monitoring tim će analizirati izvještaje odgovornih subjekata, te pratiti aktivnosti svih zaduženih za realizaciju mjera, kao i realizaciju budžetskih sredstava namjenjenih za tu svrhu.

Monitoring tim će Skupštini Zeničko-dobojskog kantona podnijeti 2012. i 2014. godine Izvještaj o stepenu realizacije *Strategije*. [U slučaju da dođe do značajnijih odstupanja ili do izmjene uslova za implementaciju zacrtanih i usvojenih ciljeva *Strategije* - Monitoring tim će i mimo ovih termina izvršiti Skupštinu Kantona.](#)

Prva evaluacija *Strategije* izvršit će se polovinom 2012. godina, kada će se donijeti nove mjere ili uskladiti postojeće. Evaluacija će obuhvatiti područja: obrazovanja, zapošljavanja i privrede, socijalne politike, zdravstvene zaštite, aktivnoga sudjelovanja mladih u društvu, izgradnje civilnoga društva i volonterskoga rada, kulture mladih, te mobilnosti, informiranja i savjetovanja. Konačna evaluacija će se izvršiti 2014. godine nakon okončanja perioda na koji se odnosi *Strategija*.

ANEKS
STATISTIČKI PODACI O MLADIMA I OMLADINSKOJ POLITICI

1. Obrazovanje i nauka

U tabeli br 1. su dati podaci o broju predškolskih ustanova u Zeničko-dobojskom kantonu u 2009. godini, te broju zaposlenih i broju djece-korisnika.

Ukupan broj predškolskih ustanova	Državne predškolske ustanove	Privatne predškolske ustanove	Ukupno
	7	11	18
Ukupan broj uposlenih	192	35	227
Ukupan broj djece	1082	382	1464

Tabela br.1.1. Broj predškolskih ustanova u 2009.g.

U tabeli 2. su dati podaci o broju osnovnih i srednjih škola, broju odjeljenja, broju kombinovanih odjeljenja, broju nastavnika i ukupnom broju učenika u Zeničko-dobojskom kantonu u školskoj 2008/9 godini.

Tabela br.1.2.: Pokazatelji u vezi osnovnih i srednjih škola tokom 2009. godine

Anketnim upitnikom mladima je omogućeno da daju svoje mišljenje o izboru zanimanja nakon

Opći podaci za školsku 2008/09. godinu za ZDK

Ukupan broj škola

Ukupan broj odjeljenja

Ukupan broj kombiniranih odjeljenja

Ukupan broj nastavnika

Ukupan broj učenika

završene škole. Tako je 298 ispitanika odgovorilo potvrdno na pitanje "Da li ste zadovoljni izborom zanimanja", (grafikon 1.) 82 je odgovorilo da je djelimično zadovoljno i 94 je bilo izričito nezadovoljno.

Grafikon 1. Da li ste zadovoljni izborom zanimanja?

PODACI O STUDENTIMA UNIVERZITETA U ZENICI ZA AKADEMSKU 2008/09. GODINU

Univerzitet u Zenici OJ/fakulteti	Apsolventi		Ukupno				Sveukupno
	Sa statusom	Ostali	R	Rs	V	U	
Mašinski fakultet U zenici	74	31	249	14	-	263	368
	-	-	155	10	-	165	165
	74	31	404	24	-	428	533

Fakultet za metalurgiju i materijale	28	54	153	-	-	153	235
	-	-	94	2	-	96	96
	28	54	247	2	-	249	331
Pedagoški fakultet	257	135	497	112	173	782	1174
	-	-	166	-	38	204	204
	257	135	663	112	211	986	1378
Ekonomski fakultet	-	-	440	124	75	639	639
	-	-	133	27	80	240	240
	-	-	573	151	155	879	879
Pravni Fakultet	-	-	374	146	67	587	587
	-	-	140	41	75	256	256
	-	-	514	187	142	843	843
Zdravstveni fakultet	12	-	135	23	181	339	351
	-	-	14	2	12	28	28
	12	-	149	25	193	367	379
Islamski pedagoški fakultet	31	19	188	39	118	345	395
	-	-	24	5	36	65	65
	31	19	212	44	154	410	460
SVEUKUPNO	402	239	2036	458	614	3108	3749
	-	-	726	87	241	1054	1054
	402	239	2762	545	855	4162	4803

Tabela br.1.3.: Podaci o studentima

LEGENDA: R-redovni student, Rs-redovni samofinansirajući studenti, V-vanredni studenti, U- ukupno, Apsolventi, sa statusom–u apsolventskom stažu, ostali–studenti koji polažu ispite (istekao apsolventski staž), P-prvi put upisani, p-ponovci, U-ukupno, S-sveukupno

**PODACI O POSTDIPLOMSKOM STUDIJU ORGANIZIRANOM NA FAKULTETIMA
UNIVERZITETA U ZENICI**

FAKULTET	Naziv studija, oblast/smjer	Početak studija	Broj studenata postdiplomskog studija
FAKULTET ZA METALURGIJU I MATERIJALE	METALURGIJA	2008/2009.	18
	SAVREMENI MATERIJALI	2003/2004.	7
	SAVREMENI METALNI MATERIJALI I NJIHOVA PRIMJENA U TEHNICI	1999/2000.	4
	Ukupno		29

MAŠINSKI FAKULTET	EKOLOŠKO INŽENJERSTVO	2007/2008.	33
	METROLOGIJA	2006/2007.	49
	UPRAVLJANJE KVALITETOM	2005/2006.	8
	DIZAJN PROIZVODA	2001/2002.	7
	PROIZVODNI MENADŽMENT	2001/2002.	5
	UPRAVLJANJE KVALITETOM	2001/2002.	9
	PROIZVODNO MAŠINSTVO	2001/2002.	5
	ODRŽAVANJE	2001/2002.	1
	TEROTEHNOLOGIJA	1997/1998.	1
	UPRAVLJANJE KVALITETOM	1997/1998.	13
	KONSTRUIRANJE MAŠINA	1997/1998.	8
	TEROTEHNOLOGIJA	1995/1996.	23
	KONSTRUIRANJE MAŠINA	1995/1996.	16
	TEROTEHNOLOGIJA	1988/1989.	23
KONSTRUIRANJE MAŠINA	1983/1984.	42	
	Ukupno		243
EKONOMSKI FAKULTET	MARKETING	2006/07.	11
		2007/08.	10
	MENADŽMENT	2006/07.	30
		2007/08.	15
RAČUNOVODSTVO I REVIZIJA	2006/07.	8	
	2007/08.	17	
	Ukupno		91
PRAVNI FAKULTET	HISTORIJA DRŽAVE I PRAVA	2006/07.	10
		2007/08.	2
	KRIVIČNO PRAVO	2006/07.	28
		2007/08.	13
	DRŽAVNO I MEĐUNARODNO JAVNO PRAVO	2006/07.	16
2007/08.		13	
GRAĐANSKO PRAVO	2006/07.	16	
	2007/08.	15	
	Ukupno		113
UKUPNO			476

Tabela br.1.4.: Podaci o postdiplomskim studiju

PODACI O POSTDIPLOMSKOM INTERDISCIPLINARNOM STUDIJU

UNIVERZITET U ZENICI	NAZIV STUDIJA, OBLAST/SMJER	POČETAK STUDIJA	BROJ STUDENATA POSTDIPLOMSKOG STUDIJA
	Savremene tendencije istraživanja u društvenim i humanističkim znanostima Naučno istraživački studij u biomedicini	2005/2006	21
		2008/2009.	43
UKUPNO			64

Tabela br.1.5.: Podaci o postdiplomskim interdisciplinarnim studijima

UKUPAN BROJ STUDENATA NA POSTDIPLOMSKOM STUDIJU JE 540.
 BROJ STUDENATA NA DODIPLOMSKOM STUDIJU 4803
 BROJ STUDENATA NA POSTDIPLOMSKOM STUDIJU 540
 BROJ KANDIDATA S POKRENUTOM PROCEDUROM ZA PRIJAVU, ODOBRENJE, IZRADU I
 ODBRANU DOKTORSKE DISERTACIJE 28

KADROVSKA STRUKTURA NA UNIVERZITETU U ZENICI NA DAN 31.12.2008.GODINE

Rektorat i organizacione jedinice	Nastavno osoblje i funkcioneri							Administrativno i tehničko	Ukupno
	Redovni profesor	Vanredni profesor	Docent	Viši asistent	Asistent	Osali	Ukupno nastavno osoblje		
Rektorat	2	1	/	/	/	/	3	33	36
Fakultet za metalurgiju i materijale	7	3	8	6	2	2	28	17	45
Mašinski fakultet	3	3	5	9	8	1	29	20	49
Pedagoški fakultet	2	3	10	1	10	3	29	11	40
Pravni fakultet	/	1	4	1	10	/	16	2	18
Ekonomski fakultet	/	1	4	3	1	1	10	6	16
Zdravstveni fakultet	/	1	3	/	/	/	4	2	6
Studentski centar	/	/	/	/	/	/	/	17	17
Ukupno	14	13	34	20	31	7	119	108	227
Islamski pedagoški fakultet	/	6	3	3	4	/	16	13	29
Ukupno	14	19	37	23	35	7	135	121	256
Metalurški institut "Kemal Kapetanović"	dr.	mr.	VSS	VŠS	SSS	VK	KV	NK	
Ukupno	1	7	32	3	26	18	14	4	105
SVEUKUPNO	256 + 105 Σ 361								

Tabela br.1.6.: Kadrovska struktura na Univerzitetu u Zenici

NASTAVNICI I SARADNICI UNIVERZITETA U ZENICI NA DAN 31.12.2008.GODINE.

Fakultet	ZAPOSLENICI U RADNOM ODNOSU						ZAPOSLENICI PO UGOVORU O DJELU						Σ
	Redovni profesor	Vanredni profesor	Docent	Viši asistent	Asistent	Σ	Redovni profesor	Vanredni profesor	Docent	Viši asistent	Asistent	Σ	
Fakultet za metalurgiju i materijale	7	3	8	6	2+2	28	1	1	3	/	1+2** +4***	12	40

Mašinski fakultet	5	4	5	9	8+1	32	2	1	1	2	4	10	42
Pedagoški fakultet	2	3	10	1	10+3	29	9	7	5	4	16+1* +11***	53	82
Ekonomski fakultet	/	1	4	3	1+1	10	5	3	9	6	10+4**	37	47
Pravni fakultet	/	1	4	1	10	16	2	4	10	2	1	19	35
Zdravstveni fakultet	/	1	3	/	/	4	6	5	13	12	24 +44***	104	108
Islamski pedagoški fakultet	/	6	3	3	4	16	8	3	3	2	8	24	40
UKUPNO:	Σ 135					Σ 259					Σ394		

Tabela br.1.7.: Nastavnici i saradnici Univerziteta u Zenici

Legenda: Σ-ukupno, * predavač, ** stručni saradnik, *** saradnik bez zvanja

2. Zdravstvena zaštita mladih

Imajući u vidu da omladinsku populaciju čini stanovništvo životne dobi od 15 godina do navršene 30, znači prema demografskim podacima koji su značajni za oblast zdravstvene zaštite ulaze u grupu školske djece i studenata odnosno dob odraslih do 30 godine života, koji se prema uzrastu stanovništva svrstavaju u grupu životne dobi od 15 godina do 64 godine života, koja čini najveći postotak stanovništva Kantona. Prema slobodnoj procjeni na navedenu grupu (16god.-30 god. otpada nekih 30-35 % stanovnika) ili prikazano tabelarno:

Osnovni vitalno - demografski opći pokazatelji:

Broj stanovnika životne dobi 0-14 godina	U 2008 godini 76 013	U 2007 godini 76 181
Broj stanovnika životne dobi 16-64 godine	U 2008 godini 275 371	U 2007 godini 276 001

Natalitet	U 2008 godini 10,5 promila	U 2007 godini 9,6 promila
Mortalitet	U 2008 godini 7,9 promila	U 2007 godini 8,0 promila
Gustina naseljenosti po km kvadratnom	120 u 2008g.	120 u 2007 g.
Dojenačka smrtnost	U 2008 godini 8,3 promila	U 2007 godini 7,5 promila
Prirodni priraštaj	U 2008 godini 2,7	U 2007 godini 1,6

Tabela br.2.1.: Opći demografski pokazatelji

Osnovni elementi koji služe u procjeni zdravstvenog stanja stanovništva su: očekivana dužina života, stopa smrtnosti (mortalitet), stopa dojenačke smrtnosti, vodeći uzroci smrtnosti, vodeća oboljenja (morbidity), a posebni indikatori se koriste u praćenju stanja zdravlja žena i djece.

Morbidity kao indirektni pokazatelj zdravlja i direktni pokazatelj obolijevanja se prati registracijom konačnih dijagnoza u obaveznim izvještajima koji se redovno mjesečno dostavljaju u Zavod za javno zdravstvo kantona, gdje se obrađuju i u vidu šestomjesečnih i godišnjih izvještaja dostavljaju Zavodu zdravstvenog osiguranja Zeničko-dobojskog kantona, odnosno služe kao osnov za izradu godišnjih izvještaja o zdravstvenom stanju stanovništva.

Pet vodećih oboljenja školske djece i omladine je učestvovalo sa 65 % u ukupnom registriranom morbidity u primarnoj zdravstvenoj zaštiti školske djece i omladine, što samo govori da se radilo o dosta masovnim oboljenjima kao što su akutne infekcije gornjih respiratornih puteva, koje često poprimaju karakter epidemije. Inače se radi o akutnim oboljenjima koja nakon terapijskih postupaka u najvećem broju slučajeva imaju za rezultat potpuno izliječenje bez ikakvih posljedica.

Veoma prisutan problem na području Kantona jeste loše oralno zdravlje omladine. Ispitivanja u sklopu preventivnih programa, su pokazala da svaka mlada osoba prosječne starosti od 18 godina života u prosjeku ima 7 do 9 karioznih zuba.

Obzirom da se radi o veoma značajnim podacima dijagnosticiranih oboljenja po godinama starosti tabelarnim prikazom predstaviti ćemo najčešće bolesti u 2008 godini registrirane među populacijom omladine:

Najčešća oboljenja omladine na Kantonu

Naziv bolesti	Broj registriranih slučajeva u 2008 godini životne dobi 15-18 godina
Oboljenja respiratornog sistema	42 159
Oboljenja probavnog sistema	9 347
Oboljenja urogenitalnog sistema	4 346
Oboljenja kože	4 154
Bolesti krvi i krvotvornih organa	1 930
Oboljenja kostiju, mišića i zglobova	1 841
Bolesti nervnog sistema	664
Duševne bolesti	584
Endokrine i metaboličke bolesti	125
Maligne bolesti	80

Tabela br.2.2.: Najčešća oboljenja mladih

Higijensko-epidemiološka situacija na kantonu sa posebnim osvrtom na populaciju omladine

Nadzor i kontrola nad zaraznim oboljenjima regulisan je zakonskim propisima koji su usklađeni sa zakonima Evropske unije. Veoma je značajno istaknuti da svake godine Federalno ministarstvo zdravstva donosi odluku o obaveznim vakcinacijama-imunizacijama koje se finansiraju sredstvima budžeta Federacije i obavezno se moraju sprovesti na cijeloj teritoriji Federacije.

Pojava i kretanje zaraznih bolesti se prati na osnovu prijavljivanja (obaveza svakog ljekara jeste prijava svakodnevna registrirane bilo koje zarazne bolesti, koja podliježe obavezi prijavljivanja).

Veoma su česte epidemije gripe među školskom djecom, epidemije Hepatitisa A, što zahtjeva brze protivepidemijske mjere i zdravstveno prosvjećivanje učenika.

Redovno se vrši praćenje zdravstvene bezbjednosti opskrbe vodom za piće iz lokalnih vodnih objekata na području Kantona.

Naročita pažnja se posvećuje nadzoru nad higijenskom ispravnošću vode za piće u školskim objektima što se može vidjeti iz tabele.

Broj uzetih uzoraka vode u školskim objektima po općinama Kantona

OPĆINA	BROJ UZETIH UZORAKA
BREZA	11
DOBOJ-JUG	0
KAKANJ	58
MAGLAJ	30
OLOVO	21
TEŠANJ	48
USORA	12
VAREŠ	27
VISOKO	39
ŽEPČE	42
ZAVIDOVIĆI	44
ZENICA	108
UKUPNO	440

Tabela br.2.3.: Broj uzetih uzoraka

3. Borba protiv bolesti ovisnosti

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	muški	1961	49,2	49,3	49,3
	ženski	2016	50,6	50,7	100,0
	Total	3977	99,9	100,0	
Missing	System	5	,1		
Total		3982	100,0		

Tabela br. 3.1.: Uzorak ispitanika prema spolu

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
--	-----------	---------	---------------	--------------------

Valid	selo	2463	61,9	61,9	61,9
	grad	1515	38,0	38,1	100,0
	Total	3978	99,9	100,0	
Missing	System	4	,1		
Total		3982	100,0		

Tabela br 3.2.: Uzorak ispitanika prema mjestu stanovanja

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Zenica	1286	32,3	32,3	32,3
	Tešanj	518	13,0	13,0	45,3
	Doboj-jug	44	1,1	1,1	46,4
	Usora	44	1,1	1,1	47,5
	Maglaj	254	6,4	6,4	53,9
	Zavidovići	199	5,0	5,0	58,9
	Žepče	434	10,9	10,9	69,8
	Kakanj	447	11,2	11,2	81,0
	Breza	114	2,9	2,9	83,9
	Visoko	296	7,4	7,4	91,3
	Vareš	165	4,1	4,1	95,5
	Olovo	181	4,5	4,5	100,0
	Total	3982	100,0	100,0	

Tabela br 3.3.: Uzorak ispitanika prema općinama

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nemoguće	636	16,0	16,7	16,7
	veoma teško	172	4,3	4,5	21,2
	prilično teško	84	2,1	2,2	23,4
	prilično lahko	463	11,6	12,1	35,6
	veoma lahko	1782	44,8	46,8	82,3
	ne znam	674	16,9	17,7	100,0
	Total	3811	95,7	100,0	
Missing	System	171	4,3		
Total		3982	100,0		

Tabela br.3.4.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje: Šta mislite koliko je za Vas teško da, ukoliko to želite, dođete do cigara?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nemoguće	711	17,9	19,2	19,2
	veoma teško	158	4,0	4,3	23,5
	prilično teško	113	2,8	3,1	26,5
	prilično lahko	551	13,8	14,9	41,4
	veoma lahko	1608	40,4	43,4	84,8
	ne znam	563	14,1	15,2	100,0
	Total	3704	93,0	100,0	
Missing	System	278	7,0		
Total		3982	100,0		

Tabela br.3.5.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje: Šta mislite koliko je za Vas teško da, ukoliko to želite, dođete do alkohola?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nemoguće	1166	29,3	31,5	31,5
	veoma teško	213	5,3	5,8	37,3
	prilično teško	208	5,2	5,6	42,9
	prilično lako	643	16,1	17,4	60,3
	veoma lako	362	9,1	9,8	70,1
	ne znam	1108	27,8	29,9	100,0
	Total	3700	92,9	100,0	
Missing	System	282	7,1		
Total		3982	100,0		

Tabela br.3.6.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje: Koliko bi vam bilo teško doći do mariuhane ili hašiša kada biste to željeli?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	uopšte ne pušim	3217	80,8	81,2	81,2
	manje od jedne cigarete sedmično	151	3,8	3,8	85,0
	manje od jedne cigarete dnevno	68	1,7	1,7	86,7
	1-5 cigareta dnevno	137	3,4	3,5	90,1
	6-10 cigareta dnevno	142	3,6	3,6	93,7
	11-20 cigareta dnevno	152	3,8	3,8	97,6
	više od 20 cigareta dnevno	97	2,4	2,4	100,0
	Total	3964	99,5	100,0	
Missing	System	18	,5		
Total		3982	100,0		

Tabela br.3.7.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje:

Kako često u zadnjih 30 dana pušite cigarete?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ja nikada ne pijem alkohol	2700	67,8	68,6	68,6
	prije 1-5 dana	522	13,1	13,3	81,8
	prije 6-12 dana	229	5,8	5,8	87,7
	prije 13-20 dana	128	3,2	3,3	90,9
	prije 21-30 dana	358	9,0	9,1	100,0
	Total	3937	98,9	100,0	
Missing	System	45	1,1		
Total		3982	100,0		

Tabela br.3.8.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje:
Kako često u zadnjih 30 dana pijete alkohol?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0	3640	91,4	94,1	94,1
	1-2	84	2,1	2,2	96,3
	3-5	51	1,3	1,3	97,6
	6-9	17	,4	,4	98,0
	10-19	26	,7	,7	98,7
	20-39	17	,4	,4	99,1
	40 i više	33	,8	,9	100,0
	Total	3868	97,1	100,0	
Missing	System	114	2,9		
Total		3982	100,0		

Tabela br.3.9.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje:
U koliko situacija ste (ako ste uopšte ikada), konzumirali marihuanu ili hašiš (kanabis)?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nikada nisam uzео neku ilegalnu drogu	3555	89,3	91,8	91,8
	dao mi je stariji brat ili sestra	24	,6	,6	92,4
	dala mi je neka nepoznata osoba	24	,6	,6	93,1
	prijatelj, momak ili djevojka, stariji od mene	70	1,8	1,8	94,9
	prijatelj mog godišta ili mlađi	62	1,6	1,6	96,5
	dala mi je osoba o kojoj sam čuo, ali koju nisam lično poznaо	11	,3	,3	96,7
	grupa prijatelja	65	1,6	1,7	98,4

	kupio od prijatelja	11	,3	,3	98,7
	kupio od nepoznate osobe	16	,4	,4	99,1
	dao mi prijatelj kod kuće uz dozvolu roditelja	4	,1	,1	99,2
	nešto drugo	2	,1	,1	99,3
	Total	28	,7	,7	100,0
	Total	3872	97,2	100,0	
Missing	System	110	2,8		
Total		3982	100,0		

Tabela br.3.10.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje:
Ako ste ikada uzeli neku ilegalnu drogu kako ste došli do nje?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nikada	3683	92,5	93,4	93,4
	sa 9 godina i manje	20	,5	,5	93,9
	10 god	6	,2	,2	94,0
	11 god	4	,1	,1	94,1
	12 god	17	,4	,4	94,6
	13 god	13	,3	,3	94,9
	14 god	28	,7	,7	95,6
	15 godi	52	1,3	1,3	96,9
	16 ili više	121	3,0	3,1	100,0
	Total	3944	99,0	100,0	
Missing	System	38	1,0		
Total		3982	100,0		

Tabela br. 3.11.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje:
Kada ste (ako ste uopšte ikada) PRVI put konzumirali marihuanu ili hašiš (kanabis)?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nijedan	613	15,4	15,5	15,5
	neki	1784	44,8	45,2	60,7
	većina	1409	35,4	35,7	96,4
	Svi	144	3,6	3,6	100,0
	Total	3950	99,2	100,0	
Missing	System	32	,8		
Total		3982	100,0		

Tabela br. 3.12.: Distribucija odgovora ispitanika na pitanje:
Prema vašoj procjeni koliko vaših prijatelja čini slijedeće - puši cigarete?

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	nijedan	606	15,2	15,8	15,8
	neki	1489	37,4	38,9	54,7
	većina	1390	34,9	36,3	91,0

15-18	337 265	0 0	228 123	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	565 388
19-20	496 286	9 4	2374 1018	0 0	1 0	851 450	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	3731 1758
21-24	1244 731	33 14	4407 2089	2 0	4 1	2569 1427	17 12	22 19	128 94	0 0	0 0	8426 4387
24-27	1144 650	39 17	2862 1460	2 1	2 1	1491 874	75 50	5 4	354 225	0 0	0 0	5974 3282
28-30	1493 840	62 31	2216 1076	7 0	5 3	1119 724	84 62	5 2	200 101	1 0	0 0	5192 2839
31-35	3672 1938	116 61	2789 1240	13 5	39 38	1272 820	69 46	3 2	98 52	0 0	0 0	8071 4202
36-40	3536 1795	232 92	2760 1241	12 2	39 35	1119 795	36 24	1 1	22 10	2 1	0 0	7759 3996
41-45	2962 1689	312 94	2695 1075	29 7	24 21	1481 1077	27 20	1 0	23 11	0 0	0 0	7554 3994
46-50	2825 1657	525 153	1866 530	124 9	55 54	1163 785	42 24	0 0	26 8	1 1	0 0	6627 3221
51-55	2400 1358	684 169	1368 384	186 30	64 62	392 236	35 19	0 0	30 12	0 0	0 0	5159 2270
55-60	1445 665	358 60	701 117	122 10	23 23	135 62	26 4	0 0	15 3	1 1	0 0	2826 945
61-65	459 147	84 17	203 11	24 0	5 5	43 17	9 2	1 0	5 1	0 0	0 0	833 200
Preko 65 godina	2 1	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	0 0	2 1
UKUPNO	22015 12022	2454 712	24469 10364	521 64	261 243	11635 7267	420 263	38 28	901 517	5 3	0 0	62719 31483

Tabela br. 4.1.: Zbirni pregled nezaposlenih osoba

Zbir novoprijavljenih osoba na evidenciji Službe za zapošljavanje Zeničko – dobojskog kantona mladih od 30 godina starosti u mjesecu maju 2009. godine

BIRO RADA	NK	PK	KV	VK	NSS	SSS	VŠ	VS	UKUPNO
Breza	5	0	9	0	0	7	0	6	27
Doboj – Jug	0	0	6	0	0	1	0	0	7
Kaknj	8	0	53	0	0	31	2	5	99
Maglaj	4	0	14	0	0	5	0	3	26
Olovo	8	0	4	0	0	7	0	0	19
Tešanj	9	0	33	0	0	13	0	3	58
Usora	0	0	6	0	0	0	1	0	7
Vareš	1	0	1	0	0	3	0	2	7
Visoko	12	0	81	0	0	26	1	6	126
Zavidovići	7	0	21	0	0	12	0	4	44
Zenica	38	1	100	1	0	53	2	18	213
Žepče	11	1	34	0	0	15	1	2	64
UKUPNO	103	2	362	1	0	173	7	49	697

Tabela br.4. 2.: Zbirni pregled novoprijavljenih osoba na evidenciju u maju 2009.g.

Zbir novoprijavljenih osoba na evidenciji Službe za zapošljavanje Zeničko – dobojskog kantona mladih od 30 godina starosti u periodu januar-maj 2009. godine

BIRO RADA	NK	PK	KV	VK	NSS	SSS	VŠ	VS	UKUPNO
Breza	16	0	48	0	1	49	2	14	130
Doboj – Jug	5	1	25	0	0	3	1	5	40
Kaknj	81	1	266	1	0	121	8	33	511
Maglaj	17	0	96	0	0	37	1	13	167
Olovo	27	0	28	0	0	30	0	6	91
Tešanj	46	2	262	0	0	108	3	15	436
Usora	2	0	15	0	0	4	1	4	26
Vareš	12	0	45	0	0	30	1	3	91
Visoko	67	2	242	0	0	118	2	35	466
Zavidovići	28	0	152	0	0	90	3	35	308
Zenica	215	5	599	5	0	327	27	93	1271
Žepče	45	1	143	1	0	72	8	12	282
UKUPNO	561	12	1921	7	1	989	57	268	3816

Tabela br.4.3.: Zbirni pregled novoprijavljenih osoba na evidenciju (mlađih od 30 godina)

Pregled po osnovu prestanka radnog odnosa i godinama starosti za mjesec maj 2009. godine

Redni broj	Osnova prestanka radnog odnosa	15-18	19-20	21-24	25-27	28-30	Ukupno
							Žena
1.	Ekonomski višak	0	2	0	2	0	4
		0	0	0	2	0	2
2.	Istek vremena rada	1	7	42	29	28	107
		1	2	10	8	5	26
3.	Nesposobnost za izvršenje određenih poslova i radnih zadataka	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0
4.	Nezadovoljenje na probnom radu	0	0	1	0	0	1
		0	0	1	0	0	1
5.	Ostalo	0	0	0	1	0	1
		0	0	0	0	0	0
6.	Pismena izjava radnika o prekidu radnog odnosa	0	0	2	1	0	3
		0	0	1	0	0	1
7.	Sporazumni prekid radnog odnosa	0	3	4	2	2	11
		0	1	3	1	0	5
8.	Tehnološki višak	0	4	4	6	2	16
		0	2	2	3	0	7
9.	Teža povreda radnih obaveza	0	0	0	0	0	0
		0	0	0	0	0	0

UKUPNO:		1	16	53	41	32	143
		1	5	17	14	5	42

Tabela br. 4.4.: Zbirni pregled prestanka radnog odnosa i godina starost

5. Sportske aktivnosti mladih

Pregled broja sportaša po općinama Zeničko-dobojskog kantona

R.br.	Općina	Broj sportista		Ukupno	Napomena
		Muški	Ženski		
1	Breza	374	107	481	
2	Doboj jug	160		160	
3	Kakanj	694	175	869	
4	Maglaj	1058	210	1268	
5	Olovo	65	37	102	
6	Tešanj	285	31	316	
7	Usora	357	30	387	
8	Vareš				Nema podat.
9	Visoko	1037	197	1234	
10	Zavidovići	476	160	636	
11	Zenica	2667	405	3072	
12	Žepče	381	62	443	
	UKUPNO :			8968	

Tabela br. 5.1.: Pregled broja sportaša

Program utroška sredstava sa stavke "transfer za sport" za 2009.godinu

R.broj	namjena	iznos (KM)	učešće %
1	kotizacije, registracije	409530,00	37,23
2	podrška aktivnostima klubova	334070,00	30,37
3	sportske aktivnosti invalida	121000,00	11,00
4	takmičenja učenika i studenata	70000,00	6,36
5	potpora perspektivnim i uspješnim sportistima	58200,00	5,29
6	aktivnosti Sportskog saveza ZDK	14000,00	1,27
7	posebni programi	35000,00	3,19
8	interventna sredstva	58200,00	5,29
	UKUPNO	1100000,00	100,00

Tabela br. 5.2.: Program utroška sredstava

Zbirni pregled programa utroška sredstava za sport po spotovima

R. broj	naziv	planirana sredstva		ukupno (KM)
		kotizacije (KM)	potpora (KM)	
1	atletika	4000	4850	8850
2	nogomet	128390	56020	184410
3	košarka	62590	33790	96380
4	rukomet	38000	31490	69490

5	odbojka	28375	29980	58355
6	ragbi	4370	9760	14130
7	taekwondo, kick-box	26990	32770	59760
8	karate	25625	34860	60485
9	judo	7500	8330	15830
10	tenis	7990	10560	18550
11	stoni tenis	3600	3640	7240
12	kuglanje, boćanje	9500	9660	19160
13	boks	2000	3080	5080
14	plivanje	2000	3.890	5890
15	kajak, kanu	16800	8120	24920
16	streljaštvo	12000	7630	19630
17	skijanje	2000	2650	4650
18	biciklizam	3600	5830	9430
19	auto-moto	0	2110	2110
20	aero sport	3000	4990	7990
21	šah	7550	19570	27120
22	gimnastika, ritmika, fitnes	0	2860	2860
23	ekstremni sportovi	0	2130	2130
24	planinarska društva	0	2500	2500
25	sportsko-ribolovna društva	0	3000	3000
26	kotizacije sjedeća odbojka	2050		2050
27	kotizacije koš. u kolicima	1600		1600
28	rezerva za kotizacije	10000		10000
	ukupno	409530	334070	743600

Tabela br. 5.3.: Pregled utroška sredstava po klubovima

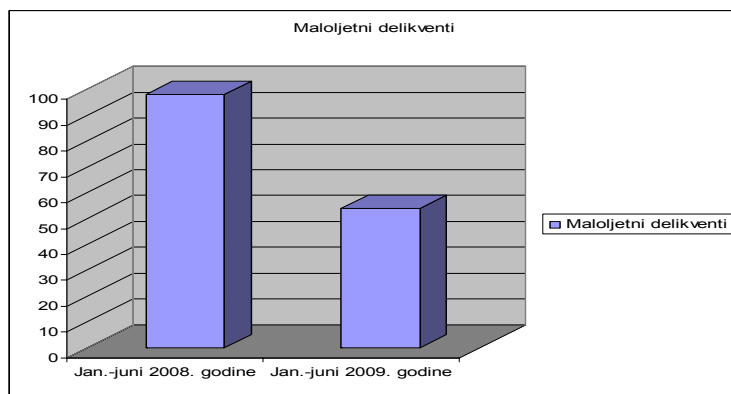
Na osnovu podataka koji su dostavljeni od klubova i njihovi asocijacija zastupljenost pojedinih sportova je slijedeća :

Redni broj	Naziv sporta	Broj klubova po godinama						
		1997	1999	2002	2005	2007	2008	2009
1	Atletika	2	2	2	2	2	2	2
2	Nogomet	43	41	30	27	36	31	38
3	Košarka	11	6	7	9	15	15	16
4	Rukomet	9	6	6	8	10	11	11
5	Odbojka	8	6	7	6	8	9	8
6	Borilački sportovi	15	10	14	-	-	-	-
7	Kick-box	-	-	-	2	2	1	1
8	Taekwondo	-	-	-	10	10	10	12
9	Karate	-	-	-	13	15	14	18
10	Judo	-	-	-	4	4	4	5
11	Tenis	6	3	4	6	5	9	8
12	Stoni tenis	3	1	1	1	1	1	2
13	Kuglanje,Bočanje	-	-	-	5	4	5	5
14	Boks	-	-	-	2	1	1	1
15	Plivanje	1	1	1	1	1	1	2
16	Kajak, Kanu	2	1	2	3	2	6	8
17	Streljaštvo	4	4	4	9	4	3	4
18	Skijanje	2	3	1	1	1	1	2
19	Biciklizam	1	1	1	2	3	3	3
20	Auto-moto	1	1	1	2	2	1	2
21	Aero sport	1	1	1	1	2	2	2
22	Šah	13	7	9	6	11	11	11
23	Gimnastika	-	-	-	-	-	-	-
24	Ritmika	-	-	-	-	1	2	2
25	Fitnes	-	-	-	-	1	-	-
26	Ekstremni sportovi	-	-	-	-	1		
27	Korfbal	-	-	-	-	1	-	-
28	Ragbi	3	3	4	2	3		
29	Planinari							5
30	Ribolovna dr.							6
Ukupno		122	97	95	122	146	151	178

Tabela br. 5.4.: Pregled zastupljenosti pojedinih sportova

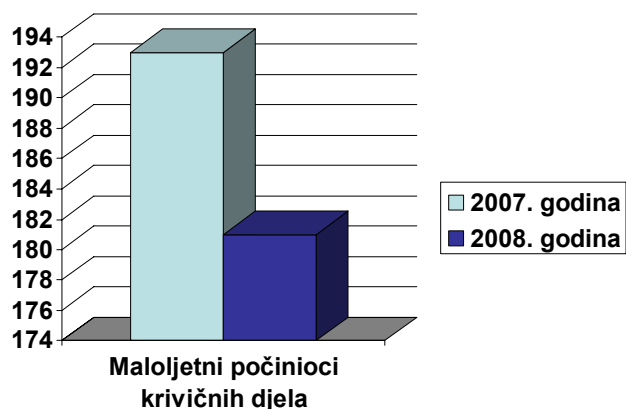
6. Maloljetnička delinkvencija

Dijagram maloljetničke delinkvencije za period januar – juni 2009. godine u poređenju sa istim periodom prethodne godine

Kako se može vidjeti iz dijagrama, kao i na osnovu pokazatelja iz prethodnih godina, maloljetnička delinkvencija ima tendenciju opadanja

Grafikon 6.1. Maloljetnička delinkvencija

Grafikon 6.2. Maloljetni počinioci krivičnih

7. Socijalna zaštita i standard mladih

Podaci o broju korisnika pojedinih prava po općinama

Općina \ Vrsta pr.	Zenica	Žepče	Zavidovići	Maglaj	Doboj Jug	Tešanj	Usora	Olovo	Breza	Vareš	Visoko	Kakanj
SNP	100	6	8	0	0	7	0	0	0	0	0	45
Smješteni u ustanove radi osposobljanja	8	0	7	15	2	0	1	3	9	3	1	38
Dječiji doplatak	0	40	195	348	65	30	39	192	154	18	338	228
Smješteni u ustanove sa mentalnim problemima	16	4	0	0	0	3	0	1	0	3	0	12
Institucionalno zbrinuti-bez rod. Staranja	18	0	7	7	2	6	0	0	0	2	1	26
Zbrinuti u hraniteljskim porodicama- bez rod. Staranja	20	3	5	14	1	3	0	5	4	9	0	4
Zaposlene porodilje	200	182	84	70	22	288	33	60	45	47	200	132
Nezaposlene porodilje	305	172	349	218	17	235	21	41	26	17	164	251
Pomoć i njega od strane drugog lica	0	12	28	75	0	91	10	60	17	37	53	0
Zdravstvena zaštita	10	11	81	0	7	146	32	120	25	32	9	65
JNP i pomoći natur. karaktera	0	28	30	108	13	107	12	250	92	62	35	53
Ukupno	677	458	794	855	129	916	148	732	372	230	801	854

Tabela br.7.1.: Pregled prema općinama

Pravo	Broj korisnika
SNP	166
Smješteni u ustanove radi osposobljanja	87
Dječiji doplatak	1647
Smješteni u ustanove sa mentalnim problemima	39
Institucionalno zbrinuti-bez rod. staranja	69
Zbrinuti u hraniteljskim porodicama- bez rod. staranja	68
Zaposlene porodilje	1363
Nezaposlene porodilje	1816
Pomoć i njega od strane drugog lica	383
Zdravstvena zaštita	538
JNP i pomoći natur. karaktera	790
Ukupno	6966

Tabela br.7.2.: Pregled broja korisnika pojedinih prava

8. Kulturno i medijsko djelovanje mladih

Iz Tabele br. 1 vide se odgovori mladih na pitanje: *kako koristite slobodno vrijeme*, a iz Tabele 2 mogu se vidjeti rezultati istraživanja koje je organizovao UNDP na temu Mladi u Bosni i Hercegovini 2003, koji su djelimično uporedivi.

Kako koristite slobodno vrijeme?

Gledam TV	Slušam muziku	Bavim sportom	Surfam ifinternetu	Čitam knjige	Idem u kafić	Razgovaram sa	Idem na političke sastanke	Boravim sa djevojkom-mladićem	Idem na kurseve	Obavljam vjerske	„Zujim bez veze po	Tražim posao
237	204	77	28	131	94	150	8	95	10	65	49	311
47%	40%	15%	5%	26%	18%	30%	2%	19%	2%	13%	10%	62%

Tabela br 8.1.: Odgovori na pitanje: *Kako koristite slobodno vrijeme?*

Istraživanja UNDP-a

Koliko često	Nikad	Rijetko	Samo u posebnim prilikama	Često	Redovno
Gledate TV/Video	1%	17%	7%	47%	29%
Idete u kino	27%	35%	14%	19%	4%
Igrate sport	23%	29%	13%	25%	10%
Idete na izlet	11%	34%	30%	21 %	4%
Idete u frad/kafiće disko	6%	16%	12%	40%	26%
Surfate na internetu	52%	22%	10%	11%	5%
Idete u pozorište	68%	21%	7%	3%	0%
Idete na religijske susrete	38%	25%	20%	12%	4%
Političke aktivnosti	75%	15%	5%	3%	1%
Slušate radio	4%	11%	9%	46%	31%
Idete na zabave	12%	20%	32%	30%	7%
Pohađate razne kurseve	52%	28%	10%	9%	1%
Čitate knjige	11%	23%	16%	36%	13%
Obilazite galerije	71%	16%	6%	5%	2%
Idete u kupovinu	6%	18%	16%	39%	22%
Obilazite rodbinu i prijatelje	2%	9%	18%	48%	23%
Provodite vrijeme sa porodicom	3%	5%	11%	40%	41%
Provodite vrijeme u kući	5%	14%	8%	38%	34%
Dobrovoljno radite	74%	15%	4%	5%	3%
Umjetnost	78%	13%	5%	4%	2%
Igrate se igara na računaru	60%	19%	7%	10%	4%

Tabela br. 8.2.: Rezultati istraživanja UNDP-a

Po posljednjim izvještajima u našem Kantonu djeluje preko 1000 registrovanih nevladinih organizacija i na desetine neformalnih udruženja i to u oblasti sporta, kulture,

ekologije, socijalne zaštite, obrazovanja i vaspitanja, zdravstva, zaštite ljudskih prava itd. U ovim organizacijama uključen je veliki broj mladih, kao kreatora aktivnosti ili kao korisnika usluga NVO. Nažalost teška ekonomska situacija djelimično blokira rad i ovih organizacija. Iz Informacije o stanju nevladinog sektora u kantonu, koju su razmatrali poslanici Skupštine ZDK početkom 2007 godine vidljivo je da mladi mogu u NVO da realizuju veliki broj svojih potreba, a to se naročito odnosi na NVO u oblasti sporta i kulture. Zaključeno je da NVO u Kantonu raspolažu sa značajnim kadrovskim i tehničkim resursima i neophodnom podrškom da se stave u funkciju mladih. Iz izvještaja načelnika vidljivo je da je u općinama gdje je NVO prihvaćen kao partner, realizovano na desetine projekata od interesa za mlade svih uzrasta.

9. Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu

Sve ove aktivnosti vezane za ustoličenje omladinske politike imaju za cilj da pokrenu proces političkog angažmana mladih i uklone shvatanja da mladi nisu u stanju da nose teret svojih obaveza za učešće u razvoju demokratskih odnosa i građenje društva po mjeri i potrebama građana i mladih koji čine preko 1/3 ukupnog stanovništva Kantona. Da će trebati mnogo truda i konkretnih aktivnosti za aktiviranje mladih i umanjeње averzije prema političkom i društvenom angažmanu, pokazuju i rezultati istrživanja na nivou Kantona i na nivou BiH.

U anketi koja je relizovana u Kantonu od 500 ispitanika, na pitanje: da li ste zainteresovani za *bavljenje politikom*, negativno je odgovorilo 338 (67%) anketiranih, a samo 95 se izjasnilo da su zainteresovani za politički rad. Sigurno da ovakom odnosu mladih doprinosi i stepen njihovog angažmana u raznim organima, tako je u organima mjesnih zajednica angažovano 19 anketiranih, u općini 2, u organima stranaka 21, a 429 nije angažovano u društveno političkim strukturama. Ova situacija doprinosi i shvatanju mladih da oni u stvari ne mogu ništa promijeniti, pa čak i kada su izabrani u neke organe. Ovaj stav je potvrđen rezultatima istraživanja UNDP što se vidi iz tabele

Koliko mladi utiču na političke događaje u BiH		Koliko mladi utiču na donošenje odluka na lok.nivou
Uzorak 1000		
Puno	1%	1%
Dovoljno	3%	4%
Malo	44%	47 %
Nikako	50%	46 %
Ne znam	2%	2%

Tabela br. 9.1.: Mladi i uticaj na političke događaje

LITERATURA

1. Akcioni plan prevencije i suzbijanja maloljetničke delinkvencije u Federaciji BiH, Vlada FBiH, maj 2008. godine;

2. Analiza statističkih obrazaca koji sadrže podatke o pruženim zdravstvenim uslugama u 2008 godini na području Kantona, Ministarstvo zdravstva Zeničko-dobojskog kantona;
3. Analiza položaja mladih u BiH; (Vijeće ministara – Komisija za koordinaciju pitanja mladih u BiH u saradnji sa GTZ, 2008;
4. Direktna obilazak svih zdravstvenih ustanova Kantona (javni zdravstveni sektor) i tri privatne zdravstvene ustanove tipa poliklinika;
5. Državna strategija nadzora nad opojnim drogama, sprečavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga u Bosni i Hercegovini, mart 2009;
6. Evaluacijski upitnik JZU Kantonalni Zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti, 2006;
7. Evropska povelja o učešću mladih u životu na općinskom i regionalnom nivou, OSCE 2004;
8. Informacija o stanju bezbjednosti na području Zeničko-dobojskog kantona za period januar – mart 2009. godine, Uprava policije MUP-a ZDK, april 2009. godine;
9. Informacija o položaju mladih-ocjena implementacije Zaključaka iz 2005godine; (Ministarstvo za obrazovanje, nauku kulturu sport ZDK, 2006 godina)
10. Informacija o stanju NVO 2007; (Ministarstvo za obrazovanje, nauku kulturu i sport ZDK, 2007 godina)
11. Informacija o stanju u oblasti sporta; (Ministarstvo za obrazovanje, nauku kulturu i sport ZDK, 2008 godina)
12. Informacija o stanju u oblasti sporta; (Sportski savez Zeničko-dobojskog kantona, 2008)
13. Istraživanje MUP-a u okviru projekta «Nemoj ni probati drogu», 2006;
14. Istraživanje NVO-a «Margina», 2003;
15. Izvještaj o radu Uprave policije sa ocjenom stanja bezbjednosti tokom 2008. godine, Uprava policije MUP-a ZDK, januar 2009. godine;
16. Izvještaj o zdravstvenom stanju stanovništva i organizacija zdravstva., Kantonalni zavod za javno zdravstvo, 2004;
17. Lawrence Grossberg – Dekonstrukcija mladosti: u M. Haralambos-M. Holborn: Sociologija: teme i perspektive, Golden marketing, Zagreb, 2002, str. 915-916.
18. Mladi trebaju omladinsku politiku, GTZ, Izvještaj 2008.;

19. Mladi i evropske integracije; (Vijeće ministara – Komisija za koordinaciju pitanja mladih u BiH u saradnji sa GTZ , 2008.
20. Nacrt Zakona o mladima Federacije Bosne i Hercegovine
21. Podaci CMZ Zenica;
22. Podaci JZU Kantonalni Zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti» o karakteristikama ovisnika, 2006.;
23. Podaci MUP-a ZDK-a, 2006.;
24. Položaj mladih na seoskom području" (rezultati istraživanja u općini Zenica);
25. Procjena prevalence HIV-a, HCV, HBV, Sifilisa i rizičnog ponašanja u populaciji korisnika droga putem injekcija u Zenici, Sarajevu i Banjaluci, UNICEF, 2007. (u toku je statistička obada podataka te ovi podaci nisu uključeni u Analizu),
26. Program prevencije maloljetničke delikvencije na području Zeničko-dobojskog kantona, Vlada ZDK, mart 2008. godine;
27. Rasprostranjenost droga među mladima na području Ze Do kantona, JZU Kantonalni zavod za borbu protiv bolesti ovisnosti, juni 2009.;
28. Rasprostranjenost toksikomanija kod školske djece i omladine, Kantonalni zavod za javno zdravstvo, 2003.;
29. “Rezolucija o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima, Parlament FBiH, februar 2008.;
30. Rezultati istraživanja 2004, 2005, 2006, 2007 u sektoru za mlade, NVO i sportu u ZDK;
(UG “ Naša djeca “ Zenica –Istraživačka grupa)
31. Smjernice za izradu Strategije omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona za period 2009.-2014. godine;
32. Strateške odrednice razvoja Univerziteta u Zenici za period 2009.-2014.
33. Strategija protiv maloljetničkog prestupništva u Bosni i Hercegovini (2006-2010), Vijeće ministara BiH, (Službeni glasnik BiH broj 14/08.);

Sadržaj

Uvod	3
-------------------	----------

I DIO**Ocjena stanja..... 6**

1. Obrazovanje i nauka.....	6
2. Zdravstvena zaštita mladih.....	10
3. Borba protiv bolesti ovisnosti.....	14
4. Mladi i zapošljavanje.....	17
5. Sportske aktivnosti mladih.....	21
6. Maloljetnička delinkvencija.....	24
7. Socijalna zaštita i standard mladih.....	29
8. Kulturno i medijsko djelovanje mladih.....	33
9. Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu.....	34
10. Mladi i civilno društvo.....	35
11. Finansiranje potreba mladih.....	36

II DIO**Ciljevi Strategije omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona..... 37**

▪ Obrazovanje i nauka.....	37
▪ Zdravstvena zaštita mladih.....	37
▪ Borba protiv bolesti ovisnosti.....	38
▪ Mladi i zapošljavanje.....	39
▪ Sportske aktivnosti mladih.....	39
▪ Maloljetnička delinkvencija.....	40
▪ Socijalna zaštita i standard mladih.....	40
▪ Kulturno i medijsko djelovanje mladih.....	41
▪ Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu.....	41
▪ Mladi i civilno društvo.....	41
▪ Finansiranje potreba mladih.....	41

III DIO**Radni plan omladinske politike na području Zeničko-dobojskog kantona..... 42**

▪ Obrazovanje i nauka.....	42
▪ Zdravstvena zaštita mladih.....	44
▪ Borba protiv bolesti ovisnosti.....	45
▪ Mladi i zapošljavanje.....	47
▪ Sportske aktivnosti mladih.....	50
▪ Maloljetnička delinkvencija.....	51
▪ Socijalna zaštita i standard mladih.....	53
▪ Kulturno i medijsko djelovanje mladih.....	54
▪ Omladinska politika i učešće mladih u političkom životu.....	55

- Mladi i civilno društvo..... 56
- Finansiranje potreba mladih..... 57

IV DIO**Odgovornost, monitoring, evaluacija i izvještavanje..... 58****ANEKS – Statistički podaci o mladima i omladinskoj politici 59****Literatura..... 82**

Broj: 01-49-1249/10

PREDSJEDAVAJUĆI

Datum: 15.01.2010. godine
Zenica

Sejad Zaimović